

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**MİLLİ KÜTÜPHANE 06 HK 4099 NUMARADA KAYITLI
MECMÛ'ATÜ'N-NESÂYİH'İN TRANSKRİPSİYONLU
METNİ VE İNCELEMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Gamze DENİZ**

**TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Fatma İMAMOĞLU**

**İSTANBUL
Haziran 2023**

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**MİLLİ KÜTÜPHANE 06 HK 4099 NUMARADA KAYITLI
MECMÛ'ATÜ'N-NESÂYİH'İN TRANSKRİPSİYONLU
METNİ VE İNCELEMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Gamze DENİZ**

**TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Fatma İMAMOĞLU**

**İSTANBUL
Haziran 2023**

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Türk Dili Edebiyatı Anabilim/Anasanat Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Gamze DENİZ tarafından hazırlanan *“Milli Kütüphane 06 HK 4099 Numarada Kayıtlı Mecmu’atü’n-Nesayih’in Transkripsiyonlu Metni ve İncelemesi”* konulu çalışması jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 15/06 /2023

Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu:

İmzası

Jüri Üyesi : (Dr. Öğr. Üyesi Fatma İMAMOĞLU)
(Haliç Üniversitesi)

Jüri Üyesi : (Prof. Dr. Abdullah Azmi BİLGİN)
(Haliç Üniversitesi)

Jüri Üyesi : (Dr. Öğr. Üyesi Büşra ÇELİK VURAL)
(Yıldız Teknik Üniversitesi)

Bu tez yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu’nun kararıyla kabul edilmiştir.

(Prof. Dr. Zafer UTLU)
V.Müdür

MİLLİ KÜTÜPHANE 06 HK 4099 NUMARALI MECMÜ'ATÜ'N- NESÂYİH TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE İNCELEMESİ

ORJİNALLIK RAPORU

% 7	% 7	% 1	% 0
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 4
2	earsiv.medeniyet.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
3	dspace.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
5	archive.org İnternet Kaynağı	<% 1
6	dergipark.ulakbim.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
7	aof.sorular.net İnternet Kaynağı	<% 1
8	www.muhammedinur.com İnternet Kaynağı	<% 1
9	kuranmeali.kalkveuyar.net İnternet Kaynağı	<% 1

30/05/2023

TEZ ETİK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “MİLLÎ KÜTÜPHANE 06 HK 4099 NUMARADA KAYITLI MECMÛ‘ATÜ’N-NESÂYİH’İN TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE İNCELEMESİ” başlıklı bu çalışmayı başından sonuna kadar danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Fatma İMAMOĞLU’nun sorumluluğunda tamamladığımı, verileri kendim topladığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Gamze DENİZ

ÖNSÖZ

Tüm inanç sistemlerinin temelinde insanları sözle uyarmak vardır. İslam dini de insanları doğru yola iletmek üzerine kuruludur. Edebiyatımızda insanları sözle doğru yola iletmek, yanlış davranışlardan korumak amacıyla nasihat içerikli pek çok eser kaleme alınmıştır. Çalışmamıza konu olan Mecnû'atü'n-Nesâyih adlı eser de nasihatnâme türünde yazılmıştır. 16. yüzyılda kaleme alınan ve müellifi tespit edilemeyen eserin klasik dönemde nasihatnâme türünde kaleme alınmış olması eserin kıymetini artırmaktadır. Eserin tespit edilebilen tek nüshası 45 varaktan oluşmaktadır ve son yaprağı eksiktir. Bu çalışmayla Mecnû'atü'n-Nesâyih adlı eserin transkripsiyonlu metnin hazırlanması, eserin dil ve üslup yönünden incelenmesi, eserin öneminin ortaya konulmasını amaçlanmıştır. Üç bölümden oluşan tezin birinci bölümünde nasihat, nasihatnâme, mecmûa kavramlarının edebiyatımızdaki yeri hakkında bilgi verilmiş, nasihatnâme türüyle kaleme alınan eserlere yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde eser hakkında bilgi verilmiştir. Eserin adı, yazarı, yazılış tarihi, yazılış sebebi, amacı, hitap kitlesi, konusu, eserde adı geçen peygamber, din büyükleri, tarihi kişiler, yazar ve eser adları ile eserde iktibas olunan ayetler ve hadisler hakkında bilgi verilmiş; eserin dil ve üslup özelliklerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde eserin nüsha tavsifi yapılmış, metnin kurulmasında izlenen yol belirtilmiş ve eserin transkribe edilmiş metnine verilmiştir. Ekler kısmında ise metnin nüshasından örnekler verilmiştir.

Lisans döneminde tanıdığım ve kendime örnek aldığım Yüksek Lisans tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Fatma İMAMOĞLU'na, Eski Türk edebiyatı derslerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Abdullah Azmi BİLGİN'e , Yüksek Lisans derslerinde bir eser üzerinde nasıl çalışılması gerektiğini öğreten Dr. Öğretim Üyesi Büşra ÇELİK VURAL'a, Farsça ve Arapça beyitleri okumada ve anlamını vermede yardım eden İstanbul Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Arş. Gör. Saniye Simla ÖZÇELİK'e, üniversitemizin Arş. Gör. Kerem Kaan AKHAN'a sonsuz teşekkür ederim.

Her zaman maddî ve manevî olarak destekleyen babam Şahabeddin DENİZ'e, annem Fatma DENİZ'e, ağabeyim Muhammed DENİZ'e, ablam Canan ARVAS'a, ablam Hicran KARAGÜLLE'ye, ablam Rabia DENİZ'e sonsuz teşekkür ediyorum.

Haziran, 2023

Gamze DENİZ

İÇİNDEKİLER

TEZ ETİK BEYANI	I
ÖNSÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER	III
TABLO LİSTESİ	V
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
GİRİŞ	1
KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA NASİHATNÂME	4
1.1.Klasik Türk Edebiyatında Nasihat ve Nasihatnâme Kavramları	4
1.2.Klasik Türk Edebiyatında Nasihat Türüyle Verilen Eserler	7
1.3.Klasik Türk Edebiyatında Mecmua Kavramı	9
MECMÛ'ATÜ'N-NESÂYİH.....	11
2.1. Eserin Genel Özellikleri.....	11
2.2. Eserin Adı	11
2.3. Eserin Yazarı.....	12
2.4. Eserin Yazılış Tarihi	12
2.5. Eserin Yazılış Sebebi	12
2.2.2. Eserde Adı Geçen Peygamberler	19
2.2.3. Eserde Adı Geçen Din Büyükleri.....	23
2.2.4. Eserde Geçen Tarihî Şahsiyetler	30
2.2.5. Eserde Adı Geçen Yazar ve Eser Adları	32
2.2.6. Eserde İktibas Olunan Ayetler	36
2.2.7.Eserde İktibas Olunan Hadisler.....	53
2.3. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri	58
2.3.1. Eserde Manzum Parçaların Metin İçindeki Kullanımı ve Fonksiyonu.....	58
2.3.2. Eserde Yer Alan Hitap Sözcükleri	60
2.3.3. Seci Kullanımı.....	62
2.3.4. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri	64

MECMÛ'ATÜ'N-NESÂYİH METNİ.....	66
3.1. Eserin Nüsha Tavsifi.....	66
3.2. Metnin Kurulmasında İzlenen Yol.....	66
3.3. Transkripsiyon Alfabesi.....	68
3.4. Metin Transkripsiyonu.....	69
GEREÇ VE YÖNTEM.....	121
BULGULAR.....	122
TARTIŞMA.....	123
SONUÇ.....	124
ÖNERİLER.....	125
KAYNAKLAR.....	126
EKLER.....	131
ÖZGEÇMİŞ.....	135

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Şiirlerin şairlere göre dağılımı	59
Tablo 2: Mecnû'atü'n-Nesâyih de kullanılan vezinler	60

ÖZET
MİLLÎ KÜTÜPHANE 06 HK 4099 NUMARADA KAYITLI
MECMÛ'ATÜ'N-NESÂYİH'İN TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE
İNCELEMESİ

Bu tez ile 16. yüzyılda kaleme alınan Mecnû'atü'n-Nesâyih adlı eserin transkripsiyonlu metninin hazırlanması ve eserin muhteva, dil, üslup vb. genel özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Mensur-manzum tarzda yazılan ve dini-tasavvufî içerikli nasihatleri bir araya getiren eser, nasihat mecmuası oluşu ve bir tarikat büyüğünün kaleminden çıkması sebebiyle önem arz etmektedir. Eser, Kanuni Sultan Süleyman döneminde başdefterlik yapmış olan ve aynı zamanda müellifin hâmisî ve müridi olan Defterdar Hasan Çelebi'nin tarikat yolundaki makamını yükseltmek ve imanını güçlendirmek gayesiyle yazılmıştır. Eserin bilinen tek nüshası Mecnâ'a'u'n-Nesâ'ih adıyla Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi 06 Hk 4099 numarada kayıtlıdır. Eser içerisinde yer alan manzum kısımların önemli bir bölümü Mahmûd Şebüsterî'nin Gülşen-i Râz'ı, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevî'si ve Fîhi Mâ Fih'i, Sultan Veled'in Rebâbnâme'si, Muhyiddin Arabî'nin El Fütûhâtü'l-Mekkiye'si ve Fusûsü'l-Hikem ve Husûsü'l-Kilem'i, Yunus Emre'nin Divan'ı, Molla Câmî'nin Levâyih'i, Muhammed Lâhîcî'nin Mefâtihu'l-icâz fi Şerh-i Gülşen-i Râz'ı gibi İslam edebiyatının önemli âlim ve şairlerinin eserlerinden alınmıştır. Üç bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde nasihat ve nasihatname kavramı ile Klasik Türk edebiyatında nasihatname türünde kaleme alınmış eserler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde tezimize konu olan eserin adı, yazarı, yazılış sebebi, konusu gibi genel özellikleri ile eserde adı geçen din büyükleri, tarihi şahsiyetler, yazar ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca eserin dil ve üslubu üzerinde durularak metinde geçen ayet ve hadisler açıklanmıştır. Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise metnin kurulmasında izlenen yol açıklanmış, nüsha tavsifi yapılmış ve Mecnû'atü'n-Nesâyih adlı eserin transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Mecnûa, Nasihat, Mecnû'atü'n-Nesâyih, Defterdar Hasan Çelebi.*

ABSTRACT
**NATIONAL LIBRARY REGISTERED IN 06 HK 4099 TRANSCRIBED TEXT
AND ANALYSIS OF MACMÛ'ATÜ'N-NASÂYİH**

The aim of this thesis is to prepare the transcribed text of the 16th century Macmû'atü'n-Nasâyih and to examine the general features of the work such as content, language, style, etc. The work, which is written in prose and verse style and brings together religious and Sufi advice, is important because it is a collection of advice and comes from the pen of a sect elder. The work was written with the aim of raising the status of Treasurer Hasan Çelebi, who served as the chief scribe during the reign of Suleiman the Magnificent and was also the patron and disciple of the author, on the path of the sect and strengthening his faith. The only known copy of the work is registered in Ankara Adnan Ötügen Provincial Public Library 06 Hk 4099 under the name Macmâ'a'u'n-Nasâ'ih. A significant part of the verse parts in the work are Mahmûd Şebüsterî's Gülşen-i Râz, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî's Mesnevî and Fîhi Mâ Fîh, Sultan Veled's Rebâbnâme, It is taken from the works of important scholars and poets of Islamic literature such as Muhyiddin Arabî's Al-Futûhâtü'l-Mekkiye and Fusûsü'l-Hikem and Husûsü'l-Kilem, Yunus Emre's Divan, Molla Câmi's Levâyih, Muhammed Lâhijî's Mefâtihu'l-icâz fî Şerh-i Gülşen-i Râz. In the first part of this study, which consists of three chapters, the concept of advice and nasihatname and the works written in the nasihatname genre in Classical Turkish literature are discussed. In the second part, the title, author, reason for writing, general features such as the subject of our thesis, religious leaders, historical figures, authors and their works are given. In addition, the language and style of the work is emphasised and the verses and hadiths mentioned in the text are explained. In the third part of our study, the method followed in the construction of the text is explained, copy recommendation is made and the transcribed text of the work called Macmû'atü'n-Nasâyih is given.

Keywords: *Journal, Advice, Macmû'atü'n-Nasâyih, Treasurer Hasan Çelebi.*

GİRİŞ

Nasihat, insanların sözlü olarak birbirini kötü davranışlardan uzaklaştırıp doğru ve iyiye yönlendirmesidir. Nasihat etmenin temelinde insanları iyi ve güzele yönlendirmek amacıyla akıl verme ve doğru yolu gösterme isteği yatmaktadır. Nasihatler, toplumlarda önce sözlü olarak yayılmış, zamanla kalıplaşmıştır. Bu söz kalıpları, toplumun gelenek ve kültürüyle oluştuğu için doğduğu toplum hakkında da bilgi vermektedir (Kalan, 2017). Sözlü kültürde oluşan nasihatler, kalıcı olması amacıyla, ilerleyen yüzyıllarda yazıya geçirilmiştir. Böylelikle nasihatlerin unutulmasının önüne geçilmiştir. Nasihatlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan eserlere ise “nasihatname” ya da “pendname” adı verilmiştir. İnsanlara din hakkında bilgi vermek, dinî kuralları öğretmek, hem bu dünyada hem öte dünyada mutlu olabilmenin yollarını bildirmek vb. amaçlarla kaleme alınan nasihatnamelerin sayısı Dünya ve Türk Edebiyatı’nda hayli fazladır (Kalan, 2017).

Nasihatname türünde eserlerin yazılmasına Aristoteles ve Platon gibi düşünürler etkili olmuştur. Bu düşünürlerin siyaset hakkındaki nasihatleri, bu alanda eser verecek yazarları etkilemiştir (Öngel, 2023). Nasihatnameler, Fars Edebiyatı’nda “pendnâme” ve “enderznâme” olarak adlandırılmıştır. Fars Edebiyatı’nın önemli yazarlarından olan Feridüddin Attâr’ın yazdığı *Pendnâme* adlı eser, nasihatname türünün en önemli kaynağıdır (Sarioğlu Çevik, 2019).

Nasihatlerin Türk Edebiyatı’ndaki ilk örneği ise *Orhun Abideleri*’nde mevcuttur. Tamamen nasihat içerikli müstakil eserleri İslamiyet’in kabul edilmesinden sonraki dönemlerde görmekteyiz. Yusuf Has Hâcib’in *Kutadgu Bilig* ve Ahmet Yesevî’nin *Divan-ı Hikmet* adlı eserleri bu türe örnek gösterilebilir. (Altınova, 2021). Bu eserlerin yazımından sonra Klasik Türk Edebiyatı’nda nasihatname türünde verilen eserlerin sayısı artmıştır.

Tez çalışmamıza konu olan metin, içerisinde dinî ve tasavvufi mahiyette pek çok öğüt barındıran nasihatname türünde kaleme alınmıştır. Eserde verilen bilgiler ışığında metin, Hicri takvime göre 12 Rebiyülevvel 990, Miladi takvime göre ise 6 Nisan 1582 tarihinde yazılmaya başlanmıştır ancak eserin tam olarak kim tarafından

kaleme alındığı tespit edilememiştir. Sebeb-i telif kısmında verilen bilgilerden yola çıkarak yazarın bir tarikat şeyhi olduğu ve eseri XVI. yüzyılın önemli devlet adamlarından biri olan, aynı zamanda da müellifin müridi ve hamisi olan Defterdar Hasan Çelebi için yazdığını söylemek mümkündür. Defterdar Hasan Çelebi'nin tasavvuf yolundaki merhalesini yükseltmek, imanını güçlendirmek, onu İslam dinine ve tasavvufa dair çeşitli konularda bilgilendirmek amacıyla kaleme alınan eser, aslında Defterdar Hasan Çelebi gıyabında tarikat yolunda ilerlemeye istekli kimselere ve Allah dostlarına yol gösterme gayesindedir. Eser, müellifi tarafından “nasihatler mecmuası” anlamına gelen “*Mecmû'atü'n-Nesâyih*” adıyla isimlendirilmiştir.

Eserde; kişilerin ömürlerini ibadetle geçirmelerinin önemi, evliya ve ermişler zümresine dâhil olabilmenin yolları, insanların dünyaya gönderilme amaçları, kötü ahlakın yerini iyi ahlakla değiştirmenin önemi, Müslümanların ilim konusunda bir günüyle diğer gününün aynı olmamasının gerekliliği, insan-ı kâmil olmaya istekli olmak, kulluğun önemi, dünyayla ilgili sevgileri terk edip Hakk'a talip olmayı talep etmek, Hz. Muhammed'e Kur'an-ı Kerîm'in inmesi, avam ve havasın farkı, nefis mertebeleri, dünya ve ahiret hayatı, cennet ve cehennem, tevhid, kesret ve vahdet ilişkisi, farz olan ibadetler, Allah'ın rızasını kazanmanın önemi gibi konular ele alınmıştır.

Mecmû'atü'n-Nesâyih adlı eserde yer alan nasihatler, dinin iki temel kaynağı olan ayet ve hadislere dayandırılarak verilmiştir. Bu sebeple eserde sıklıkla ayet ve hadis iktibaslarına tesadüf edilmektedir. Eserde geçen nasihatlerin okuyucu tarafından daha iyi anlaşılması için elli sekiz ayet ve otuz hadis iktibası yapmıştır. Mensur olarak kaleme alınan eserde okuyucuya verilmek istenen mesajları güçlendirmek, anlatımı zenginleştirmek vb. amaçlarla yer yer İbnü'l Arabî, Mevlânâ, Sultan Veled, Yunus Emre gibi İslam âleminin önemli din âlimleri ve şairlerinin yazmış olduğu manzumelerden örneklere yer verilmiştir.

Eserin yazarı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Yazar, önce Allah'ın ve peygamberin, sonra İbnü'l-Arabî'nin yardımını isteyerek eseri yazmaya başladığı görülmektedir. Eserde geçen din büyüklerinin bağlı olduğu tarikatlar: Bâyezîd Bistâmî

Bistâmîyye; Cüneyd-i Bağdâdî Cüneydîyye; İbnü'l-Arabî Ekberîyye; Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Sultan Veled Mevlevîyye; Muhammed Lâhîcî Nurbahşîyye'dir. Esere başlarken İbnü'l-Arabî'nin feyzinden yararlanarak yazmaya başlamasını belirtmesi yazarın Ekberîyye tarikatına intisap ettiğini düşündürülebilir. Eser XVI. yüzyılda yazıldığından dolayı eserin çağdaşı olan Muhammed Lâhîcî'nin Nurbahşîyye tarikatına intisap ettiği bilinmektedir (Kurtuluş, 2003). Yazarın Nurbahşîyye tarikatına intisap ettiği de düşünülebilir. Eserde geçen din büyüklerinin bağlı olduğu tarikatlardan yola çıkılarak yazarın, Bistâmîyye, Cüneydîyye, Ekberîyye, Mevlevîyye, Nurbahşîyye tarikatlarından birine intisap ettiği düşünülse de bunun hangi tarikat olduğu hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır.

Eserde müellif veya müstensih'in adı geçmediği için müellif ya da müstensih tarafından mı yazıldığı hakkında kütüphane kayıtlarında bilgi bulunmamaktadır. Eseri incelediğimiz zaman satır aralarında geçen kelimelerin eş anlamı, derkenardaki kelime ve ibarelerin müstensih'in yaptığı açıklamalar olduğunu görürüz. Çünkü müstensih istinsah ettiği eserlerde faydalı açıklamalara ve başka kayıtlara yer vermektedir. Müstensih tarafından eklenen bu ibareler, eseri açıklayıcı ve anlaşılır kılmaya yardımcı olduğu için önemlidir. Müstensihlerin geneli istinsah ettikleri eserlere isimlerini koymayı tercih etmemişlerdir (Arslan, 2020). *Mecmû'atü'n-Nesâyi*h adlı eserin müstensih'i de esere ismini koymayı tercih etmemiştir.

*Mecmû'atü'n-Nesâyi*h adlı tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde nasihat ve nasihatname kavramlarının kökeni ve anlamı üzerinde durulmuştur. Nasihatnamenin Dünya ve Türk Edebiyatı'nda nasıl ortaya çıktığı ele alınmıştır. Kronolojik olarak Klasik Türk Edebiyatı'nda nasihatname türünde kaleme alınan eserlerden bahsedilmiştir. İkinci bölümde eserin adı, yazarı, yazılış tarihi, yazılış sebebi, amacı, hitap kitlesi; konusu, dil ve üslup özellikleri, eserde adı geçen din büyükleri, tarihî şahsiyetler, yazarlar vb. genel özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca eser içerisinde yer alan manzum kısımlar ile ayet ve hadis iktibasları da ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Eserin üçüncü bölümünde ise metnin kurulmasında izlenen yol, nüsha tavsifi ve *Mecmû'atü'n-Nesâyi*h adlı eserin transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir.

KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA NASİHATNÂME

1.1.Klasik Türk Edebiyatında Nasihat ve Nasihatnâme Kavramları

Nasihat kelimesi nush kökünden türemiş, Arapça bir kelimedir. *Nush* kelimesi sözlükte “saf, halis olmak, kötülük ve bozukluktan uzak bulunmak; iyi niyet sahibi olmak ve başkasının iyiliğini istemek” anlamlarına gelmektedir. Bu kökten türeyen *nasihat* kelimesi ise insanların birbirlerinin hatalarını gidermesi, kötülükten uzaklaşması için gösterdiği çaba olarak açıklanmaktadır (Çağrı, 2006).

Klasik sözlüklere genel olarak *pend* ve *nasihat* kelimelerinin anlamı birbirine denk olduğu için Türkçede bunun karşılığı olarak öğüt kelimesi kullanılmaktadır (Altınova, 2021). Öğüt içerikli eserleri karşılamak için kullanılan *nasihatnâme* kelimesi ise Arapça “nasihat” ve Farsça “nâme” kelimesinin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. İnsanları iyiye, doğruya ve güzele yöneltten, hayatı ve toplumu daha iyi hâle getirmeyi amaçlayan öğütlerin yer aldığı nasihatnâmelerin Türk, Arap ve Fars Edebiyatlarında ahlaki ve öğretici bir görevi vardır (Keleş, 2010).

İslam dini açısından nasihat, ilişkilerin temelinde olması gereken samimi bir anlayışı yerleştirmeyi hedeflemektedir. Toplumdaki insanlara nasihat vermek önemlidir. Din açısından incelediğimiz zaman dinde ve kültürümüzde samimiyet duygusu nasihat kelimesiyle birleşmiştir. Dinimizde de ayet ve hadisler aracılığıyla toplum, iyiye ve güzele yönlendirilmeye çalışılmıştır. Toplumdaki insanların iyiye yönelmesi için nasihat etmenin önemi vurgulanmıştır. Hz. Muhammed ve sahabeleri nasihatlerin en güzel örneklerini vermiştir. Dinimizin temel kaynaklarında nasihat vurgulanmıştır. Nasihatler toplumda ve insanların gelişiminde her zaman önemli rol oynamıştır. Nasihat, edebiyatımızda nasihatname türüyle ortaya çıkmıştır (Ak, 2018).

Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadislerde nasihat kelimesi çokça geçmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’e göre özürlü ve hasta olanlar veya savaş masraflarını karşılayacak maddi güçten yoksun olduğundan dolayı savaşa katılamayanlar, Allah ve peygamberi için nasihat faaliyetinde bulunurlarsa savaş için sorumlu olmayacaklardır. Hadislerde geçen nasihat kavramı, peygamberimizin İslam dini hakkındaki emirlerini ve

yasaklarını anlatmak için kullanılmıştır. Peygamberler Allah'ın yasakladığı şeyleri ve Allah'ın isteklerini anlatmak üzere gönderilmişlerdir (Çağrı,2006). Peygamberlerin aynı zamanda nasihatçi oldukları da vurgulanmıştır. Dinimiz açısından nasihat çok önemlidir. Peygamberimizin bir hadisinde, “Din nasihattir.” diyerek bu kavramın önemini vurgulamıştır. İnsanın önce kendisi için nasihatte bulunması lazımdır. İnsanın kendi nasihatçisi olması demek Allah'a doğru kulluk ederek, her türlü kötülükten uzak durmak, peygamber efendimize inanmak, insanları iyiliğe çağırmaktır. İslam dininde nasihat Müslümanları din ve dünya konusunda uyarmak, kötülüklerden uzak durmalarını sağlamak, iyiliğe yöneltmektir (Çağrı, 2006). Nasihatname türünde eser kaleme alan yazarların amacı insanların Kur'ân-ı Kerîm'e ve hadise uygun bir toplum oluşturmalarına yardımcı olmaktır. Nasihatnameler toplumu ideal toplum hâline getirecek araç olarak görülmektedir. Toplumu iyiye ve güzele yöneltten her eseri nasihatname türü içine alabiliriz (Altınova, 2021).

Dinimizde ahlak kelimesinin söylemden çok, uygulanması konusunda büyük çaba gösterilmiştir. Dinimizin insanlara yasakladığı davranışlar ve toplum içindeki düzeni sağlayan ahlakın yaygınlaşması için nasihatname türünde eserler kaleme alınmıştır. Nasihatname eserlerinin içindeki ifadeleri kuvvetlendirmek için ayet ve hadisler eklenmiştir (Keleş, 2010).

İslam âlimleri nasihate önem vermiş, nasihat etmeyi farz-ı kifâye olarak görmüşlerdir. İbn Battâl el-Kurtubî nasihat etmenin farz olduğunu savunmuştur. Nasihat edebilecek yetkinlikte olanlar ve nasihatine uyulacağını düşünenler nasihat etme görevini yapmalıdır. Nasihat eden kişi bunun karşılığında ödüllendirilir. Bir kişi nasihat ettiği için diğer Müslümanların üstünden bu sorumluluk kalkar. Ebû Hâtim el-Büstî, peygamber efendimizin bütün insanların birbirlerine iyi niyetle bakması ve yaklaşması gerektiği nasihati üzerinde durmuştur. İnsanlara iyi niyetle bakmamızın bir görevimiz olduğunu söylemiştir. İnsanlar arasında nasihati dostluk şartı olarak görmüştür. Nasihat eden kişiler, kendilerini nasihat ettikleri insanlardan üstün görmemelidir. İslam bilginleri tarafından nasihatle ilgili yöntemler oluşturulmuştur. İbn Hibbân, nasihati kabul edecek kişiye söylemeyi uygun bulmuştur. Çünkü bazı insanlar nasihate karşı tepki gösterebilir. Nasihati verdiğimiz kişinin bunu alabilecek biri olması çok önemlidir. Nasihat insanlar arasındaki ilişkiyi düzenleyerek sevgi, saygı, dostluk gibi bağların oluşmasını sağlar. Nasihati alana vermeyi savunan âlimlerin yanında nasihati sonuç almak için vermemeyi savunanlar da vardır.

Mâverdi'ye göre nasihat etmemizdeki amaç, iyiliktir. Nasihati söylediğimiz kişinin nasihati alıp almaması ona kalmıştır. Mâverdi, nasihati verirken sonuca bakmadan vermemiz gerektiğini savunur. İbn Hazm, nasihatın gizli ve dolaylı yoldan yapılması gerektiğini savunur. Nasihat edilen kişinin bunu kapalı bir şekilde anlamayacağını düşündüğümüz zaman açıkça söyleyebileceğimizi ifade eder. Dinî bir konu olmamak şartıyla nasihatte çok ısrar etmememiz gerekir. Nasihatte bulunmak farz olduğu için yapılır. Yapılan hataya devam ediliyorsa bir daha söylenilir, uyarılır. Üçüncü defa aynısını söylemek karşıdaki insan için eziyet olur. Nasihati söylerken âlimler karşıdaki kişiye nazik ve tatlı dilli olunması gerektiğini savunur. Nasihati sert bir şekilde söylersek karşımızdaki insan bundan hoşnut olmaz, içinde nefret oluşur. İbn Hazm'a göre eziyet ve nefret oluşturacak şekilde nasihatte bulunursak peygamberimizin yöntemlerine aykırı davranmış oluruz (Çağrı, 2006).

Nasihatnamelerin ortaya çıkmasına kaynaklık eden Aristoteles ve Platon gibi düşünürlerin yönetim ve siyaset hakkındaki görüşleri nasihatname türü hakkında eser yazacak diğer yazarları etkilemiştir. Nasihatname türü Dünya Edebiyatı'nda çok eski bir tarihe sahiptir. İslamî dönem öncesinde Fars Edebiyatı'nda Pehlevîce olarak kaleme alınan enderznâme adlı eserler nasihat içerikli metinlere sahiptir. İslamiyet'in kabul edilmesi nasihatname türünün Fars Edebiyatı'nda artmasına vesile olmuştur. Fars Edebiyatı'ndaki *Kelile ve Dimne*'nin Arapça'ya tercüme edilmesiyle Arap Edebiyatı'nda nasihat yazma geleneği yaygınlaşmıştır (Öngel, 2023).

Nasihatname türünün Klasik Türk Edebiyatı'nda ortaya çıkması Feridüddin Attar'ın yazdığı *Pendnâme* adlı eserin etkisiyle olmuştur. Bu eser nasihatname türünde yazılmış eserlere kaynaklık etmiştir (Sarioğlu Çevik, 2019). Manzum edebî tür olan nasihatnamelerin ortaya çıkmasında etkili olan Arap ve İran edebiyat sahasındaki nasihatname eserleri, Divan şairleri tarafından tercüme edilmiştir. Divan Edebiyatı'nda nasihatname türünün gelişmesine kaynaklık eden eserler şöyledir: Feridüddin Attâr'ın *Pendnâme*'si, Emir Unusur'u'l- Maalî Keykâvus bin İskender'in oğlu Gilan Şah için yazdığı *Kabusnâme*'si, Sa'dî'nin *Bostân ve Gülistân*'ı (Kaplan, 1990).

Nasihatname, olarak adlandırdığımız eserler insanlara öğüt veren, öğretici eserlerdir (Pala, 2017). Nasihatname türüyle kaleme alınmış olan eserlerin öğretici

yönü olmalıdır. Eseri okuyanları iyiye ve güzele yönlendirmelidir. Nasihatname yazarların amacı iyi bir toplum oluşturmaktır.

Nasihatnameler, yazıldığı dönemde toplumların dağılma ve yıkılmaya yüz tutmuş alanlarında nasihatler vererek bozulmanın giderilmesini sağlamayı amaçlar. Dönemlere genel olarak baktığımızda yazılan nasihatnamelerin çeşitli dönemlerde içerik bakımından da farklılıklar arz ettiği tespit edilmektedir. Bunun nedeni, dönemin şartlarının ve anlayışlarının değişmesidir. Bir dönem toplumda eksik olan hak ve adalet kavramları üzerinde yoğunlaşan nasihatnameler, diğer bir dönem eksik olan dinin anlaşılması ve görgü kurallarının üzerinde durmuştur. Toplum sürekli değiştiği için nasihatnamelerin konuları da değişmektedir. Nasihatnameler, müstakil bir tür olarak ele alınabildiği gibi eserlerin içinde nasihat veren bölümler de bulunmaktadır (Keleş, 2010).

Genel anlamda nasihatnameler, öğüt vermek amacıyla yazılır. Genel anlamdan özel anlama gittikçe nasihatnamelerin türlü meslek sınıflarını uyarmak için de yazıldığı görülür. Nasihatname yazmanın temel amacı İslam dininin iyiliği emretmesi, kötülükten uzaklaştırması kuralına uymaktadır. Nasihatnameler Kur'an ve hadis olmak üzere iki önemli kaynaktan doğmuştur. Nasihatnameleri üç başlık altında sınıflandırabiliriz: İşledikleri konulara göre, nazım şekillerine göre, telif veya tercüme olmalarına göre. Nasihatnameleri işledikleri konulara göre üçe ayırabiliriz: Dinî-tasavvufi, sosyal içerikli, çeşitli ilimlerle ilgili yazılanlar. Nasihatnameleri nazım şekillerine göre de sınıflandırabiliriz: Mesnevî, kaside, gazel, terci-i bend. Nasihatnameleri te'lif ve tercüme olmak üzere de sınıflandırabiliriz (Kaplan,1990).

1.2.Klasik Türk Edebiyatında Nasihat Türüyle Verilen Eserler

Nasihatname türünün İslam kültüründeki en önemli eseri Ferîdüddin Attâr'a ait olan *Pendnâme* adlı eserdir (Pala, 2006). Edebiyatımızda İslamiyet'ten önceki dönemde ilk nasihat örneklerini *Orhun Abideleri*'nde görmekteyiz. Müstakil olarak olmasa da eserin içinde birkaç satır olarak nasihat mevcuttur. Edebiyatımıza İslamiyet'ten sonraki ilk nasihat eserleri Yûsuf Has Hâcib'in *Kutadgu Bilig* ve Ahmed Yesevî'nin *Divan-ı Hikmet* adlı eserleridir (Altınova, 2021).

Anadolu'ya baktığımız zaman nasihatname türünün ilk örnekleri Yunus Emre'nin *Risâletü'n-Nushiyye*'si ve Ahmet Fakih'in *Çarhnâme* adlı eserleridir (Pala,

2006). Yunus Emre tarafından kaleme alınmış olan *Risâletü'n-Nushiyye* adlı eser, nasihatname türü açısından önemlidir. Nasihatlerin konusu tevazuyu seçmek, sabrın üstünlüğü, haset sıfatlarından kurtulmanın yollarıdır (Altınova, 2021).

Ahmed Fakih'in *Çarhnâme* adlı eseri ilk nasihatnamelerdendir. Konusu dünyanın fâniliği, kabir azabı, mahşerdir, bu dünyanın ahiret için hazırlık yeri olduğunu nasihat eder (Sertkaya, 1989).

Pendnâme, yüzyıllar boyunca bütün Doğu İslam ülkelerinde tüm insanlar üzeri de büyük tesir oluşturmuştur. Üslubunun özeni dikkat çekmektedir. Eser, Şark İslam klasiklerinin şekil bakımından ulaştığı özellikleri göstermesi anlamında önemlidir (Canım, 1998). XIV. yüzyılda yazılan nasihatname türünün ilk örneğini Hoca Mesud vermiştir (Pala, 2006). XIV. yüzyılda Emir Oğlu Pîr Mahmud'un *Bahtiyarnâme*'si, Gülşehrî (*Mantiku't-Tayr*) ve meşhur *Garipnâme* yazarı Âşık Paşa, Kul Mesud'un *Ferheng-nâme-i Sa'dî*'si gibi eserler *Pendname*'yi devam ettirmişlerdir (Canım, 1998).

XV. yüzyılda kaleme alınan ilk nasihatname Refî'nin *Beşâretnâme* adlı eseridir (Pala, 2006). Aydınlı Dede Ömer Rûşenî'nin *Pendnâme*'si, Devletoglu Yusuf'un *Vikâyenâme*'si, Hatiboğlu'nun *Ferahnâme*'si, Akşemseddinzâde Hamdi'nin mesnevileri ve mevlidleri nasihatname geleneği içinde incelenebilir (Canım, 1998). Sinan Paşa'nın kaleme aldığı *Mâarifnâme* adlı mensur eser nasihatname türünde kaleme alınmıştır (Pala,2006).

XVI. yüzyılın önemli nasihatname eserleri arasında *Nasihat-i Günahkâr*, Şah İsmail'in *Nasihatnâmesi*, Zaîfî'nin *Pendnâme-i Attâr* tercümesi bu yüzyılın önemli nasihatname türündeki eserleridir (Pala, 2006). XVI. yüzyıla baktığımız zaman Taşlıcalı Yahya'nın *Hamse*'si, Mercimek Ahmed'in *Kabusnâme Çevirisi*, Birgivî Mehmed Efendi'nin *Vasiyetnâme*'si nasihatname türüyle yazılmış sade eserlerdir (Canım, 1998).

XVII. yüzyılın nasihat kitaplarındaki konularına baktığımızda dinî içerikli nasihatlerin yanında devlet sorunlarına yönelik nasihatlerin de kaleme alındığını görmekteyiz. Sâfî Mustafa Efendi'nin *Gülşen-i Pend*'i, Veysî'nin *Hâbnâme*'si, Koçi Bey'in *Risâle*'sini örnek gösterebiliriz (Pala, 2006). Ömer Fuâdî Efendi ve Askerî'nin *Pendnâmeleri* bu yüzyılın öne çıkan pendnâmeleridir (Canım, 1998).

Eserleri uzunluğu bakımından incelediğimizde kısa eserler yazmanın tercih edildiğini görmekteyiz. Erzurumlu Mehmed Şerîfî'nin *Pend-i Gülistân-ı Şerîf*'i, bu dönemde kitap diye nitelendireceğimiz büyüklükteki tek nasihatnamedir (Pala, 2006).

XVIII. yüzyıla baktığımız zaman Rusçuklu Zarîfî Ömer Efendi ve Naim Temesvarî'nin *Pendnâmeleri*, Osmanzâde Tâib'in *Hülâsatü'l-Ahlâk*'ı, Nahifi Süleyman'ın *Nasihatü'l-Vüzerâ*'sı, Sünbülzâde Vehbî'nin *Lütfiyye*'si (Canım, 1998) nasihatname eserleri arasındadır.

XIX. yüzyıla baktığımızda Vakanüvis Esad Mehmed Efendi'nin *Pendnâme*'si nasihatname türüyle kaleme alınmış önemli eserdir (Canım, 1998).

1.3.Klasik Türk Edebiyatında Mecmua Kavramı

Klasik Türk Edebiyatı olarak adlandırdığımız edebiyat, XIII. yüzyılın sonlarına doğru Fars Edebiyatı'nın tesiriyle doğmuş, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar varlığı devam etmiştir (Akün, 1994). “Nazari ve estetik esaslarını İslam kültüründen alan” (Akün, 1994) bu edebiyat kolu, her ne kadar farklı isimlendirilmelerle anılsa da Klasik Türk Edebiyatı'nın yanında en kabul gören adı Divan Edebiyatı'dır. Altı asırlık bir dönemi kapsayan bu edebiyat kolunda bir şairin çeşitli nazım şekilleriyle kaleme almış olduğu şiirlerini bir araya topladığı divanlar ağırlıktayken, tezkireler, tarihler, sözlükler, müstakil mesneviler, surnâmeler, seyahatnâmeler gibi farklı türlerde yazılmış eserler de vücuda getirilmiştir.

Klasik Türk Edebiyatı'nda şairlerin şiirlerini topladığı bir diğer eser türü ise mecmualardır. Mecmua kelimesi sözlükte “dağınık şeyleri bir araya getirmek, toplamak” anlamındaki cem' masdarından türeyen mecmû'dan gelmektedir (Uzun, 2003). Mecmualarda yer alan şiirler bazen tek bir şaire ait olabileceği gibi bazen birden fazla şairin şiirlerinden oluşabilir. Yazıldığı dönemin sanat anlayışını ve edebî zevkini yansıtması, yazıldığı dönemin bilgilerini açığa çıkarması bakımından önem arz eden mecmualar, mecmuayı toplayan kişinin zevkine göre düzenli ya da düzensiz olarak bir araya getirilmiştir.

Edebiyatımızda çok farklı konularda derlenen mecmualar, içeriğine göre “mecnûatü'l-ehâdîs, mecmûa-i fetâvâ, mecmûa-i ed'îye, mecnûatü'r-resâil, mecmûa-i eş'âr, mecmûa-i tevârih, mecmûa-i fevâid gibi” (Uzun, 2003) farklı şekillerde adlandırılmıştır. Agah Sırrı Levend ise Klasik Türk Edebiyatı'nda kaleme alınan

mecmuaları şu şekilde tasnif etmiştir: Nazire mecmuaları, seçme şiir mecmuaları, farklı konulardaki risalelerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar, aynı konudaki eserleri içinde toplayan mecmualar, tanınmış kişilerce hazırlanmış, birçok yararlı bilgi, fıkra ve özel mektupları kapsayan mecmualar (Ağarı, 2018).

Tezimize konu olan eser, Defterdar Hasan Çelebi gıyabında tarikat yolunda ilerlemeye istekli kimselere ve Allah dostlarına yol gösterme amacıyla yazılmıştır. Nasihatler bir araya getirilerek oluşturulan bir nasihat mecmuasıdır. Bu sebeple de yazarı tarafından içeriğine uygun olarak *Mecmû'atü'n-Nesâyiğ* adıyla isimlendirilmiştir.

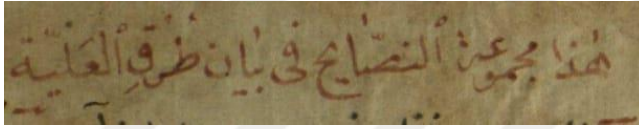
MECMŪ‘ATŪ’N-NESÂYİH

2.1. Eserin Genel Özellikleri

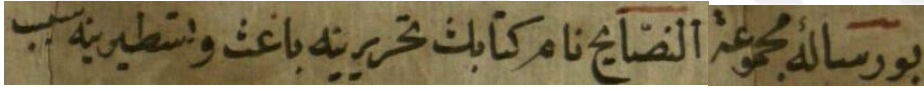
Bu bölümde müellifi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız *Mecmū‘atū’-n-Nesâyah* adlı eserin isimlendirilişi, yazarı, yazılış tarihi, yazılış amacı ve sebebi, hedef kitlesi gibi genel özellikleri üzerinde durulacak, ayrıca eserin muhteva ve dil malzemesine dair bilgilendirmede bulunulacaktır.

2.2. Eserin Adı

Tezimize konu olan eserin adına, 1b sayfasının başında ve ortasında olmak üzere iki yerde tesadüf edilmiştir.

[1b]

[1b]

Müstensih tarafından yazılmış kırmızı mürekkeple ve harekelendirilerek yazılan “Hāzā Mecmū‘atū’-n-neşāyah fī beyāni ṭurūku’l-‘aliyye” ifadesinden ve yine 1b sayfasında yer alan ve eserin yazılış sebebi hakkında bilgi verilen bölümün başında yer alan “Bu Risāle-i Mecmū‘atū’-n-neşāyah nām kitābūn taḥrīrine bā‘iş ü taṣṭīrine sebēb ...” ifadelerinden eserin adının *Mecmū‘atū’-n-Nesâyah* olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Mecmū‘atū’-n-Nesâyah, sözlükte nasihat kelimesinin çoğulu olan “nesâyah” ve “içerisinde şiirler, seçilmiş söz ve yazılar bulunan el yazması kitap” (Kubbealtı, 2003) anlamına gelen mecmū‘a kelimesinin bir araya gelmesiyle oluşturulmuş Arapça bir tamlamadır. İfadenin günümüz Türkçesindeki karşılığı *Nasihatler Mecmuası*’dır.

Esere böyle bir adın verilmiş sebebi kişiyi güzele, iyiye yöneltene, ona hem bu dünyada hem de öte dünyada mutlu olabilmenin yolunu açıklayan nasihatlerden oluşmasıdır. Ayrıca söz konusu nasihatler, Defterdar Hasan Çelebi gıyabında tarikat

yolunda ilerlemeye istekli kimselere ve Allah dostlarına yol gösterme amacıyla yazılmıştır.

2.3. Eserin Yazarı

Eserde yazarın adı geçmemektedir. Eserde yazar kendini “bu fakîre, bu fakîr, bu fakîr ü hakîr” olarak adlandırmıştır. Yazar kendini fakîr olarak adlandırması tasavvufî anlayışa göre fakîr kelimesinin “dünya için çabalamayan, hakikati arayan, varoluş sırrını arayan” kişi olduğundandır. Fakir kişi dünyalık olan her şeyden vazgeçmiş, Allah’ın rızasını isteyen sufidir (Çelik, 2001). Defterdar Hasan Çelebi’nin saf, temiz bir niyetle bu fukaranın yoluna girdiği anlatılmaktadır. Eserden anlatılardan yola çıkarak fakîr olarak kendini adlandıran yazarın bir tarikat büyüğü, sûfi olduğu anlaşılmaktadır.

2.4. Eserin Yazılış Tarihi

Eserin 3a sayfasında yer alan “ bu fakîr daîhi târîh-i nebeviyye ve hicret-i Muştafaviyyeniñ tokuz yüz tokısan rebî’ülevveliñ on ikinci gicesi muķābele-i beytu’llahu’l a’zam ve taht-ı mîzāb-ı haţim-i mükerremede murākıb olup” ifadesi, Hicrî takvime göre 12 Rebiyülevvel 990, Miladi takvime göre 6 Nisan 1582 yılında bu fakîr olarak kendini adlandıran kişinin bu tarihte Kabe’yi ziyarette gittiği anlaşılmaktadır.

2.5. Eserin Yazılış Sebebi

Eserin yazılış sebebi 1b ve 4a sayfaları arasında şöyle geçmektedir:

“ bu Risāle-i Mecnū’atü’n-neşāyih nām kitābıñ taḥrîrine bâ’is ve taṣṭirine sebeb-i ḥādîş olmuşdur ki ṭālib-i ma’rifet-i esmā vü şifāt [2a] ve ‘āşık-ı şamediyet-i ḥazret-i zāt ‘arîf-i kirdgār u ‘ābid-i perverdigār olan yār-ı ‘azîz Defterdār Ḥasan Çelebi cānib-i Rūmdan şehir-i Kostanṭiniyede bir nice zamān şohbet-i rūḥānî idüp ḥakāyık-ı eşyā-yı ilāhî ve deķāyık-ı nā-mütenāhiden münāsebet birle muşāḥabet olunup ķābiliyyet ve isti’dādı miķdārınca ṭālib-i Ḥaķ ve ‘āşık-ı cemāl-i muṭlaķ olup niyyet-i şaḥīḥa ile ṭarîķ-i fuķarāya duḥūl ve himmet-i ķaviyye ile makām-ı aşlına vuşūl murād idüp kemāl-i mertebede bezl-i himmet ve derūn-ı dilden ‘azîmet itmiş iken ittifāķan ḥükm-i ilāhî ve emr-i Rabbānî ile bu fakîre sefer-i beytu’llāh ve ziyāret-i dergāh-ı sa’ādet-penāḥ şallallāhu ‘aleyhi ve sellem vāķi’ olup ol yār-ı şādıkdan bir

nice zamân dūr ve hıfz u hırâsetlerinden mehcūr olmağla ol tâlib-i şadıkıñ kalb-i şeriflerine dağdağa-i nefsanî ve vesvese-i şeytânî yol bulup hitâb idüp dir ki: “Hey ‘azîz bu kadar zamândır ki [2b] tarîk-i fuķarâda hîdmet idüp ve cân [u] dilden ta‘ât u ‘ibâdet idersin aşlâ netice hâşıl eylemedeñ. Nitekim rivâyet iderler: Ba‘z-ı kimesnelerden havâriķ-ı ‘âdât belki nice dürlü kerâmât zuhûr idermiş fi’l-haķîķa didikleri gibi şahîh imiş ise muķarrerdir. Senden dağî zuhûra gelürdi. Hemân bu bir olmaz bahânedir ve halk-ı ‘âlemi celb içün bir ķuru efsânedir. Pes bu tâli‘iñ mekr [ü] efsünuna aldanup eski tarîķden şaşma zirâ akrân u emsâliñ olan yârânıñ kimi beg kimi vezîr el-hâşıl her biri ‘âlemde bî-nazîr şâhib-i sa‘âdet çerâķları yakup devr-i kıyâmete dek nâm ü şânları hayr ile yâd ve dâr-ı ‘uķbâda rûh-ı revânları bunların du‘â-yı hayr ile şâd olup sa‘âdet-i dü-cihânîye mâlik huzûr itmişlerdir. İmdi sen-dağî eski tarîķine rücû‘ eyleyüp bu devlet ile behremend ve bu sa‘âdet ile şöhibend olup sa‘âdet-i ebediyyeye vâşıl ol.” [3a] deyü vesvese virdikde bu fakîr dağî târiķ-i nebeviyye ve hicret-i Muştafâviyyeniñ tokuz yüz tokşan reb‘ülevvelîñ on ikinci gicesi muķâbele-i beytu’llâhu’l a‘zam ve taht-ı mîzâb-ı haķîm-i mükerremede murâķıb olup mütevecih iken hâtif-i ğaybdan münâdî-i ‘inâyet-i nâgehânî vâķi‘ olup hâlâ medîne-i Mısrda ol yâr-ı ğayr-ı bezmiñ bu güne hâķırası ve bu yüzden vesveseye tâbi‘ olup mużtaribü’l-bâl ve müşevveşü’l-aķvâl oldıĝı i‘lâm olıķağ ğayret-i ilâhî cüş u hurûş eyleyüp ol tâlib-i şadıkı bu varţadan hâlâş ve bu vesveseden istihlâş itmek içün dest-i tazarru‘ dergâh-ı bî-niyâza getürüp niyâz u münâcât kılup ve destür [u] recâ idüp ‘arz-ı hâcet kıldım ve hazret-i feyyâz-ı lâ-yezâliñ feyzine muntazır oldım. Kalb-i hasteye ve dil-i şikesteye hâtif-i ğaybdan nidâ ve bî-cihetden şadâ irdi ki: “Ey yâr-ı müşfik ve ey dildâr-ı muvâfık ol ‘aşık-ı bî-çâre ve şadık-ı [3b] ğamh‘âre kulumuñ vesvesesiniñ ref‘ ve bu maķûle hâķırasın def‘ eyle” diyü icâzet olıķağ bu fakîr [ü] haķîr-i keşîrü’t-taķşîr dağî rûy-ı cânı türâb-ı menziline koyup secde-i şükri edâ kılup cânib-i Haķdan istid‘â ve ervâh-ı enbiyâdan şefâ‘at [ü] recâ ve revân-ı evliyâ’ullâhdan himmet-i istimdâd temennî kıldım. Huşûşâ Hazret-i Seyh-i Ekber’iñ kâddesallâhu sırrıhu rûh-ı pür-fütûhlarına himmet ârzü idüp maķşûda şürü‘ olındı. Ğavvâş-ı fikret göñül bahrine müstağraķ olup şadef-i kalbden derd-i haķîķat-ı esrâr ve hazîne-i cândan cevâhir-i envâr iħrâc idüp deste-i beyâna ve tıbaķ-ı ‘ayâna koyup ol tâlib-i derdmende şerbet-i şâfi ve ‘aşık-ı müstemenden marâz-ı baķınına kâfi olmak içün buţundan zuhûra gelüp yazıldı. Ol sultân-ı bârgâh-ı ezel ve feyyâz-ı bustân-ı lem-yezelden mutazarrı‘ u me’mûldır ki ve mütevaķķı‘ u mes’ûl olan bu risâleniñ mefhûmuyla ‘âmil olduķda tarîk-i Haķda kâmil olup [4a] zümre-i evliyâyâ dâhil ve fırķa-i aşfiyâyâ vâşıl olasın in-şâ’allâhu te‘âlâ ”

"Mecmû‘atü’n-Nesâyiħ eserinin yazımına sebep olan olay, Allah’ın sıfat ve isimlerini bilmeye istekli olan, Allah’ın kulu Defterdar Hasan Çelebi’nin Anadolu tarafından İstanbul’a gelerek ilahî sohbetlerde Allah’ın aşığı olup gerçek bir niyet ile fukaranın yoluna girmesi ve asıl makama ulaşmayı hedeflemiş olmasıdır. Allah’ın emriyle bu fakîre Kabe’yi ve peygamber efendimizi ziyaret etmek nasip olmuştur. O

sadık dosttan uzaklaşınca o sadık dostluğa talip olanın kalbine nefis ve şeytanın vesveseleri girmiştir. ‘Ey aziz, bu kadar zamandır fukaranın yoluna hizmet edip candan bir şekilde ibadet edersin ama bir sonuç elde edemedin. Bazı kimselerden şaşırtıcı kerametler çıkarmış, gerçekten dedikleri doğru olsaydı sende de çıkardı. Allah’a davet etmek kuru efsane ve bahanedir. Sonra bu talihi hilesine aldanıp bu yoldan şaşma. Yaşıtların, dostların kimi bey ve vezir olmuş. İki cihanda saadet sahibi olmuşlar. Şimdi sen de eski hayatına geri dönüp bu devletle ünlen ve saadete kavuş.’ diye vesvese vermiş. Bu fakîr Hicri takvime göre 990 yılı 12 Rebiyülevvel gecesini Kabe’ye yönelmişken gaybdan ansızın bir ses gelmiş. Medine’nin kapısında dost olmak isteyen kişiyi bu çukurdan ve vesveseden kurtarmak için dergâha getirip Allah’a yalvararak ve dua ederek isteğini arz ettirmiş. Kişi, ebedî ve mutlak olan Allah’ın feyzini beklemiş. O hasta ve kırık olan kalbe gaybdan bilinmeyen bir yönden ses gelip, “Ey Şefkatli Dost, Ey Sevgili, o çaresiz ve gamlı âşık kulumun vesvesesini ortadan kaldır. Ve bu türden vesveselerini def et.” diye dua etmiş. Bu kusurlu ve değersiz fakîr dahi yüzünü yolunun toprağına koyup şükür secdesini eda ederek, Allah tarafından davet edilmek, peygamberin ruhundan şefaet ve evliyâullahın yolundan yardım beklemiş. Bilhassa İbnü’l-Arabî’nin ruhundan yardım isteyip yazmaya başlamış. Fikir dalgıcı gönül denizine dalıp kalp sedefinden sırlar hakikatının derdine ve can hazinesinden nurlu cevherler çıkarıp söz destesine ve belli olan tabağına koyup o dertli talibe şifa şerbeti ve gamlı âşığın gizli hastalığının iyileşmesi için ortaya gelip yazılmıştır. O ezeli makam sahibi sultan ve baki çiçek bahçesinin bereketinden yalvarır ve ümit ederiz ki bu risalenin manasıyla amel edince Hak yolunda kemâle erilip veliler zümresine dâhil ve salih kullarından olasın.”

Defterdar Hasan Çelebi eski hayatını bırakıp yeni bir hayata başlamaktadır. Defterdarlığı bırakarak Allah yolunda hizmet etmeyi seçmiştir. Derviş, hac ziyaretine gittiği zaman Defterdar Hasan Çelebi’ye vesvese gelmiştir. Bu vesvese de Allah yolunda canı gönülden ibadet ettiğini ama bir karşılık görmediğini söyler. Eski hayatındaki kişilerin bey ve vezir olduğunu kendisinin de eski hayatına geri dönerek buna ulaşabileceğini söyler. Bu olay, dervişin kalbine ilahi bir yolla ilham edilir. Defterdar Hasan Çelebi’yi bu vesveseden kurtarması söylenmiştir. O da Allah tarafından davet edilmeyi, peygamberlerin ruhundan şefaet ve evliyâullahın yolundan yardım ister. Bilhassa Muhyiddin İbnü’l-Arabî’nin ruhundan yardım isteyip eseri yazmaya başlar. Yazar kalbindeki sırları hakikat derdi için çıkarıp bir araya toplayarak

mecmuayı oluşturmıştır. Eser, Defterdar Hasan Çelebi'nin kalbindeki vesveseleri yok etmek amacıyla kaleme alınmıştır. Yazarı bilinmeyen eser, Defterdar Hasan Çelebi'ye sunulmuştur.

2.6. Eserin Yazılış Amacı ve Hitap Kitlesi

Eserin, “İmdi ey benim rûhum sözümüz tâlibe ve ehl-i kulûbadır ve siz tâlib-i kulûbdansız diyü bu risâle yazıldı tâ ki tedârik üzere olup aña göre ‘amel idesin” [30a] numaralı sayfada amacı ve hedef kitlesi verilmiştir. Defterdar Hasan Çelebi ve gıyabında, tarikat yolunda ilerlemeye istekli kimseler ve Allah dostlarına yol gösterme amacıyla yazılmıştır.

2.2. Eserin Muhteva Özellikleri

Tezimize konu olan *Mecmû'atü'n-Nesâiyih* adlı eser gerek muhtevası gerek üslûbuyla edebiyatımızda önemli bir yeri olan nasihatname türüyle yazılmıştır. Eser mensur olarak kaleme alınmış olup içinde yer yer manzum kısımları bulunmaktadır. Hazırlanan bu kısımda *Mecmû'atü'n-Nesâiyih* adlı eserin muhteva özellikleri çeşitli konu başlıkları altında incelenecektir.

2.2.1. Eserin Konusu

Mecmû'atü'n-Nesâiyih adlı eser nasihatname türüyle yazılmıştır. Eserin 45 varağı elimizde bulunmaktadır. Son sayfası bulunmamaktadır. İçinde yer yer manzum kısımlar bulunmaktadır. Defterdar Hasan Çelebi gıyabında tarikat yolunda ilerlemeye istekli kimselere ve Allah dostlarına yol gösterme amacıyla yazılmıştır. Eserde dinî-tasavvufî konular yer almaktadır. “Hâzâ Mecmû'atü'n-neşâiyih fî beyâni tûruku'l-'aliyye [1b]” şeklinde başlıklandırılmıştır. *Mecmû'atü'n-Nesâiyih*, Allah'a hamd u senâ ile başlamaktadır. Hz. Muhammed'e sâlat u selamda bulunulur. Ardından eser [4a] sayfasına kadar mensur devam etmiştir. Sonra [5b] sayfasına kadar manzum devam etmiştir. Sonra [8b] sayfasına kadar, “İmdi bu muḳaddemâti bildikden şoñra” diyerek esere giriş yapmaktadır. Bu girişin ardından 45. varağa kadar ağırlıklı olarak mensur, ara kısımlarda beyitlere yer vermiştir. Yazar çeşitli ayet ve hadislerle okuyanlara hitap

ederek nasihatler verir. Eserin son sayfası kopuk olduğu için hâtime bölümü bulunmamaktadır.

Eserin içinde yer alan konular şöyledir:

1b ve 5b sayfaları arasında eserin yazılış sebebi, yazılış tarihi verilmiştir.

5b ve 7a sayfaları arasında dünyanın geçici olduğu ve her canlının zamanı geldiğinde yok olduğu anlatılmıştır.

7a ve 7b sayfaları arasında insan ömrünün birkaç günlük dünyaya meylederek harcanmaması gerektiği, ömürden fırsat ve ecelden zaman oldukça ibadet ederek ilahi sırrı tamamlamaya çalışmanın gerektiği anlatılmıştır. Bu yolu tamamlamaya zamanımız yetmezse, bu yol üzerine ölmemiz gerektiği anlatılmıştır.

7b ve 8b sayfaları arasında insanın dünya hayatına ahirete geri döneceklerini bilerek gönderildiği söylenmektedir. Tüm varlıklar yaratılmadan önce Hz. Muhammed'in temiz ruhunun yaratıldığı, Allah'ın insanları ve varlıkları kendisi için yarattığı anlatılır.

8b ve 9a sayfaları arasında nev-i insanı anlatılmaktadır. Nev-i insan üç kısma ayrılır. Bunlar, beyne'n-nas, beyne'n-havastır. Üçüncüsü bu sayfada verilmez. İki kısmı bu sayfalarda anlatılmıştır.

9a ve 10a sayfaları arasında nefs-i emmâre anlatılmaktadır. Nefs-i emmâre; kibr, ucub, gazab, hırs, kin, şehvet, cehldir. Nefsin yedi mertebesini anlatmıştır.

10a ve 10b dünyanın hilesine aldanırsak sihir çubuğuyla eşek, it, hıncır, maymun, aslan, kaplan, akrep, yılan gibi hayvan sıfatlarıyla bizi çarpar. İnsanlar bu sihrin tesirinde oldukları için kendilerinden habersizdir. Kıyamet gününe kadar ebedî hayat suyunu içip içindeki hileleri yok etmezlerse kıyamet günü çok pişman olacaklardır ama faydası olmayacaktır.

10b ve 11a sayfaları arasında insanın ömrünün kıymetini bilip Allah yolunda harcamasının ahirete fayda olduğundan bahsedilir. Dünyaya bir defa gelme hakkımız vardır. Dünya, ahiret için mezra, yani ekip biçilecek yer olarak görülmelidir. İnsanın dünyada neyle uğraşırsa kıyamet günü onunla dirileceği anlatılır.

11a ve 11b sayfaları arasında insanın içindeki hileleri yok ederek Allah'ın ahlakıyla ahlaklanması gerektiği anlatılmıştır.

11b ve 12b sayfaları arasında Allah’a iman getirdikten sonra peygamberler ve evliya sevilirse, kötü sıfatlardan kurtulunursa, güzel sıfatlar çoğaltılırsa ve bu hâl üzere ölünerse, dünyada ne kadar ibadetle meşgul olunursa ahirette karşılığının alınacağı, ibadetlerin ödüllendirileceği anlatılmıştır.

12b ve 13a sayfaları arasında nev-i insanın üçüncü kısmı olan şol azizleri anlatılmaktadır.

13a ve 15b sayfaları arasında insanın ömründe iki günü aynı tutmaması, ilmini her gün artırması konu edilir.

15a ve 17b sayfaları arasında insanın mîve mertebesine yetişmeye çalışması gerektiği, yaprak ve çiçek olmadan mîve olma ihtimalinin olmayışı gözler önüne serilir.

17b ve 18b sayfaları arasında Allah’a halis ve muhlis bir şekilde kim ibadet ederse karşılığını alacağı, Allah’a bir adım yaklaşırsa bunun karşılığının daha fazla olacağı söylenir.

18b ve 19a sayfaları arasında önce itikadiyyat, ilmiyyat, ahlak ilmi gibi ilimleri öğrenmek nasihat edilir.

19a ve 22a sayfaları arasında insanların yaratılış sebebinin Allah’a kulluk olduğu anlatılmıştır.

22a ve 22b sayfaları arasında Allah’a karşı şirk koşanlar ve Tanrılık iddiasında bulunanlar anlatılmıştır.

22b ve 23a sayfaları arasında insanın Allah rızası için ilim öğrenmesi gerektiği anlatılır.

23a ve 24b sayfaları arasında insanın sevdiklerini bırakıp yalnız Allah sevgisini tutması gerektiği, Allah için oruç, namaz ve zekât ibadetlerini yerine getirmesi gerekliliği üzerinde durulur.

24b ve 25a sayfaları arasında talip üç kısma ayrılmıştır: Âşık-meşrep, muhip-meşrep, taklittir.

25a ve 25b sayfaları arasında rahmet ve rahat isteyen ilim, hilm, tevazu, meskenet, muhabbet, rahm, şefkat, lutf, kerem, sabr, şükr, sehavet, mürüvvat, tevekkül, kanaat, sıyam, kıyam gibi sıfatlar, yani insan-ı kamil anlatılmaktadır.

25b ve 26a sayfaları arasında duanın nasıl edileceği üzerinde durulmuştur. Allah'ın iradesine göre dua ettiğimiz zaman duanın kabul olacağı anlatılmıştır.

26a ve 27a sayfaları arasında insanın daima abdestli olması ve tövbe etmesi gerektiği anlatılmıştır.

27a ve 27b sayfaları arasında tarik-i icmâlin kısımları ele alınır. Buna göre tarik-i icmâl beş kısımdır: Keşf-i kubur, cüz, melek, keşf-i zamîr, keşf-i ileyhidir. Hassa-i İslam anlatılmaktadır.

27b ve 28a sayfaları arasında cennet ve cehennemden bahsedilmektedir. Kahrına mazhar olan cehenneme, lütfuna mazhar olan cennete gider.

28a ve 28b sayfaları arasında Fatiha Suresi'nin namazda farz olduğu anlatılmaktadır.

28b ve 29a ümmetin 73 fırkadan oluştuğunu 72'sinin nâr, birinin ise nûr olduğu anlatılmaktadır.

29a ve 30a sayfaları arasında iyiliğe göre mertebeleri geçme sürecindeki değişim incelenir.

30a ve 30b sayfaları arasında tevhid konusundan bahsedilir. Vahdet içinde kesret anlatılır. İnsanların araştırarak amel etmeleri gerektiği vurgulanır.

30b ve 31b sayfaları arasında avam ve havasın farkları üzerinde durulmuştur. Avam taifesi Hakk iradesine, iradesini uydurmadığından; havasın ise iradesini Hakk iradesine uydurduğundan bahsedilir.

31b ve 32a sayfaları arasında Mudill ve Hâdî isimlerinden bahsedilmiştir.

32a ve 33a sayfaları arasında insan, yerken, içerken, gülerken, oynarken, yatarken, uyurken hiçbir zaman Allah'tan ayrılmaması ve gafil olmaması konusunda uyarılmaktadır.

33a ve 34b sayfaları arasında varlığın mertebeleri olduğu, bu mertebelerin bir kısmını kitaplardan okuyarak bir kısmını da bir rehber yardımıyla öğrenilebileceği söylenir.

34b ve 35b sayfaları arasında ene'l-hak kavramı açıklanmaktadır.

35b ve 36b sayfaları arasında hak sözünü işitmek için kulaktan bir tane daha alma ve hakikati görmek için bir göz daha olması gerekliliği ele alınır.

36b ve 38a sayfaları arasında ahiret hayatı için çalışanlara dünya hayatının haramlığı; dünya için çalışanlara ise ahiretin haramlığı konu edilir. Allah rızası için ibadet edenlere iki dünyanın da haram olduğu anlatılır.

38a ve 39b sayfaları arasında namaz oruç gibi ibadetleri kalbimizde vesvese olmadan, Allah'ın tek olduğu bilinciyle yapmanın önemine dikkat çekilir.

39b ve 41a sayfaları arasında insanın dünya ve ahiret hayatı için bir isteği olursa bu ücret ile kulluk etmiş olacağı ama karşılık bekleyerek ibadet yapılmayacağı ifade edilir. Beyne'l-hak dört kısımdır: Âdet, ibâdet, ûbûdiyyet, ubudettir.

41a ve 41b sayfaları arasında Aziz mukim ve Aziz misafirin arasında geçen konuşmaya yer verilmiştir. Bu konuşma Allah'a karşı kulluk yapmamız gerektiği, kulluğun cennet ve cehennem için değil, kulluk görevi için yapılması gerektiği vurgulanır.

41b ve 45a sayfaları insanın asıl vatanı olan ahirete gideceği anlatılır. Havastan ve avamdan bahsedilir. Her insana anlayacağı derecede ilahi sırlar verilmesi gerektiğinden, havas ve avam arasındaki farklardan bahsedilir.

2.2.2. Eserde Adı Geçen Peygamberler

Mecmû'atü'n-Nesâyih adlı eserde Allah'ın birliğini ve yüceliğini vurgulamak için peygamberlerden örnekler vermiştir. Eserde en fazla Hz. Muhammed peygamberimizin adı geçmektedir. Daha sonra Hz. Süleyman, Hz. Musa, Hz. Yusuf peygamberlerin adı geçmektedir. Eserde dört peygamber adına yer verilmiştir.

Hz. Muhammed

Peygamber efendimizin doğumundan önce olan olaylarda onun geleceği müjdelenmiştir. 20 Nisan 571'de doğmuş, 8 Haziran 632'de vefat etmiştir (Fayda, 2020). Doğumundan önce babasını, doğumdan sonra annesi ve dedesini kaybetmiştir. Ardından amcasının himayesine girmiştir. Peygamber efendimiz içinde olduğu kabilede seçilmiş biridir. Peygamberimiz çocukluğundan peygamberliğin geldiği ana kadar herkesin içinde tanınan el-Emin lakabıyla bilenen bir insandır. Hz. Muhammed'e peygamberlik geldikten sonra onun sözünün doğru olduğuna inananlar hemen iman etmişlerdir. Müşrikler peygamberimizin doğru söylediğini, asla yalan

söylemeyeceğini bildikleri hâlde menfaatleri için peygamber olduğuna inanmamışlardır.

Peygamber efendimizden önceki tüm peygamberler gönderildikleri kavimleri uyarma ve doğru yola getirme sorumluluklarına sahiptir. Hz. Muhammed'in getirdiği mesaj ise tüm dünya içindir. Peygamberimiz tüm dünyayı uyarmakla sorumluydu. Hz. Muhammed'in nuru yaratılmıştır. Sonra bu nurla insanlar ve diğer varlıklar yaratılmıştır (Uludağ, 2020). Peygamber efendimiz vahiy yoluyla inen İslam'ın ilkelerini anlatmakla sorumluydu.

Peygamberimizin İslam ile ilgili söylediği her sözü kaydeden sahabeler vardı. Böylelikle insanların anlamadığı bir durum ortaya çıkınca önce Kur'an-ı Kerim sonra hadislerle bakılırdı. Hadisler insanlar için nasihatti. Bir durum karşısında almaları gereken tavrı belirliyordu.

Hayatı hakkında yazılan manzum ve mensur eserlerde ahlakı, güvenilirliği gibi özellikleri ele alınmıştır. Peygamber efendimizin hayatı na't olarak edebî eserlerde adlandırılmıştır. Her yazar ve şair peygamber efendimizle ilgili na'tlar yazmaya çalışmıştır. Manzum eserlerde peygamber efendimizi tüm özellikleriyle ele almışlardır. *Mecmû'atü'n-Nesâyih* adlı eserde peygamber efendimizden sıklıkla bahsedilmiştir. Eserde peygamber efendimizden bahsedilirken "hazret-i server-i kâ'inat 'aleyhi efḍalü's-şalavât, hazret-i risâlet-i 'aleyhi's-selâm, Hakk u mir'ât-ı zât-ı muṭlâk şallâllâhu 'aleyhi ve sellem" ifadeleri kullanılmıştır. Eserde yazar, anlattığı bir olayı güçlendirmek için peygamber efendimizin hadislerinden örnekler vermiştir. Eserde peygamber efendimizin seçilmiş biri olduğuna, Hakk'tan haber vermek için gönderildiğine, ruhunun pak ve temiz olduğuna, Kur'an-ı Kerim'in peygamberimize indiğine, Hz. Muhammed ve Hz. Ebubekir dostluğuna, Hz. Aişe'ye olan sevgisine değinilmiştir.

Eserde Hz. Muhammed eserde şöyle geçmektedir:

"Şalât olsun nebiyy-i Muşafâya

Selâm ol âl [ü] aşḥâb-ı şafâya" [4b]

"Hâzret-i Server-i Kâ'inat 'aleyhi efḍalü's-şalavât lisân-ı Hakkdan haber virüp buyurur: ḥalaḳtü'l 'âleme li eclikum ve ḥalaktükum li eclî" [7b]

“*Ḥazret-i Risālet* ‘aleyhi’s-selām buyurmuş ki hubbud-dünyā re’sü küllü ḥatī’etin” [9b]

“Yā *Āiše* seniñ muḥabbetiñ baña qalbmde ip üzerinde ki düğüm gibidir” [23b]

“Eger ben Hüdādan ğayrı dost tutmak cā’iz olaydı *Ebu Bekri* dost ittiḥāz iderdim” [23b]

H.z.Süleyman

Davud peygamberimizin oğludur. Küçük yaşta tahta geçmiştir. Hz. Süleyman’ın duası üzerine rüzgâr, şeytanlar, diğer varlıklar emrine verilmiştir (Karaman, 2020). Hz. Süleyman, Belkıs adındaki Sebe Melikesi’ni imana davet etmiştir. Bu davet üzerine Hz. Süleyman’ı ziyarete gelen Belkıs, cinler tarafından getirilen tahtını görünce iman etmiştir. Hz. Süleyman edebiyatımızda Belkıs’ın tahtını getirmesi, kuşlarla konuşması, karıncalarla konuşması, cinlere ve şeytanlara hükmetmesi, rüzgâra hükmetmesi, mühür, âsa gibi özelliklerle anılmıştır (Pala, 2017). *Mecmû’atü’n-Nesâiyih* adlı eserdeki manzum kısımda insanlara ve cinlere aynı anda hükmetmesi konusu üzerinde durulur.

H.z. Süleyman eserde şöyle geçmektedir:

“*Süleymān* tahtını hevā düşine getürdi ki ‘ākıbet zîr ü zeber idüp yele virmedi” [6b]

“İns ü cān emriñe rām olsa *Süleymān* mānend

Dükeli dürrini baḥş itse saña qulzüm heft” [12a]

H.z.Musa

H.z. Musa doğmadan önce Firavun bir rüya görür. Rüyasını analiz edenler şu yorumu yapar: Rüyada doğan bir çocuk elindeki saltanatı alacaktır. Bu çocuk, İsrailoğulları’nın içinden çıkacaktır. Onun düzenini bozacaktır (Harman, 2020). Firavun bu rüya doğrultusunda İsrailoğulları’ndan doğan bütün erkek çocuklarını öldürtmüştür. H.z. Musa’nın annesi, H.z. Musa’yı nehre bırakmıştır. Firavunun karısı onu bulmuş ve evlat edinmiştir.

H.z. Musa çeşitli mucizeler göstermiştir. Bunların içinde beyaz el, çekirge, Allah’la konuşma, Kızıldeniz’in yarılması gibi mucizeler vardır (Harman, 2020).

Mecmû'atü'n-Nesâiyih adlı eserde Musa'nın Cenâb-ı Hakk ile konuşması olayına değinilmektedir. Hz. Musa, Cenâb-ı Hakk'ı görmek ister. Bunun üzerine Tûr Dağı'na bakması istenir. Dağın paramparça olduğunu gören Hz. Musa orada baygınlık geçirir. Hz. Musa tövbe eder.

Hz. Musa eserde şöyle geçmektedir:

“*Ḥazret-i Mūsā* ‘aleyhi’s-selâma buyurur: tecerra‘ terânî” [26a]

Hz. Yusuf

Hz. Yusuf, Hz. Yakup’un oğludur. Hz. Yusuf kıssası Kur’an-ı Kerimde anlatılmaktadır. Hz. Yusuf, babası tarafından çok sevilen bir çocuktur. Babası tarafından bu kadar çok sevilmesi diğer kardeşlerinin onu kıskanmasına sebep olmuştur. Hz. Yusuf, gördüğü rüyayı Hz. Yakup’a anlatır. Bu rüyada Güneş, Ay, on bir yıldızın kendisine secde ettiğini görmüştür (Harman, 2013). Rüyayı Hz. Yakup’a anlatınca kardeşleri de duyar. Bunun üzerine kardeşleri Hz. Yusuf’u öldürme kararı alır. Birgün hayvanları otlatmaya gittiklerinde Hz. Yusuf’u yanlarında götürürler. Hz. Yusuf’u dövdükten sonra öldürecekleri sırada aralarından biri öldürmeden kuyuya atmalarını söyler ve onu bir kuyuya atarlar. Daha sonra bir kervan gelir ve Hz. Yusuf kuyudan çıkarılıp köle olarak satılır. Oğulları Hz. Yakup’a, Hz. Yusuf’un bir kurt tarafından parçalandığını söylemişlerdir. Hz. Yusuf edebiyatımızda güzelliği, ay ve güneşin ona secde etmeleri, ağırlığınca altınla köle olarak satılması alınması, rüya yorumlaması, Hz. Yakup’tan ayrı oluşu, Mısıra sultan olması gibi özelliklerden dolayı ele alınmıştır. *Mecmû'atü'n-Nesâiyih* adlı eserde Yunus Emre’nin beytiyle Kenan şehrinde kuyuya atılması olayı ele alınır.

Hz. Yûsuf eserde şöyle geçmektedir:

“Yitürdim Yûsufı Ken‘ân ilinde

Yûsufı buldım Ken‘ân bulunmaz” [31b]

“yitürdüm *Yûsufı* Ken‘ân” [32a]

2.2.3. Eserde Adı Geçen Din Büyükleri

Mecmû'atü'n-Nesâyah de yukarıda ismi geçen peygamberler dışında dört halifeden bahsedilmektedir. Ebu Su'ûd, Bayezid Bistamî, Ebû Talib, Cüneyd Bağdadî, Hz.Hızır, Mevlânâ, Sultan Veled, Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Hz. Âişe, Hallâc-ı Mansûr.

Dört Halife

Peygamber efendimizin vefatının ardından toplumsal düzeni sağlamak amacıyla halifeler başa geçmiştir. Dört halife döneminde ortaya çıkan her sorun peygamber efendimizin öğrettiği çözüm yollarıyla hâledilmiştir. Toplumsal ve dinî konularda akıllara takılan sorulara cevap vermişlerdir. Dört halife, peygamberimiz döneminde şahit oldukları her şeyi aynen devam ettirmişlerdir. Bu dönem Hulefâ-i Râşidîn devri olarak da bilinir. Dört halife: Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'dir (Fayda, 1998). Eserde Hz. Muhammed efendimizin sorduğu sorulara cevap vermektedirler. Peygamber efendimiz dört halifeye İslam askerlerinin ihtiyacı olduğunu söyler. Allah yolunda mallarından bir miktar getirmelerini ister. Peygamber efendimiz söyledikten sonra dört halife hemen mallarından birer miktar getirirler. Bu olay, onların İslam'a olan bağlılığını anlatmaktadır.

Mecmû'atü'n-Nesâyah adlı eserde dört halifeden olan Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman eserde anlatılan bir rivayette geçmektedirler.

Mecmû'atü'n-Nesâyah adlı eserde şöyle geçmektedir:

"Nitekim rivâyet olunur *Ḥazret-i Server-i Kâ'inât* 'aleyhi'ş-şalavât *Ebûbekr* ve *Ömer* ve *Ösmân* *Ḥazretlerine* raḍiyallâhü 'anhüm buyururlar ki: asker-i İslâma bir miḳdâr maşraf lâzım olmuşdur pes mâlik olduğunuz mâldan fî-sebîlillâh birer miḳdâr [29b] nesne götürüñ tâ kim mühim maşârife şarf olunsun didikde 'ale'r-re's ve'l-'ayn diyüp her biri birer miḳdâr nesne getürdiler. *Ḥazret-i Server* şallallâhu 'aleyhi ve sellem *Ḥazret-i Ösmân'a* su'âl eyledi ki: "Sen ne miḳdâr getürdün?" didi. Cümle mâlîmdan on biñ filorî getürdüm didi ve *Ḥazret-i Ömer'e* su'âl eyledi ki: "Señ ne miḳdâr getürdüñ?" didi. Cümle mâlîmdan nışfını getürdüm didi ve *Ḥazret-i Ebûbekr'e* su'âl eyledi ki: "Nuḳüddan ve eşbâbdan ğayrı dîvârlarda olan ekşerleri bile çıkarup getürmişim" didi. [29a-29b]"

Mecmû'atü'n-Nesâyah adlı eserde halifelerden Hz.Ali bir sözülle geçmektedir. " 'Alî ibn-i Ebû Talib kerremallâhu vecheh bu gözi taḥşîl eylediği eclden dimişdir: "lev kuşife'l-ğıṭâ mâ[lem] ez dedtu yakînen ." [36a]

Ebû Su'ûd

Ebû Su'ûd, yapılan araştırmalara göre 30 Aralık 1490'da Meteris adında bir köyde doğmuştur. 23 Ağustos 1547'de vefat etmiştir. Ebû Su'ûd Efendi, kendi adı dışında müftilenâm, şeyhülislâm unvanlarıyla anılmaktadır. Kendi eserine baktığımızda asıl adının Muhammed olduğunu görmekteyiz. Ebû Su'ûd olarak anmamızın sebebi lakabı olduğu düşünülmektedir. Eğitimine babasının yanında başlamıştır. Babası Müyyedzâde Abdurrahman Efendi, Mevlânâ Seydî-i Karamanî, İbn Kemâl gibi önemli hocalardan dersler almıştır. Önemli makamlar olan şeyhülislâmlık ve kazaskerlik görevlerinde bulunmuştur. Ömrünün yirmi sekiz yılını şeyhülislâmlık görevine adamıştır. Kanûnî Sultan Süleyman tarafından sevilen, saygı duyulan bir şahsiyete sahiptir. Dönemin önemli adamları arasında olan Ebû Su'ûd siyasi işlere karışmamayı tercih etmiştir. Ebû Su'ûd hukuk alanında gerçekleştirdiği çalışmalarla da adından söz ettirmektedir. Şerî ve örfî hukuk karşısındaki tavrı önemlidir. İslam hukukunu yaşadığı dönem içindeki sorunlara göre yorumlayarak hukuk alanındaki önemli noktaya hizmet etmiştir. Osmanlı dönemindeki kanun ve hukuk anlayışına önemli hizmetleri olmuştur (Akgündüz, 1994). *Mecmû'atü'n-Nesâiyih* adlı eserde iki yerde adı geçmektedir.

Mecmû'atü'n-Nesâiyih adlı eserde şöyle geçmektedir:

"meşâyihden *Ebu's-Su'ûd* dirler bir 'azîz var imiş" [13b]

"*Ebu's-Su'ûd* Efendi ki on beş senedir ki Hâk Te'âlâ taşarrufı baña i'tâ eyledi" [13b]

Bâyezîd-i Bistâmî

Bâyezîd-i Bistâmî'nin, ne zaman doğduğu tartışma konusudur. Sehlegî'nin tarihi daha çok kabul görmüştür. Buna göre 161'de doğmuş 234'te vefat etmiştir. İran'ın Bistâm kasabasında dünyaya geldiği için Bâyezîd-i Bistâmî olarak anılmaktadır. Babası dinine düşkün olduğu için dindarlığıyla tanınmaktadır. Bâyezîd ile ilgili yazılan menkıbelerin ortak özelliği tasavvuftaki mertebesinin yüceliğidir. Tasavvufa mârifet, muhabbet, sekr vb. konularda söylediği sözleri ve kaleme aldığı şathiyeleriyle tanınmaktadır. Tasavvufî düşüncesinde, insanın kendi benliğini yok ederse Allah'ın ulaşabileceğini savunmaktadır. Bâyezîd-i Bistâmî, Allah'a büyük bir sevgi ve özlem duymaktadır. Yapılan ibadetlerin şekil olarak yapılmasına karşıdır.

Namazı ayakta durmak olarak görmemeliyiz düşüncesi sebebiyle eleştirilere maruz kalmıştır. Bâyezîd-i Bistâmî'nin kerametlerinden çok fazla bahsedilmektedir. Ama Bâyezîd-i Bistâmî insanların olağanüstü durumlara çok önem vermesini istemezdi. Onun için önemli olan şerîatın getirdiği hükümlere uymak ve tam bağlılık göstermekti. Bistâmî'nin tasavvufi görüşü ve hareketleri etrafında bir topluluğun oluşmasını sağlamıştı (Uludağ, 1992). *Mecmû'atü'n-Nesâiyih* adlı eserde adı birden fazla yerde geçmektedir.

Mecmû'atü'n-Nesâiyih adlı eserde şöyle geçmektedir:

“Nitekim *Bâyezîd-i Bistâmî* hazretlerinden rivâyet iderler ki” [15b]

“*Bâyezîd-i Bistâmî* hazretlerinden mervîdir ki otuz yıldır” [33a]

Ebû Tâlib

Ebû Tâlib, 535'te doğmuş 620'de vefat etmiştir. Hz. Muhammed'in amcasıdır. Dedesi vefat eden Hz. Muhammed'i koruması altına almıştır. Kureyş'in önde gelen kimselerindendir. Hz. Muhammed'i sevmiş, onun iyi yetişmesi için her şeyi yapmıştır. Hz. Muhammed'e peygamberlik geldiği zaman onu korumuştur. Ama “atalarımın dini” dediği dini bırakmamış, İslâm dinini kabul etmemiştir. Öleceği zaman Hz. Muhammed'in ısrarına rağmen ölüm korkusu yüzünden Müslüman olduğu söylenerek onunla alay edilmesini istemediği için İslâm'ı kabul etmemiştir. Mekke döneminde söylediği şiirlerle iyi şairler arasında sayılmaktadır (Fırlıklı, 1994).

Eserde peygamber efendimize dua etmesini söyler. Duasının daha erken kabul olacağını söyler. Peygamberimiz hak iradetine göre dua eden herkesin duasının çabuk kabul olacağını anlatır. İslam dininde kalbindeki istek ve irade doğru olursa kişinin duası kabul olur. Bu konuşmada İslam dininde duanın nasıl edileceği ve nasıl kabul olacağına değinilmiştir. Allah'ın iradesine uygun dua edilirse duanın kabul olacağı anlatılmıştır.

Mecmû'atü'n-Nesâiyih adlı eserde şöyle geçmektedir:

“*Ebû Tâlib* ayıtdı: “Yâ *Muhammed* Rabb'îñ seniñ du'ânı tiz qabul ider.” *Hazret-i Muhammed* 'aleyhi's-selâm buyurur ki: “Seniñ dañi tiz qabul eyler. Yâ 'ammî eger irâdetiñ Hâk irâdetine müvâfık gelürse sen dañi hâk olup du'ânı maqbûl olursın.” [25b], Nitekim *Ebû Tâlib* hikâyeti yukarıda geçmiştir ve 'avâm ile havâşîñ bir farkı dañi budur.” [30b]

Cüneyd-i Bağdâdî

Cüneyd-i Bağdâdî'nin doğum tarihi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Ölüm tarihi hakkında değişik görüşler vardır. 297'de vefat ettiği düşünülmektedir. Cüneyd-i Bağdâdî, Bağdat'ta doğduğu için Bağdâdî olarak anılmaktadır. Ailesi cam işiyle meşgul olduğu için Kavârîrî olarak da tanınmaktadır. Cüneyd-i Bağdâdî ipek ticareti işiyle uğraştığı için Hezzâz lakabıyla bilinmektedir. Eğitimine küçük yaşta başlamıştır. Fıkıh dersi, hadis dersi, olmak üzere önemli hocalardan eğitim almıştır. Bağdâdî'nin fıkıh alanında fetva verecek dereceye geldiği bilinmektedir. Şer'i ilimler konusunda eğitimini tamamladıktan sonra tasavvufa yönelmiştir. Çevresinde önemli sufilerin bulunması, onun içinde tasavvufa yönelme isteği uyandırmıştır. Hem ticaretle uğraşıp hem de tasavvufa yönelmiştir. Cüneyd-i Bağdâdî, gelen manevi bir işaretle birlikte meclislerde konuşup vaaz vermeye başlamıştır. Tasavvufun ince detaylarına değinmiştir. Tasavvufun ortaya çıkışı ve kavramların tespit edilmesiyle tasavvuf ilminin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Tasavvufun insanları Allah'a yaklaştırdığını düşünmektedir (Ateş, 1993). Tasavvufun temelindeki tevhid konusu üzerinde durmuştur. Eserde Cüneyd-i Bağdâdî'nin sözünden faydalanılmıştır.

Mecmû'atü'n-Nesâiyih adlı eserde şöyle geçmektedir:

"Cüneyd-i Bağdâdî buyurur et-tevhîdü iskātü'l-izâfât" [30a]

Hızır

Arapça kökenli olan hadır kelimesinden gelmektedir. Hadır kelimesinin Türkçe karşılığı Hızır veya Hıdır şeklinde kullanılmaktadır. Anlamından hareket ettiğimizde hızır, yeşil kelimesine denk düşmektedir. Bu yüzden isimden ziyade sıfat veya lakap olarak düşünülmektedir. Hızır ismi Kur'an-ı Kerimde yer almamaktadır. Ama müfessirler, Kehf Suresi'nin Hızır'a ait olduğunu düşünmektedir. Çeşitli hadis kitaplarında Kehf Suresi'nde yer alan bilgilerin olduğunu görmekteyiz. Hızır, mitolojik bir kişi olarak da görülmektedir. Kıyamete kadar yaşayacağını düşünenler de vardır (Çelebi, 1998).

Mecmû'atü'n-Nesâiyih adlı eserde adı geçmektedir:

"Nitekim Hazret-i Hızır'aleyhi's-selâm" [30b]

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Horasan'ın Belh şehrinde 30 Eylül 1207'de doğmuş, 12 Aralık 1273'te vefat etmiştir. Asıl adı, önemli eseri olan *Mesnevî*'de Muhammed b. Hüseyin el-Belhî'dir. Celâleddîn ismi değil, lakabıdır. Mevlânâ kelimesi Efendimiz anlamına gelmektedir. Mevlânâ hakkındaki çoğu bilgiye oğlu Sultan Veled'in vasıtasıyla ulaşmaktayız. Mevlânâ'nın müritlerinin yazdıkları eserlerle birlikte hakkında bilgilerimiz artmaktadır. Mevlânâ, Sultan Alâeddin Keykubad'ın davetiyle Konya'ya gitmiştir. Eğitimini tamamladıktan sonra yirmi dört yaşında müderrislik yapmıştır. Mevlânâ ve Şems'in tanışmasından sonra Şems'le sohbete başlamıştır. Bu durum halkı ve müritleri sevindirmez. Çünkü Mevlânâ onlardan uzaklaşmıştır. Şems bu yüzden şehri terk eder. Mevlânâ bu olay karşısında çok üzülür. Şems'e mektup yazar. Şems, Konya'ya döner. Mevlânâ'nın müritleri halk tabakasındandır. İlişkilerini nasihat üzerine kurmuştur. Dönemin yöneticilerini tanısa da siyasete girmemeye çalışmıştır. Mevlânâ âlim, sûfî, şair bir şahsiyete sahiptir. Mevlânâ'nın tasavvufî düşüncesinin temeli Kur'an ve sünnete dayanmaktadır. Mevlânâ vahdet-i vücud anlayışına inanmaktadır (Öngören, 2004).

Tasavvuf anlayışı, kulun kendi benliğinden kurtulduktan sonra irade hürriyetine gerçek bir şekilde kavuşabileceği üzerinedir (Öngören, 2004). İslam dinin insanlara yönelttiği evrensel mesajı anlayıp yorumlamıştır. Bu evrensel mesajı doğru iletmek için tüm bilgisini ortaya koymuştur. İnsanların bugün bile Mevlânâ dediğinde akıllarına gelen her şey olumludur. Bunu evrensel mesajı yayarken ortaya koyduğu tavır sağlamıştır. Mevlânâ verdiği vaazlardaki nasihatlerini özenle seçmektedir. Karşısında kim varsa kelimelerini ona göre seçmektedir. Olumlu bir tavır sergilemektedir (Arpaguş, 2007).

İslam'ın evrensel mesajını yayarken yaptığı en önemli şey, kişinin anlayacağı dilde konuşmasıdır. Herkes aynı şeyi aynı şekilde anlayamayacağından kişiye göre anlayacağı düzeyde mesajı verirdi. Bu evrensel mesajının yayılmasını sağlamıştır. Muhatap olduğu kişiye göre kelime seçen Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî anlayacağı şekilde hikâyeleştirerek zor anlaşılabilir bir konuyu anlaşılır bir şekle dönüştürmektedir (Arpaguş, 2007).

Söylediği beyitlerde ve nasihatlerde temel aldığı noktalar da önemlidir. Sözlerini iman, ibadet ve güzel ahlaka dayandırdığı için anlatımı güzel ve etkili

olmuştur. Mevlânâ eserlerinde Arapça, Farsça, Türkçe dillerini kullanmıştır. Eserlerinde tasavvuf düşüncesini konu olarak ele almıştır. Mevlânâ'nın verdiği eserler edebiyatımızda önemlidir. *Mecmû'atü'n-Nesâyah* adlı eser nasihatleri anlattığı için Mevlânâ'dan yararlanması, sözlerini kuvvetlendirmiştir. *Mecmû'atü'n-Nesâyah*'te Mevlânâ'nın eserlerinden alınmış beyitler ve sözleri bulunmaktadır.

Mecmû'atü'n-Nesâyah adlı eserde şöyle geçmektedir:

“Ey berâder tu heman endîşeî

Mâbakî tu ustuhân u rîşeî

Ger gul est [endîşe-i tu gulşenî]

[Ver buved hârî] tu hîme-i gulşenî” [24a]

Sultan Veled

Sultan Veled, 25 Nisan 1226'da doğmuş, 11 Kasım 1312'de vefat etmiştir. Mevlânâ'nın büyük oğludur. Dedesinin adı Sultan Veled'e verilmiştir. Şiirlerinde mahlas olarak Veled adını kullanmıştır. Mevlânâ'nın vefatının ardından onun makamına geçmeyi istememiştir. Hiüsâmeddin Çelebi'ye uymuş, Şeyh Kerîmüddin b. Bektemur vefat edince Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin makamına geçmiştir. İrşat faaliyetlerini Sultan Veled yürütmeye başlamış, Halifelerle birlikte irşat faaliyetini devam ettirmiştir. Sultan Veled, babasının eserlerinde uyguladığı içerik ve üslubu devam ettirerek kendi eserlerine uygulamaya çalışmıştır. Eserlerinde babasının sözlerini aynı şekilde aldığı bölümler bulunmaktadır. Aralarındaki farka göre Mevlânâ'nın hikâyeci anlatıma önem verdiği görülürken Sultan Veled, hikâyeci anlatıma az yer vermiştir. Eserlerinde kullandığı dil sade ve akıcıdır (Değirmençay, 2009). *Mecmû'atü'n-Nesâyah* adlı eserde beyitleri bulunmaktadır.

Mecmû'atü'n-Nesâyah adlı eserde şöyle geçmektedir:

“Ger loxmâ-i nânî nânî

Ver taleb-i gevher-i kânî kânî

În nükte-i remz eger be-dânî

Her çîz ki der custen ânî ânî “ [24a]

İbnü'l-Arabî

28 Temmuz 1165'te doğmuş, 10 Kasım 1240'ta vefat etmiştir. Tasavvufta söz sahibi olan Şeyhü'l Ekber adıyla anılmaktadır. Muhyiddin lakabını dinî ilimlerde kullanmaktadır. Hadis ilmiyle uğraşmıştır. Eserlerini oluştururken diğer yazarlar gibi düşünmediğini söyler. Eserlerindeki fikirlerin kendisine ait olmayıp ilahi olduğunu söylemektedir. Eserlerinde görülen şekil düzensizliklerinin de sebebinin kendisi olmadığını, bunların ilahi olduğunu söylemektedir. Eserlerindeki düşüncelerin diğer eserlerle bir benzerliği yoktur. Kendi eserlerindeki düşünceler ilahi olduğu için diğer eserlerden farklıdır. İlahi olan bu düşünceleri yazmayı kendisi istememiştir. İnsanlara nasihat vermesi gerektiği emriyle birlikte bu düşünceleri yazmıştır. Okuyanlar nasihatlerden faydalansın istemektedir (Kılıç,1999).

Mecmû'atü'n-Nesâiyih adlı eserde şöyle geçmektedir:

“*subhâne men ħalaķa'l-eşyâe ve hüve aynuhâ*” [33b]

Hz.Âişe

Hz. Âişe, 614'te doğmuş, 678'de vefat etmiştir. Efendimizin eşidir. Babası Hz. Ebu Bekir'dir. Peygamber efendimiz, eşleri içinde Hz. Hatice'den sonra Hz. Âişe'yi çok sevmiştir. Peygamberimiz ve Hz. Âişe arasındaki sevgi, aile bağının saygı ve anlayış üzerine kurulmasıyla oluşmuştur. İlişkilerinin temelinde sevgi vardır. Hz. Âişe'nin akıllı, güzel konuşması, kutsal kitabımızı Kur'an-ı Kerim'i anlamaya çalışmasındaki çaba peygamberimizin yanında özel bir mevkisinin olmasını sağlamıştır. İlme meraklı olması rivayet ettiği hadislerin çokluğundan anlaşılmaktadır. Rivayet ettiği hadis sayısı 2210'dur (Fayda, 1989). *Mecmû'atü'n-Nesâiyih* adlı eserde peygamber efendimiz aralarındaki sevgiyi, ip üzerindeki düğüme benzetmiştir.

Mecmû'atü'n-Nesâiyih adlı eserde şöyle geçmektedir:

“ve daħi bir yerde buyurmuş ki yâ *Âişe* seniñ muħabbetiñ baña ħalbimde ip üzerinde ki düğüm gibidir” [23b]

Hallâc-ı Mansûr

Hallâc-ı Mansûr, 858'de İran'da doğmuş, 922'de vefat etmiştir. İsminin Hallâc olmasının nedeni babasının yaptığı işten dolayıdır. Asıl adı Hüseyin'dir. Sultânü'l-Melâmetiyyîn olarak da bilinmektedir. Hallâc-ı Mansûr gittiği her yerde Allah

sevgisini anlatmıştır. İslam'ı yaymak için çeşitli eserler yazmıştır. Ondan etkilenip Müslüman olanlar Mansûrî olarak adlandırılmaktadır. İdam edilerek öldürülmüştür. Bunun sebebi ene'l-hak sözünü söyleyerek Tanrılık iddiasında bulunmasıdır. Ene'l-hak sözünü söylediği için kafir olduğunu söyleyenler vardır. Bazı insanlar bu sözü şathiye olarak görmüşlerdir. Tasavvuf terminolojisine yeni ifadeler getirmiştir. Bunlar nâsut ve lâhût'tur (Uludağ, 1997). *Mecmû'atü'n-Nesâyi*h adlı eserde bir cümlede Ene'l-hak sözüyle anılmıştır.

*Mecmû'atü'n-Nesâyi*h adlı eserde şöyle geçmektedir:

“Manşûr-var hep *Ene'l-Hak*” [35a]

Muhammed Lâhicî

Muhammed Lâhicî, doğum tarihi bilinmemektedir, 1506 yılında vefat etmiştir. Lâhicân'da doğduğu için Muhammed Lâhicî olarak anılmaktadır. Esîrî mahlasını kullandığı için Esîrî-i Lâhicî olarak da bilinmektedir. Nûrbâhşîyye Tarikatı'na intisap etmiştir. Lâhicî şeyhi vefat edince yerine geçmiştir. Nûrîyye Hânkâhı isimli ihtişamlı tekke yaptırmıştır. Bu tekkede irşad eylemlerinde bulunmuştur. Aldığı eğitim, eserlerinde fark edilmektedir. Yazılan birçok *Gülşen-i Râz*, eserleri arasında en önemli olanıdır. Diğer şerhlerden daha fazla üne sahiptir (Okumuş,2012). *Mecmû'atü'n-Nesâyi*h adlı eserde şerh ettiği *Gülşen-i Râz* adlı eserlerden beyitler alınmıştır.

2.2.4. Eserde Geçen Tarihî Şahsiyetler

İskender

İskender'in hükümdarlık dönemi az sürmüştür. Medeniyet kuramamıştır. Medeniyet kuramamasına rağmen yanındaki ilim ve sanat adamlarının araştırmalarını desteklemiştir. İlim ve sanat alanındaki araştırmalar tabiat bilimini etkilemiş, yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Çok iyi bir kumandan olduğu için birçok yeri fethetmiştir. İskender'in zalim olarak bilinmesinin nedeni ahlaki zaafıdır. İçkiyi seven İskender, oturmuş bir karaktere de sahip değildir. İlmi destekleyen bir hükümdardır. Hükümdarlık süresi az olmasına rağmen birçok zafer kazanmıştır. Kazandığı zaferleri insanlar, ilahi güce dayandırmışlardır. İlahî güçle bu zaferleri yapabileceğini

düşünenlerin arasında Kur'an-ı Kerim'de adı geçen Zülkarneyn ile aynı kişi olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır (Kaya, 2000). *Mecmû'atü'n-Nesâyah* adlı eserde bir cümlede adı geçmektedir.

Mecmû'atü'n-Nesâyah adlı eserde şöyle geçmektedir:

“*İskender'in miftâh-ı ekâlîm ayağına geldi-ki âhîr buña rehden tehî-dest dönülmedi*”
[6b]

Fir'avn

Mısır inancının eski dönemine baktığımız zaman kral, Tanrı'nın oğlu, Tanrı olarak görülen kişilere firavun denmektedir. Firavun kendisini Tanrı olarak gördüğü için Hz. Musa'nın getirdiği dine iman etmemiştir (Harman, 1996). Firavun Hz. Musa'nın getirdiği mucizelere inanmamış, son anda Kızıldeniz'in yarılması üzerine iman etse de bu iman geçerli olmamıştır.

Firavun, Kur'an-ı Kerim'de Yusuf Suresi'nde geçmektedir. Kendini Tanrı olarak gören Firavun kavmindeki insanları da buna inandırmıştır (Pala, 2017). *Mecmû'atü'n-Nesâyah*'te tanrılık iddiasında olduğu noktasına değinilmiştir.

Mecmû'atü'n-Nesâyah adlı eserde şöyle geçmektedir:

“*Fir'avn kimse kalmıyacak da'vâ rubûbiyyet ider Fir'avn ve Nemrud ve Şeddâd gibi*”
[22a]

Nemrud

Nemrud olarak bilinen kişinin Kur'an-ı Kerim'de ismi geçmemektedir. Bakara Suresi'nin ikinci ayetine baktığımız zaman Hz. İbrahim ile tartışan kişinin Nemrud olduğu, Kur'an-ı Kerim'i tefsir eden kişilerce böyle kabul görülmüştür (Batuk, 2006). Hz. İbrahim ateşe atılmıştır. Ama ateş onu yakmamıştır. Ateş, gül bahçesine dönmüştür.

Mecmû'atü'n-Nesâyah'te tanrılık iddiasında olduğu noktasına değinilmiştir. *Mecmû'atü'n-Nesâyah* adlı eserde iki kez adı geçmektedir. Firavun, Nemrud ve Şeddâd'la birlikte geçmektedir.

Mecmû'atü'n-Nesâyah adlı eserde şöyle geçmektedir:

“*Fir‘avn* kimse almıyacak da‘vā rubūbiyyet ider *Fir‘avn* ve *Nemrud* ve *Şeddād* gibi”
[22a]

Şeddād

Şeddād, Âd Kavmi’nin hükümdarıdır. Hud peygamber döneminde Yemen’de yaşamıştır. Yaşadığı yerde birçok yapı inşa ettirmiştir. Bu yapıları yaptırmasının nedeni kibirdir. Kibirli olduğu için Tanrılık iddiasında bulunmuştur. Bağ-ı İrem olarak adlandırılan yapıyı yaptırmıştır (Pala, 2017). *Mecmû‘atü’n-Nesâyah* adlı eserde tanrılık iddiasında olduğu noktasına değinilmiştir.

Mecmû‘atü’n-Nesâyah adlı eserde şöyle geçmektedir:

“*Fir‘avn* kimse almıyacak da‘vā rubūbiyyet ider *Fir‘avn* ve *Nemrud* ve *Şeddād* gibi”
[22a]

Defterdar Hasan Çelebi

Defterdar Hasan Çelebi, hakkında bildiklerimiz sınırlıdır. Osmanlı döneminde defterdarlık görevinde bulunmuştur. Osmanlı Devleti’nin güçlü bürokrasisinin yanında ekonominin de güçlü olması gerekirdi. Osmanlı’nın mali işlerini yürüten defterdar divan üyesi olarak görev yapmaktaydı. Defterdar, devletin mali işlerinde esas ve yetkili yöneticiydi. Mali idarenin başında defterdarlar bulunmaktadır. Görevleri arasında gelir ve giderlerinin tutulması, vergi toplamak, maliyeyi yönetmek sayılabilir (Aktaran: Mert,2020).

Defterdar Hasan Çelebi, Sirozludur. Hâcegândandır, önce şehremini görevini yapmış, daha sonra Haleb defterdarlığı görevinde bulunmuştur. Ne zaman doğduğu hakkında bir bilğimiz bulunmamaktadır. 1582 yılında vefat etmiştir (Süreyya, 1996).

Kanuni, Defterdar Ali Paşa’nın askere zulmettiğini duyunca onu görevinden alarak yerine Hasan Çelebi’yi getirmiştir (Ay, 2015).

2.2.5. Eserde Adı Geçen Yazar ve Eser Adları

Mahmûd Şebüsterî-Gülşen-i Râz

Mahmûd Şebüsterî, *Gülşen-i Râz* adında tasavvufî mesnevisi vardır. Eserde vahdet-i vücud konusu anlatılmıştır. Şebüsterî’ye gönderilen bir mektup sonucu

kaleme alınmıştır. Meclisinde bulunan insanlar bu mektuba hemen cevap vermesini isterler. Bu isteği kırmamak için Şebüsterî hemen orada içinden geçtiği şekilde mektuba cevap yazmıştır. Eserlerini mensur şekilde kaleme almıştır (Sevgi, 1996). *Gülşen-i Râz* adlı eseri de bu mektuptan ortaya çıkmıştır. Bir arkadaşının isteğiyle mektuba yazdığı cevapları az bir zamanda genişletip yazmıştır. Eserin ismini *Gülşen-i Râz* olarak koymasının nedeni ilahi bir şekilde belirlendiğini söylemek amacıyla (Karaismailoğlu, 2010). *Mecmû'atü'n-Nesâyih* adlı eserin birkaç yerinde beyitleriyle adı anılmıştır.

Mecmû'atü'n-Nesâyih adlı eserde şöyle geçmektedir:

“Nitekim *Maḥmūd-i Şebüsterî Gülşen-i Râzında* demiştir” [15a]

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî- Mesnevî, Fîhi Mâ Fîh

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, yaşadığı dönemde ve sonrasında bilinen meşhur mutasavvıflardandır. Ortaya koyduğu eserler çok önemlidir. Mevlânâ olgun bir sufi ve şairdir (Öngören, 2004). Eserleri çok önemlidir. *Mecmû'atü'n-Nesâyih*'te eserlerinden beyitler alınmıştır. Sözleri eserde yer almaktadır. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Mesnevî* adlı eseri tasavvufi konudaki tüm düşünceleri kapsamaktadır.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Fîhi Mâ Fîh* adlı eseri, vefatının ardından, oğlu ya da müritlerinin kaydettiği sohbetlerin bir araya getirilmesi sonucu oluşmuştur. (Öngören, 2004). *Mecmû'atü'n-Nesâyih* adlı eser de birden fazla yerde geçmektedir.

Mecmû'atü'n-Nesâyih adlı eserde şöyle geçmektedir:

“Nitekim *Mevlânâ Rûmî* buyurur” [19b]

“Nitekim meşelâ *Rûmî* buyurmuştur” [24a]

“Nitekim *Ḥazret-i Mevlevî* [43a], *Ḥazret-i Mevlânâ* böyle olıcaḡ sā'iriñ” [43b]

Sultan Veled-Rebâbnâme

Sultan Veled, *Rebâbnâme* adlı eser Mevlânâ'nın *Mesnevî*'siyle aynı vezinle oluşturulmuştur. Bu eserin içinde manzum ve mensur kısımlar bulunmaktadır. İlim yolunda babasının izinden giden Sultan Veled, eserlerini yazarken de babasının izinden gitmeyi tercih etmiştir (Değirmençay, 2009). Eserin içinde 106 başlık

bulunmaktadır. Bunların yüz altmış ikisi Türkçe, otuz altısı Arapça, yirmi ikisi Rumcadır. Eserin toplam beyit sayısı 8124'tür (Değirmençay, 2009). *Mecmû'atü'n-Nesâyih* adlı eserde beyitleriyle geçmektedir.

Mecmû'atü'n-Nesâyih adlı eserde şöyle geçmektedir:

"Ve daği *Molâ Rûmîniñ* ciger(e)- päre *Sulţân Veled* buyurur" [24a]

Muhyiddin İbnü'l-Arabî-El Fütûhâtü'l-Mekkiye, Fusûsü'l-Hikem ve Husûsü'l-Kilem

El Fütûhâtü'l-Mekkiye yazarın en önemli eseridir. Eserde İbnü'l-Arabî adı kullanılmamıştır. İsim, Şeyhü'l-Ekber şeklinde geçmektedir. Eserin uzun ismi *el-Fütûhâtü'l-Mekkiye fî ma'rifeti'l-esrâri'l-mâlikiyye ve'l-mülkiyye*'dir. İbnü'l-Arabî'nin bu eseri diğer eserlerinin temelidir. Bu eserin içindeki bölümlerin diğer kitaplarının ilavesi olduğu düşünülmektedir. Eserdeki bölümlerin uzunlukları birbirinden farklıdır. İçinde cennet, cehennem, kıyamet günü, ruhlar âlemi hakkında sırlar, ehl-i beyt hakkında açıklamalar bulunmaktadır. Eser genel olarak mensur kaleme alınmıştır. İçinde manzum kısımlar da bulunmaktadır. Eser içinde ayet ve hadisler de bulunmaktadır. *Mecmû'atü'n-Nesâyih* adlı eserde birden fazla yerde geçmektedir. *Fusûsü'l-hikem ve Husûsü'l-kilem*, Sadreddin Konevî tarafından yazıya geçirilmiştir. Arabî'nin önemli eserlerindendir. Esere birçok şerh yazılmıştır (Kılıç, 1999). *Mecmû'atü'n-Nesâyih* adlı eserde şöyle geçmektedir:

"*Hazret-i Şeyh-i Ekber'in* kıddesallâhu sırruğu rûh-ı pür-fütûhlarına himmet arzû[3b]", "*Hazret-i Şeyh-i Ekber* kuddise sırruhu [13b], *Şeyh-i Ekber* Hazretlerinden mervîdir" [32b]

Yunus Emre-Divan

Yunus Emre 1240-41'de doğmuş, 1320'te vefat etmiştir. Yunus Emre'nin ümmî olduğu, bildiklerinin Allah tarafından ona bildirildiği düşünülmektedir. Önemli eserler kaleme almıştır. Yazdığı şiirlerin sayısı çok fazladır. 417 şiiri bulunmaktadır. Şiirlerini aruz ve hece ölçüsüyle kaleme almıştır. Yazdığı şiirlerin içinden 138'i aruz kalıbıyla yazılmıştır. Diğer şiirlerini hece vezniyle kaleme almıştır. Şiirlerini genel bir başlıkta, ilahi olarak adlandırmıştır. Şiirlerinin türleri birbirinden farklıdır (Tatçı, 2013).

Mecmû'atü'n-Nesâyih adlı eserde şöyle geçmektedir:

“Yunus Emre eydir:

Yitürdim Yüsufi Ken'ân ilinde

Yüsufi buldım Ken'ân bulunmaz “ [31b]

Molla Câmi-Levâyih

Horasan'da Harcird kasabasında 7 Kasım 1414'te doğmuş, 1492'de vefat etmiştir. Molla Câmi, unvanıyla bilinmektedir. Eğitimine babasının yanında başlamıştır. Dönemin meşhur hocalarından çeşitli dersler almış, zekâsı ve yeteneği sayesinde ilmî meseleleri açık bir dille anlatmıştır. Bu yüzden herkesin beğenisini kazanmıştır. Molla Câmi yaşadığı bölge dışında diğer bölgelerde de adını duyurmuştur. Câmi'nin öğrenme hevesi hep sürmüştür. Hayatının sonuna kadar bu hevesle öğrenmiştir. Nazım ve nesir arasında nazımın üstün olduğunu düşünmektedir (Okumuş, 1993). Önemli eserler kaleme almıştır. *Levâyih* adlı eserinden beyitler almıştır.

Mecmû'atü'n-Nesâyih adlı eserde şöyle geçmektedir:

Beyt:

“Hem-sāye vü hem-nişîn ve hem-reh hem[e] ü'st

Der-delğ-i gedā vü [der]-aṭlas-i şeh hem[e] ü'st

Der-encümen-i fevķ u nihān-cān cem' ferdā ü'st

[Billāhi heme ü'st] şümme billāhi heme ü'st

lākin bu beytiñ alt yanında gine buyurur

Beyt:

Ey borde gümān ki şāhib-i taḥķikī

V'ender-şifat-ı şıdk u yakīn şiddikī

Her mertebe ez-vücūd ḥükmī dār[ed]

Muhammed Lâhîcî- Mefâtîhu'l-İcâz Fî Şerhi Gülşen-i Râz

Eseri diğer nüshalara göre değişkenlik gösterse de 999 ile 1008 beyit aralığına sahiptir (Sevgi, 1996). Sufilerin sözlerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olan kitaptır. Eser, okuyanlar tarafından çok beğenilmiştir. Bu yüzden birçok şerh yazılmıştır. Yazılan şerhlerin içinde en güzeli Lâhîcî'nin *Mefâtîhu'l-icâz fî Şerhi Gülşen-i Râz'dır* (Sevgi, 1996). *Mecmû'atü'n-Nesâyih*'te *Gülşen-i Râz* adlı eserin şerhlerinden Lâhîcî'nin eserine yer verilmiştir. Beyitler alıntılanmıştır.

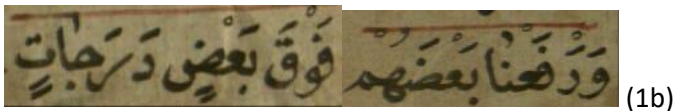
2.2.6. Eserde İktibas Olunan Ayetler

“İktibas, bir metinde ayet ve hadisler bütünü ya da parça olarak yer vermektir. Alıntılanan ayet veya hadise hiçbir müdahale yapılmamışsa ve bu alıntı, kendi başına anlamlı bir bütün oluşturuyorsa tam iktibastır.” (Mermer ve ark., 2016) *Mecmû'atü'n-Nesâyih* adlı eserin konusu İslam dini, ahlak ve içtimaiyat olduğu için eserde bulunan nasihatler ayet ve hadislerle dayanmaktadır. Eserde ayet ve hadisler iktibas yoluyla gösterilmiş, verilen nasihatler ayet ve hadislerle güçlendirilmiş ve zenginleştirilmiştir.

Mecmû'atü'n-Nesâyih adlı eserde elli sekiz ayete iktibasta bulunulmuştur. İktibas olunan ayetlerde Allah'ın rahmeti, azamet, ikram sahibi oluşu ve yüceliğinden bahsedilmiştir. Allah'tan korkma ve doğrularla olma, inkârcı olmama, adalet üzerine ilişkileri oluşturmanın üzerinde durulmuştur.

Eserde bazen ayetlerin tamamı verilirken kimi zaman ayetlerin içinden seçilen kelimelerle iktibaslar yapılmıştır. Eserde geçen ayetleri anlamamız için yazar bazı ayetlerden önce “Kur'ân-ı Keriminde bu üç tâ'ifeniñ hakkında buyurur, Kur'ân-ı 'azîminde buyurur, kelâm-ı mecîdinde buyurur, Hâk Te'âlâ Kur'ân-ı Keriminde buyurur” gibi ifadeler kullanmıştır. Bazı ayetlerden önce böyle ifadeler kullanmadan eserin içine yerleştirmiştir.

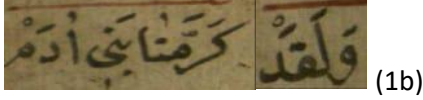
Mecmû'atü'n-Nesâyih adlı eserde yer alan ayetler şöyledir:

ve rafa'nā ba'dahum fevka ba'din derecātin

Zuhurf Suresi, 32.ayet

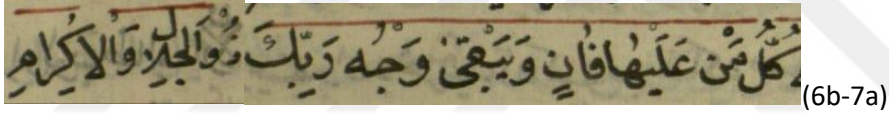
Meali: “Rabbinin rahmetini onlar mı paylaşıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır.” (Karaman ve ark., 2012)

veleka'd kerramnā benī ādem

İsrâ Suresi, 70.ayet

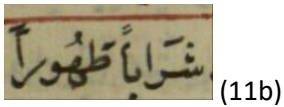
Meali: “Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları,(çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık.” (Karaman ve ark., 2012)

kullu men 'aleyhā fān ve yebkā vechu rabbike zū'l-celāli ve'l-ikram

Rahmân Suresi, 26.ve 27. ayetler

Meali:“Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacak.” (Karaman ve ark., 2012)

şarabān ṭahūren

İnsan suresi, 21.ayet

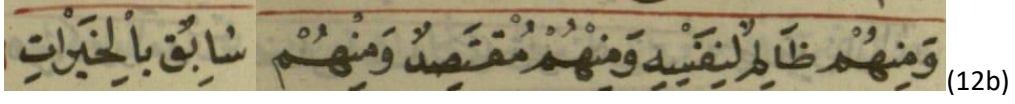
Meali: “Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir.” (Karaman ve ark., 2012)

elā inne evliyāallāhi lā ḥavfun ‘aleyhim velā hum yahzenun

Yûnus suresi, 62.ayet

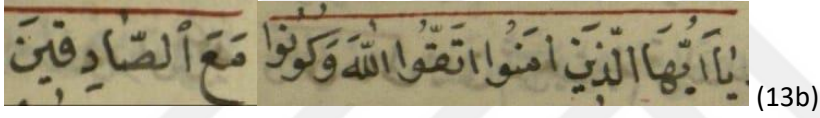
Meali: “Bilesiniz ki Allahı’n dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de.”
(Karaman ve ark., 2012)

ve minhum zālimum li nefsihi ve minhūm muḳteşidun ve minhum sābikun bilḥayrāti

Fâtır suresi, 32.ayet

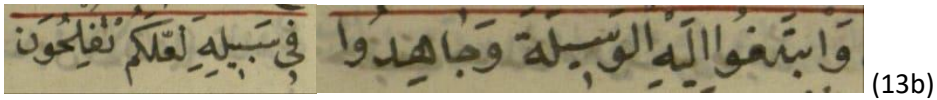
Meali: “Sonra Kitab’ı, kullarımız arasından seçtiklerimize verdik. Onlardan (insanlardan) kimi kendisine zulmeder, kimi ortadadır, kimi de Allah’ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır. İşte büyük fazilet budur.” (Karaman ve ark., 2012)

yā eyyühe’l-lezine āmenū’t-teḳullāhe ve kūnū me’as-şādīḳin

Tevbe suresi, 119.ayet

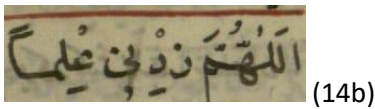
Meali:“ Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve doğrularla beraber olun.” (Karaman ve ark., 2012)

vebteḡu ileyhi’l vesilete ve cāhidū fi sebīlihi le’allekum tufliḥun

Mâide suresi, 35.ayet

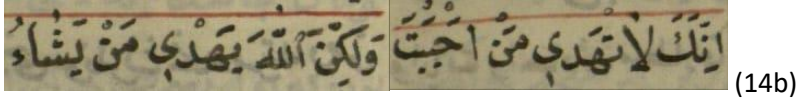
Meali: ”Ey iman edenler! Allah’tan korkun. O’na yaklaşmaya yol arayın ve yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.” (Karaman ve ark., 2012)

Allāhümme zidnī ‘ilman

Tâhâ suresi, 114.ayet

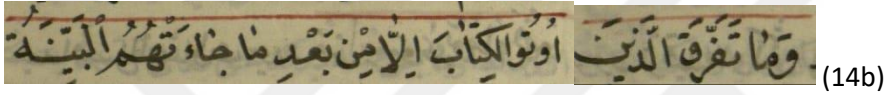
Meali: “Gerçek hükümdar olan Allah, yücedir. Sana O’nun vahyi tamamlanmazdan önce Kur’an’ı (okumakta) acele etme ve “Rabbim benim ilmimi arttır”de.” (Karaman ve ark., 2012)

inneke lâ tehdî men aḥbete velākinnallāhe yehdî men yeşâu

Kasas suresi, 56.ayet

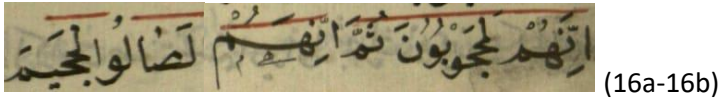
Meali: “(Resûlüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilâkis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir.” (Karaman ve ark., 2012)

ve mâ teferraḡa ’l-lezîne utu ’l-kitābe illâ min ba’di mâ câet humu ’l-beyyineh

Beyyine suresi, 4.ayet

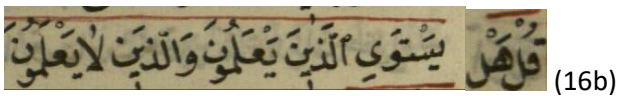
Meali: “Kendilerine hitap verilenler ancak o açık delil (Peygamber) kendilerine geldikten sonra ayrılığa düştüler.” (Karaman ve ark., 2012)

innehum lemahcûbûn ṡumme innehum lesālû cahim

Mutaffifîn suresi, 15. ve 16.ayetler

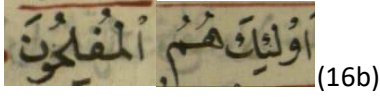
Meali: “Oysa gerçekten Rabbi onu görüyordu. Hayır! Şafağa, geceye ve ondan basan karanlığa, dolunay olmuş aya yemin ederim ki, halden hale geçersiniz.” (Karaman ve ark., 2012)

ḡul hel yestevî ’l-lezine ya ’lemûne vellezîne lâ ya ’lemun

Zümer suresi, 9.ayet

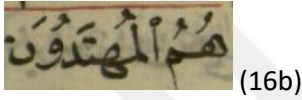
Meali: “Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkarcı gibi) midir? (Resûlüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür.” (Karaman ve ark., 2012)

ulā'ike humul muflihun

Bakara suresi, 5.ayet

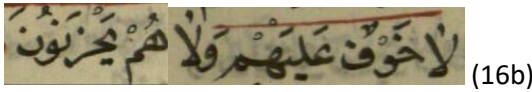
Meali: “İşte onlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de ancak onlardır.” (Karaman ve ark., 2012)

humu'l muhtedun

Bakara suresi, 157.ayet

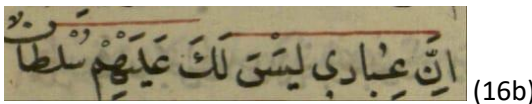
Meali: “İşte Rablerinden bağışlamalar ve rahmet hep onlarıdır. Ve doğru yolu bulanlar da onlardır.” (Karaman ve ark., 2012)

lā ḥavfun 'aleyhim velā hum yaḥzenun

Yunus suresi, 62.ayet

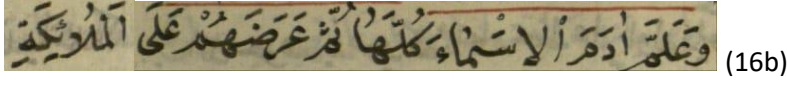
Meali: “Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de.” (Karaman ve ark., 2012)

inne 'ibādī leyse leke 'aleyhim sulṭan

İsra suresi, 65.ayet

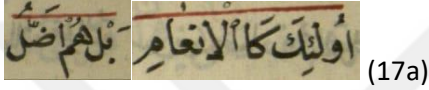
Meali: “Şurası muhakkak ki, benim (ihlâslı) kullarım üzerinde senin hiçbir ağırlığın olmayacaktır. (Onları) koruyucu olarak Rabbin yeter.” (Karaman ve ark., 2012)

ve ‘alleme ādeme’l-esmā’e kullehā şumme ‘araḍahum ‘ale’l-melāiketihī

Bakara suresi, 31.ayet

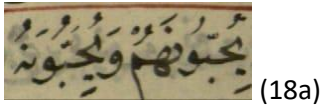
Meali: “Allah Âdem’e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları önce meleklere arzedip :Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi.” (Karaman ve ark., 2012)

ulā’ike ke’l-en‘āmi bel hum eḍallu

A’raf suresi, 179.ayet

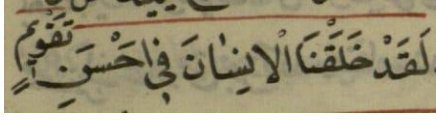
Meali: “And olsun, biz cinler ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar; gözleri vardır, onlarla göremezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır.” (Karaman ve ark., 2012)

yuḥibbu[ne]hum ve yuḥibbūnehu

Mâide suresi, 54. ayet

Meali: “Bugün size temiz ve iyi şeyler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin (Yahudi, Hıristiyan, vb.nin yiyeceği size helâldir, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz şartıyla, namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir. Kim (İslâmî hükümlere) inanmayı kabul etmezse onun ameli boşa gitmiştir. O, ahirette de ziyana uğrayanlardandır.” (Karaman ve ark., 2012)

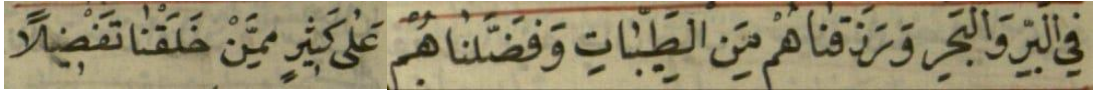

(18b)

leḳad ḫalaḳnā 'l-insāne fī aḥseni takvim

Tîn suresi, 4.ayet

Meali: “İncire, zeytine, Sina dağına ve şu emîn beldeye yemin ederim ki, biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.” (Karaman ve ark., 2012)

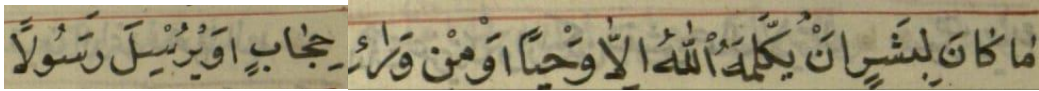

(20a)

fī'l-berri ve'l-baḥri ve razaḳnāhum mine't-tayyibāti ve faḍḍalnāhum 'alā keṣīrin mimmen ḫalaḳnā tafḍīlan

İsrâ suresi, 70.ayet

Meali: “Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık.” (Karaman ve ark., 2012)

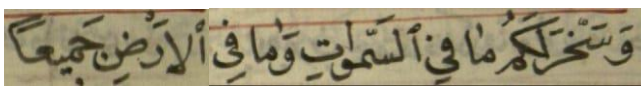

(20a)

mā kāne libeṣerin en yukellimehu'llāhu illā vaḥyen ev min verā'i ḥicābin ev yursile rasūlen

Şûrâ suresi, 51.ayet

Meali: “Allah biar insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur, yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir, hakîmdir.” (Karaman ve ark., 2012)

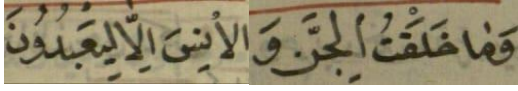

(20a)

ve seḥḥara lekum mā fī's-semāvāti ve mā fī'l-arḍi cemī'an

Câsiye suresi, 13.ayet

Meali: “O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini, kendi katından (bir lütfu olmak üzere) size boyun eğdirmiştir. Elbette bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır.” (Karaman ve ark., 2012)

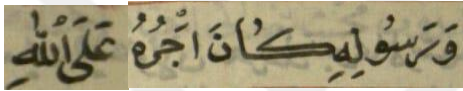

(21b)

vemā ḥalaḫtu 'l-cinne ve 'l-inse illā liya'budun

Zariyat suresi, 56.ayet

Meali: “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Karaman ve ark., 2012)

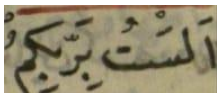

(22a)

verasūlihi [kāne] ecruhu 'alellāhi

Nisâ suresi, 100.ayet

Meali: “Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek bir çok güzel yer ve bolluk (imkân)bulur. Kim Allah ve Resûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah’a düşer. Allah da çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.” (Karaman ve ark., 2012)

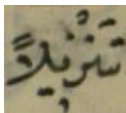

(22b)

elestü birabbiküm

A'râf suresi, 172.ayet

Meali: “Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Âdem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), evet (buna) şâhit olduk, dediler.” (Karaman ve ark., 2012)

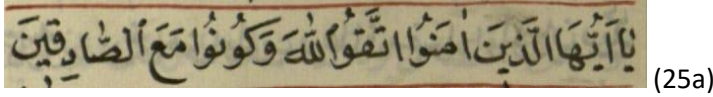

(23a)

tenzilen

Tâhâ suresi, 4.ayet

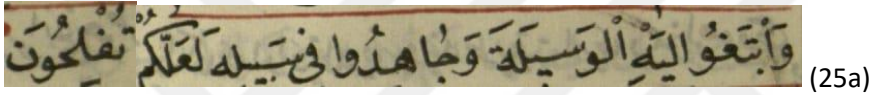
Meali: “(Kur’an)yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından peyderpey indirilmiştir.” (Karaman ve ark., 2012)

yā eyyuhallezîne âmenū 't-teḡullāhe ve kūnū me'aş-şādıḡin

Tevbe suresi, 119.ayet

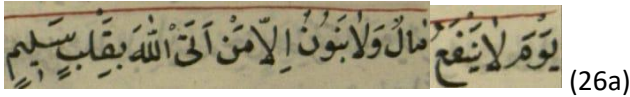
Meali: “Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve doğrularla beraber olun.” (Karaman ve ark., 2012)

vebteḡū ileyhi 'l-vesilete ve cāhidū fī sebīlihi le'allekum tuflihun

Maide suresi, 35.ayet

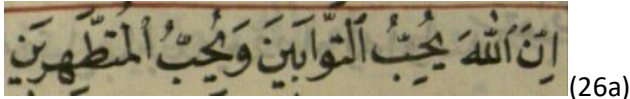
Meali: “Ey iman edenler! Allah’tan korkun. O’na yaklaşmaya yol arayın ve yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.” (Karaman ve ark., 2012)

yevme lā yenfe'u mālun velā benūn illā men etallāh biḡalbin selīmin

Şuarâ suresi, 88.ve 89.ayetler

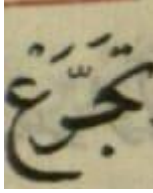
Meali: “O gün, ne mal fayda verir ne de evlât. Ancak Allah’a kalb-i selîm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur).” (Karaman ve ark., 2012)

innallāhe yuḡibbu 't-tevvābīne ve yuḡibbu 'l-muteṡahhirin

Bakara suresi, 222.ayet

Meali: “Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O, bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah’ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki, Allah tevbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever.” (Karaman ve ark., 2012)

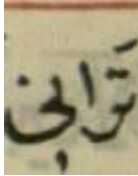

(26a)

tecerra‘

A’raf suresi 143.ayet

Meali: “Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tur’a) gelip de Rabbi onunla konuşunca Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!” dedi. (Rabbi): “Sen beni asla göremezsın. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!” buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim ben inanların ilkiyim.” (Karaman ve ark., 2012)

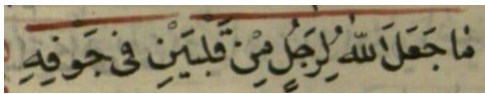

(26a)

terānī

İbrahim suresi 17. ayet

Meali: “Onu yudumlamaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecek ve ona her yandan ölüm gelecek, oysa o ölecek değildir (ki azaptan kurulsun). Bundan ötede şiddetli bir azap vardır.”(Karaman ve ark., 2012)

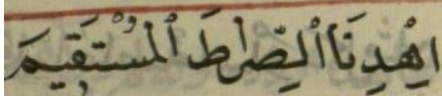

(27a)

mā ce‘alallāhu liraculin min ʔalbeyni fī cevfiḥ

Ahzâb suresi, 4.ayet

Meali: “Allah, bir adamın içinde iki kalp yaratmadığı gibi, “zihâr“ yaptığınız eşlerinizi de analarınız yerinde tutmadı ve evlâtlıklarını da öz oğullarınız olarak tanımadı. Bunlar sizin ağızlarınıza geliveren sözlerden ibarettir. Allah ise gerçeği söyler ve doğru yolla O eriştirir.” (Karaman ve ark., 2012)

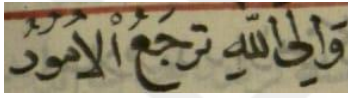

(27b)

ihdinâ's-sırâṭa'l-müstakim

Fatiha suresi, 6.ayet

Meali: “Bize doğru yolu göster.” (Karaman ve ark., 2012)

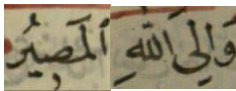

(27b)

ve ila'llâhi turceu'l-umur

Ali İmran suresi, 109.ayet

Meali: “Göklerde ve yerde ne varsa Allah’ındır. İşler, dönüp dolaşıp Allah’a varır.” (Karaman ve ark., 2012)

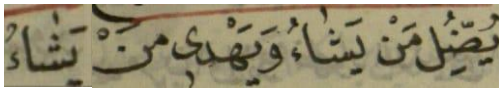

(27b)

ve ila'llâhi'l-maşir

Nur suresi, 42.ayet

Meali: “Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır; dönüş de ancak O’nadır.” (Karaman ve ark.,2012)

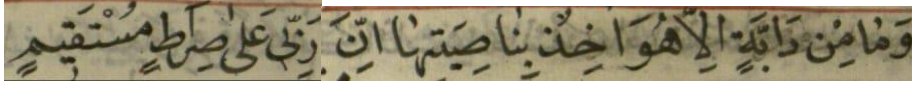

(27b-28a)

yuḍillu men yeşâu' ve yehdī men yeşâu'

Fâtır suresi, 8.ayet

Meali: “Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer)mi? Allah dilediğini sapıklığa yöneltir, dilediğini doğru yola iletir. O halde onlar için üzülererek kendini helâk etme. Allah onların ne yaptıklarını biliyor.” (Karaman ve ark., 2012)

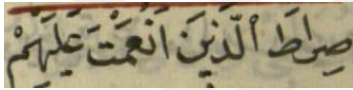

(28a)

ve mā min dābbetin illā huve āhizun bi naşıyetihā inne rabbī ‘ala şırāṭım mustaḳım

Hud suresi, 56.ayet

Meali: “Ben benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah’a dayandım. Çünkü yürüyen hiçbir varlık yoktur ki O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır.” (Karaman ve ark., 2012)

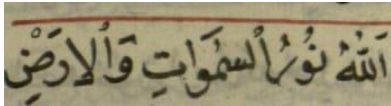

(28a)

şırāṭallezine en‘ānte ‘aleyhim

Fatiha suresi, 7.ayet

Meali: “Kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğu kimselerin yolunu; gazaba uğramışların ve sapmışların yoluna değil!” (Karaman ve ark., 2012)

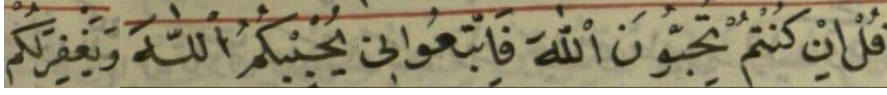

(28b)

allāhu nuru’s-semavāti vel arḍ

Nur suresi, 35.ayet

Meali: “Allah göklerin ve yerin nûrudur. O’nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzeyen bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu) nûr üstüne nûrdur. Allah, dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.” (Karaman ve ark., 2012)

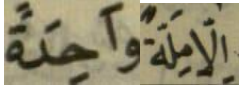

(28b-29a)

kul in kuntum tuḥibbūnellāhe fe'ttebi'ūnī yuḥbibkumullāhe ve yağfir lekum

Âli imran suresi, 31.ayet

Meali: “(Resûlüm!) De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir.” (Karaman ve ark.,2012)

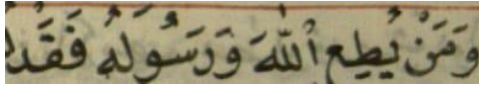

(29a)

illā milleten vāḥideten

Yûnus suresi, 19.ayet

Meali: “İnsanlar sadece tek bir ümmetti, sonradan ayrılığa düştüler. Eğer (azabın ertelenmesi ile ilgili) Rabbinden bir söz (ezelî bir takdir) geçmemiş olsaydı, ayrılığa düştükleri konuda hemen aralarında hüküm verilirdi (Derhal azap iner ve işleri bitirilirdi).” (Karaman ve ark., 2012)

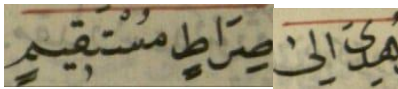

(29a)

ve men yuṭī'illāhe ve resūlehu feḳad

Ahzab suresi, 71.ayet

Meali: “ (Böyle davranırsanız) Allah işlerinizi düzeltir ve günahlarınızı bağışlar. Kim Allah ve Resûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur.” (Karaman ve ark., 2012)

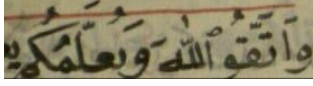

(29a)

hudiye ilā şırāṭim mustekim

Âli imran suresi, 101.ayet

Meali: “Size Allah’ın âyetleri okunurken, üstelik Allah Resûlü de aranızda iken nasıl inkâra saparsınız? Her kim Allah’a bağlanırsa kesinlikle doğru yola iletilmiştir.” (Karaman ve ark., 2012)

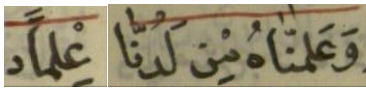

(30b)

vetteküllâhe ve ya'allimukum

Bakara suresi, 282.ayet

Meali: “Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre içinde birbirinize borçlandığınız vakit onu yazın. Bir kâtip onu aranızda adeletle yazsın. Hiçbir kâtip Allah’ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın; (her şeyi olduğu gibi) yazsın. Üzerinde hak olan kimse (borçlu)olan da yazdırsın, Rabbinden korksın ve borcunu asla eksik yazdırmassın. Şayet borçlu sefih veya akli zayıf veya kendisi söyleyip yazdıramayacak durumda ise, velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile -biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- kadın (olsun). Çağırıldıkları vakit şahitler gelmezlik etmesin. Büyük veya küçük, vâdesine kadar hiçbir şeyi yazmaktan sakın üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah nezdinde daha adaletli, şehadet için daha sağlam, şüpheyi düşmemeniz için daha uygundur. Ancak aranızda yapıp bitirdiğiniz peşin bir ticaret olursa, bu durum farklıdır. Bu durumda onu yazmamanızda sizin için bir sakınca yoktur. (Genellikle) alışveriş yaptığınızda şahit tutun. Ne yazan, ne de şahit zarara uğratılsın. Eğer bunu yaparsanız (zarar vererseniz) şüphe yok ki bu, sizin yoldan çıkmanız demektir. Allah’tan korkun. Allah size gerekli olanı öğretiyor. Allah her şeyi bilmektedir.” (Karaman ve ark., 2012)

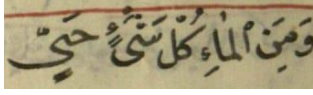

(30b)

ve 'alemnâhu min ledunnâ 'ilman

Kehf suresi, 65.ayet

Meali: “Derken kullarımızdan bir kul buldular ki, ona katımızdan bir rahmet (vahiy ve peygamberlik) vermiş, yine ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik.” (Karaman ve ark., 2012)

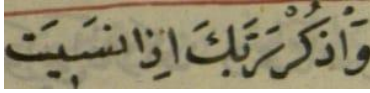

(31b)

ve mine'l-mā'i külle şey'in hayyin

Enbiya suresi, 30.ayet

Meali: “İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir halde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanamazlar mı?” (Karaman ve ark., 2012)

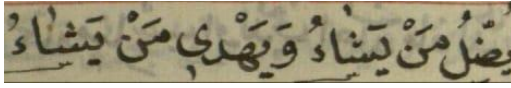

(32b)

vezkur rabbeke izā nesīte

Kehf suresi, 24.ayet

Meali: “Allah’ın dilemesine bağlamadıkça (inşâallah demedikçe) hiçbir şey için “Bunu yarın yapacağım” deme. Bunu unuttuğun takdirde Allah’ı an ve “Umarım Rabbim beni doğruya bundan daha yakın olan bir yola iletir” de.” (Karaman ve ark., 2012)

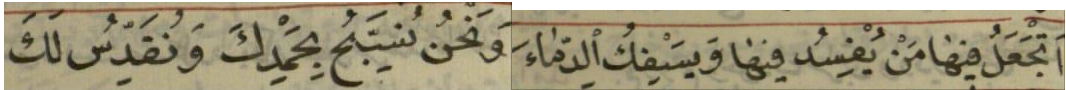

(34b)

yuḍillu men yeşā'u ve yehdī men yeşā'u

Fâtır suresi, 8.ayet

Meali: “Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer) mi? Allah dilediğini sapıklığa yöneltir, dilediğini doğru yola iletir. O halde onlar için üzülererek kendini helâk etme. Allah onların ne yaptıklarını biliyor.” (Karaman ve ark., 2012)

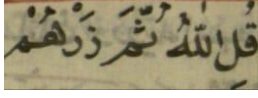

(34b)

etec'alu fihā men yufsidu fihā ve yesfiku'd-dimā'e ve naḥnu nusebbihu biḥamdike ve nuḳaddisu leke

Bakara suresi, 30.ayet

Meali: “Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek birini mi yaratacaksın? Dediler. Allah da onlara: Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim, dedi.” (Karaman ve ark., 2012)

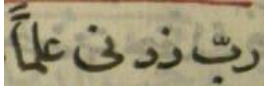

(37a)

kulillāhu şümme zerhum

En'âm suresi, 91.ayet

Meali: “(Yahudiler) Allah’ı gereği gibi tanımadılar. Çünkü “Allah hiçbir beşere bir şey indirmedir” dediler. De ki: Öyle ise Musa’nın insanlara bir nûr ve hidayet olarak getirdiği Kitab’ı kim indirdi? Siz onu kâğıtlara yazıp (istediğinizi) açıklıyor, çoğunu da gizliyorsunuz. Sizin de atalarınızın da bilemediği şeyler (Kur’an’da) size öğretilmiştir. (Resûlüm) sen “Allah” de, sonra onları bırak, daldıkları bataklıkta oynayadursunlar!” (Karaman ve ark., 2012)

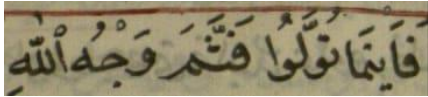

(38a)

rabbî zidnî ‘ilman

Tâ hâ suresi, 114.ayet

Meali: “Gerçek hükümdar olan Allah, yücedir. Sana O’nun vahyi tamamlanmazdan önce Kur’an’ı (okumakta) acele etme ve “Rabbim benim ilmimi arttır” de.” (Karaman ve ark., 2012)

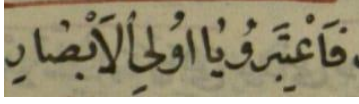

(38b)

fe eynemâ tuvellû fe şemme vechullâhi

Bakara suresi, 115.ayet

Meali: “Doğu da Allah’ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah’ın yüzü (zatı) oradadır. Şüphesiz Allah’ (ın rahmeti ve nimeti) geniştir, O her şeyi bilendir.” (Karaman ve ark., 2012)

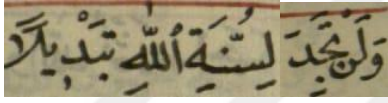

(38b)

fa'tebirū yā ulī'l-ebṣār

Haşr suresi, 2.ayet

Meali: “Ehl-i kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O’dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah’tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (O’nun azabı), onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın.” (Karaman ve ark., 2012)

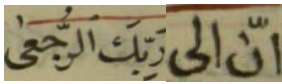

(38b)

ve len tecide lisünnetallâhi tebdilan

Fetih suresi, 23.ayet

Meali: “Allah’ın ötedenberi süregelen kanunu budur. Allah’ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın.” (Karaman ve ark., 2012)

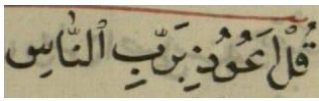

(42b-43a)

inne ilā (42b) rabbike'r-ruc'a

Alak suresi, 8.ayet

Meali: “Gerçek şu ki, insan kendini kendine yeterli görerek azar. Kuşkusuz dönüş Rabbindir.” (Karaman ve ark., 2012).

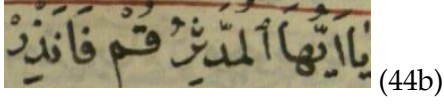

(43b)

kul e'ūzu birrabbī'n-nās

Nas suresi, 1.ayet

Meali: “De ki: İnsanların kalplerine vesvese sokan, (insan Allah’ı andığında) pusuya çekilen cin ve insan şeytanının şerrinden insanların Rabbine, insanların Melikine (mutlak sahip ve hakimine) insanların İlâhına sığınırım.” (Karaman ve ark.,2012)

yā eyyuhe'l-müddessir kum fe enzir

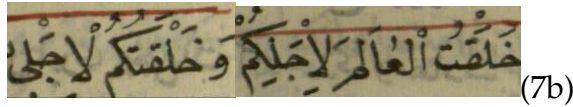
Müddessir suresi, 1,2. ayetler

Meali: “Ey bürünüp sarıyan (Resûlüm)! Kalk, ve (insanları) uyar.” (Karaman ve ark., 2012)

2.2.7.Eserde İktibas Olunan Hadisler

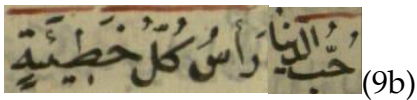
Mecmû'atü'n-Nesâ'iyih adlı eserde otuz hadis iktibasında bulunulmuştur. Eserde bazı hadislerden önce “ḥadīṣ-i şerīfde vārid olmuştur, ḥazret-i server-i kāinat ‘aleyhi efḍālū’ş-şalavāt buyurdu, nitekim buyurur” gibi ifadeler kullanmıştır. Bazı hadislerden önce böyle ifadeler kullanmadan eserin içine yerleştirilmiştir. Eserde bazen hadislerin tamamı verilirken kimi zaman hadislerin içinden seçilen kelimelerle hadis iktibasları yapılmıştır.

Mecmû'atü'n-Nesâ'iyih adlı eserde yer alan hadisler şöyledir:

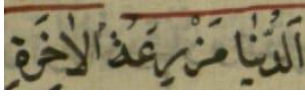
ḥalaḳtü'l 'āleme li ecelikum ve ḥalaktükum li ecli

Anlamı: “(Ey Muhammed), evreni (eşyayı) senin için yarattım.” (Yılmaz, 2013)

hubbud-dünyā re'sü küllü ḥaṭī'etin

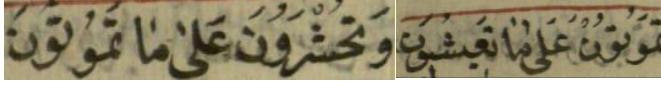
Anlamı: “(Aşırı) dünya sevgisi, bütün hataların başı; onu bırakmaksa bütün ibadetlerin temelidir.” (Yılmaz, 2013)

(10b)

ed-dünyā mezra‘atü’l-āhireti

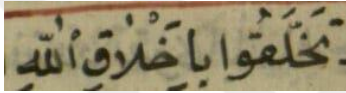
Anlamı: “Dünya ahiretin tarlasıdır.” (Yılmaz, 2013)

(10b)

temütüne ‘alā mā te‘îşüne ve tuḥşerüne alā mā temütüne

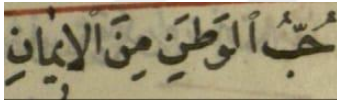
Anlamı: “Nasıl yaşarsınız öyle ölürsünüz; nasıl ölürseniz öyle dirilitilirsiniz.” (Yılmaz, 2013)

(11a)

teḥallekū bi aḥlākı’llāhi

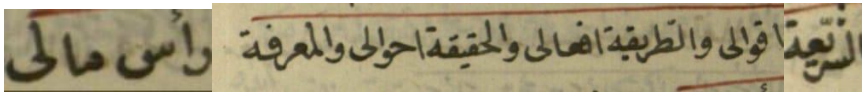
Anlamı: “Allah’ın ahlâkı ile ahlaklanınız.” (Yılmaz, 2013)

(12b)

hubbu’l-vaṭani mine’l-îmāni

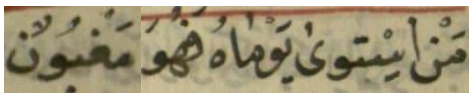
Anlamı: “Vatan sevgisi, imandandır.” (Yılmaz, 2013)

(13a)

eş-şerī‘atü aḳvālī eṭ-ṭarīkatü ef‘ālī ve’l-ḥaḳīkatü aḥvālī ve’l-ma‘rifetü re’sü mālī

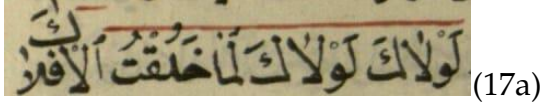
Anlamı: “Şeriat sözlerim, tarikat işlerim, hakikat hallerim, marifet ana sermayemdir.” (Yılmaz, 2013)

(14a)

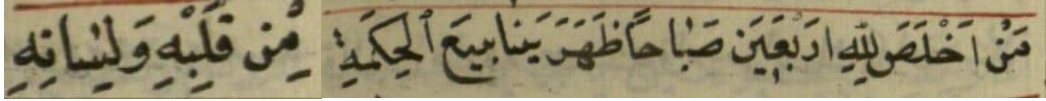
meni’stevā yevmāhu fe-hüve maḡbūnün

Anlamı: “İki günü birbirine eşit olan kimse aldanmıştır.” (Yılmaz, 2013)

levlāke levlāke le-mā ḥalaqtü 'l eflāke

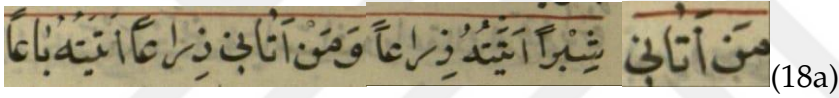
Anlamı: “Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ey Muhammed), felekleri yaratmazdım.”
(Yılmaz, 2013)

(17b)

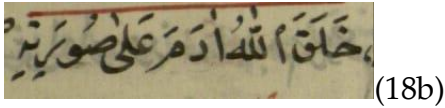
men ahlasa lillāhi erba'ine sabāḥān ṣahara[t] yenābiü 'l-ḥikmete min ḳalbihi ve lisānihi

Anlamı: “Kim ki Allah kırk sabah hülus ile dua ederse o kişinin kalbinden diline hikmet gözleri açılır. ” (Alpay ve Varlı:2013)

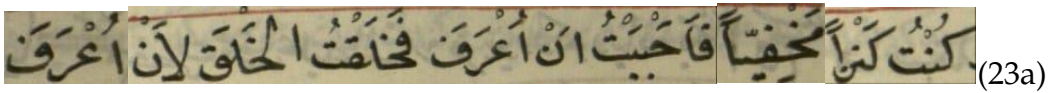
men etāni şibren eteytühū zirā'an ve men etāni zirā'an eteytühū bā'an

Anlamı: “Bana bir karış gelene (yaklaşana), ben bir adım varırım (yaklaşırım).”
(Yılmaz, 2013)

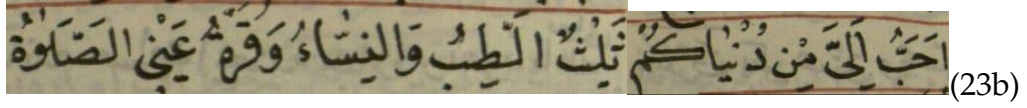
ḥaleḳa 'llāhu ādeme 'alā şūretihi

Anlamı: “Allah, Âdem’i (insanı) kendi kılığında yarattı.” (Yılmaz, 2013)

küntü kenzen mahfiyyen fe ahbebtu en u'refe fe-ḥalaqtü 'l-ḥalka li[en]-u'refe

Anlamı:“ Gizli hazine (ben bilinmeyen bir hazine idim).Yaratıkları, bilinmek için yarattım.” (Yılmaz, 2013)

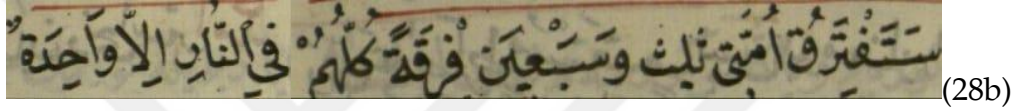
ehabbu illa min dünyāküm şaleşu 'l-tıbbu ve'n-nisāu ve kıurretun aynī [fi's]-şalāt

Anlamı: “Dünyanızdan bana üç şey sevdirdi: Kadınlar, güzel koku, gözümün nuru namaz.” (Özel, 2018)

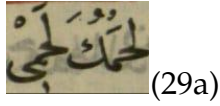
rabbi erine 'l-eşyā'e ke-mā hiye

Anlamı: “Rabbi, bize varlıkları olduğu gibi göster.” (Yılmaz, 2013)

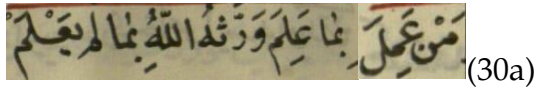
[se]tefriku ümmetī şalis ve seb'in firqaten küllehum fi'n-nāri illā vāḥidetun

Anlamı: “Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan birisi hariç hepsi cennettedir.” (Kubat, 2013)

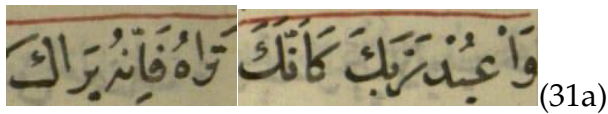
lahmuke lahmī

Anlamı: “Etin etimdir, cismin cismimdir, kanın kanımdır, ruhun ruhumdur.” (Yılmaz, 2013)

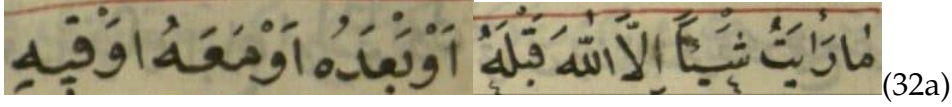
men 'amile bimā 'alime verrašuhallāhu [bi]mā lem ya'lem

Anlamı: “Bildigi ile amel eden kimseye Allah, bilmediğini de öğretir.” (Işık, 2010)

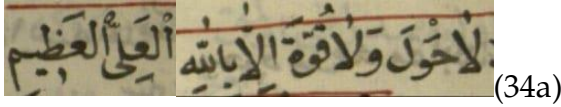
va'bud rabbeke ke-enneke terāhu fe-innehu yerāke

Anlamı: “Allah’a sanki O’nu görüyormuş gibi ibadet et; sen O’nu görmesen de şüphesiz O seni görmektedir.”(Tatlı, 2005)

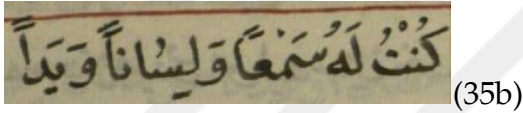
mā raeytü şey'en illallāh qablehu ev ba'dehu ev ma'ahu ev fihi

Anlamı: “Allah’tan başka önce veya sonra, (âlemin) içinde veya dışında başka bir şey görmedim.” (Yücer, 2005)

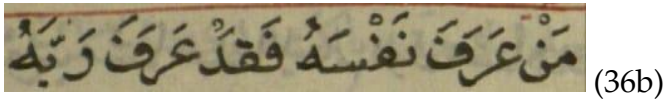
lā ḥavle ve lā-kuvvete illā bi'llāhi'l-aliyyi'l-azīmi

Anlamı: “(Her türlü) kuvvet ve kudret ancak yüce ve ulu Allah’tadır.” (Yılmaz, 2013)

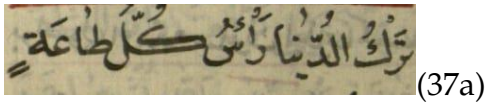
küntü lehu sema'an ve [lisānen] ve yeden

Anlamı: “Kulum nâfile (farz ve vacibin dışında kalan) ibadetlerle bana yaklaşmayı sürdürürse, sonuç onu severim; sevince de işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum.” (Yılmaz, 2013)

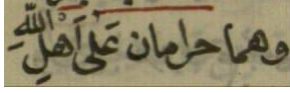
men 'arefe nefsehū fe-kad 'arafe rabbehū

Anlamı: “Kendini bilen kuşkusuz Rabbini de bilir.” (Yılmaz, 2013)

terkü'd-dünyā re'sü küllü ṭā'atin

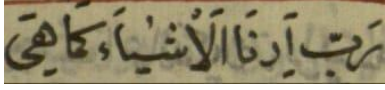
Anlamı: “Dünya (hırsını) bırakmak, bütün ibadetlerin en başta gelenidir.” (Yılmaz, 2013)

(37b)

ve hümā ḥarāmān ‘ala ehlullāhi

Anlamı: “Ahiret ehline dünya, dünya ehline ahiret haramdır. Allah ehline (dostuna) ise ikisi de haramdır.” (Yılmaz, 2013)

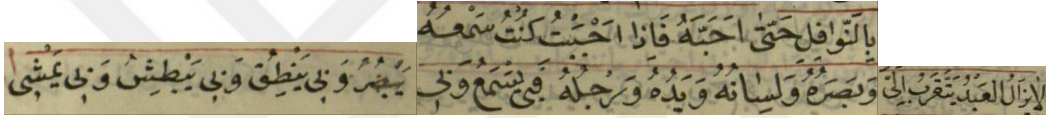

(37b)

rabbi erine ‘l-eşyā’e ke-mā hiye

Anlamı: “Rabbim, bize varlıkları olduğu gibi göster.” (Yılmaz, 2013).

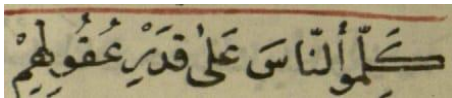
(40b)

(41b-42a)

Lā-yezālū abdī yetekarrabu illa[ileyye] bi’n-nevāfili ḥattā uḥibbehū fe-izā aḥbebtü[hū] küntü sem‘ahū ve baṣarahu [ve lisānuhu] ve yeduhu ve riclehū fī yeşma‘u ve bī yebşuru ve bī yentişu ve bī yemşī

Anlamı: “Kulum, nâfile (farz ve vacibin dışında kalan) ibadetlerle bana yaklaşmayı sürdürürse, sonuç onu severim; sevince de işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum.” (Yılmaz, 2013)

(42a)

kellimū ‘n-nāse ‘alā ḡadri ‘ukūlihim

Anlamı: “İnsanlarla akıllarının ereceği oranda konuşuruz.” (Yılmaz, 2013)

2.3. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri

2.3.1. Eserde Manzum Parçaların Metin İçindeki Kullanımı ve Fonksiyonu

Klasik Türk Edebiyatı’nın içinde şiir ve nesir XIV. ve XV. yüzyılın ortalarına gelinceye kadar birlikte var olmuştur. Şiir, nesirden önce çıktığı için nesir ikinci planda kalmıştır. Şiirin akılda kalması daha kolay olduğu için tercih edilmiştir. Divan

Edebiyatı'na baktığımız zaman Divan şiirinde nesirden daha fazla nazım etkili olmuştur. Nazım daha etkili iletişim aracı olarak kabul edilmiştir. Nazımla birlikte estetik ihtiyaç karşılanmıştır. Edebiyatta şiir, yetenek ve marifet gösterme aracı olarak kabul edilmiştir. Nesri güzelleştirmek, anlamını pekiştirmek için nazım parçaları kullanılmıştır. Nesir, şiire yaklaştırılarak nesirde yeteneklerini gösterme isteği, süslü anlatım isteği artmıştır (Mengi, 2007).

Mecmû'atü'n-Nesâyah adlı eser mensur-manzum olarak kaleme alınmıştır. Edebiyatımızda mensur eserlere verilen önem az olduğu için müellif de bunu göz önünde bulundurarak eserine manzum kısımlar eklemiştir. *Mecmû'atü'n-Nesâyah*'e manzum kısımlar konmasının sebebi yazarın kendi söylediği nasihatlerin etkisini artırmak istemesidir. Tekdüzeliği bozarak eseri manzum kısımlarla zenginleştirmek istemiştir. Söylediği nasihatleri örneklendirmek amacıyla eserine önemli şairlerden beyitler almıştır.

Mecmû'atü'n-Nesâyah'te manzum kısımlar bulunmaktadır. 1b-45a yaprakları içinde 76 beyit kullanılmıştır. Bu manzum parçalardan ikisi Mahmûd Şebüsterî *Gülşen-i Râz*'ından, beşi Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî *Mesnevî* ve *Fîhi Mâ Fîh*'inden, ikisi Sultan Veled *Rebâbnâme*'sinden, biri Yunus Emre *Divan*'ından, dördü Molla Câmî *Levâyah*'i adlı eserinden iktibas yapılmıştır. Bunun dışında eserde 57 beyit yer almaktadır. Bu manzum kısımları eserle birleştirmek için yazar “nitekim demişlerdir, nitekim buyurur, buyurmuş, bu beytin manası gibi” ifadeler kullanmıştır.

	Şairin adı:	Şairin yaşadığı yüzyıl:	Mecmuadaki beyit sayısı:
1.	(?)	(?)	57
2.	Mahmûd Şebüsterî	14.yy	2
3.	Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	13.yy	5
4.	Sultan Veled	14.yy	2
5.	Yunus Emre	14.yy	1
6.	Molla Câmî	15.yy	4
7.	Muhammed Lâhîcî	16.yy	4

Tablo 1: Şiirlerin şairlere göre dağılımı

	Aruz kalıbı:	Beyit sayısı:
1.	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün	23
2.	Fâ'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fâ'lün	2
3.	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün	31
4.	Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün	2
5.	Mef'ülü/mefâ'ilün/mefâ'ilü/fe'ül	2
6.	Mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilün/fâ'	4
7.	Mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilün/fe'ülün	1
8.	Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün	5
9.	Mefâ'ilün/fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün	1

Tablo 2: Mecmû'atü'n-Nesâyih de kullanılan vezinler

Ayrıca eserde aruz kalıbı dışında bir yerde hece vezni geçmektedir. 31b sayfasında Yunus Emre'nin bir beyti vardır. Bu beyit 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır.

2.3.2. Eserde Yer Alan Hitap Sözcükleri:

Mecmû'atü'n-Nesâyih adlı eserde yazar, çoğu kez okuyuculara hitap eden anlatım tarzını kullanır. Böyle bir kullanımda eserin nasihatname türünde kaleme alınmış oluşunun etkili olduğunu düşünmekteyiz. Kullanılan hitap sözcükleri sayesinde müellif hem okuyucunun dikkatini iletmek istenen mesaja çekmiş hem de kendisi ve okuyucu arasında daha samimi bir bağ kurulmasını sağlamıştır. Eserde hitap sözcükleri şöyledir:

-hey 'azîz (2a)

-ey yâr (3a)

-ey dildâr (3a)

-ey 'azîz (7a), (9b)

-ey benim rûhum (10a), (16b), (17b), (18b), (29b), (30a)

-.be hey (41a)

- ey fâlib (12b), (43a)

- ey nüshâ-nâme (19b)

-ey ki kıldı (19b)

-ey liyarufun (21b)

- ey birâder (24a)

- ey borde (34a)

Hey ‘azîz, ey yâr, ey dildâr, ey ‘azîz, be hey, ey nüshâ-nâme, ey ki kıldı, ey liyarufun, ey birâder, ey borde bu hitap sözcükleri eserde bir kere geçmektedir. Ey tâlib, hitap sözcüğü iki kere geçmektedir. Ey benim rûhum, hitap sözcüğü altı kere geçmektedir.

Mecmû‘atü’n-Nesâyih adlı eserde yazar okuyanlarla konuşuyormuş gibi “İmdi benim ruhum” deyip eserde anlattığı konuyu kendine hitap ederek okuyucunun çıkarması gereken nasihati vermektedir. Eserde iki kere karşılıklı konuşma geçmiştir. Peygamber efendimizin halifelerle olan konuşması ve ‘azîz-i mukîm ile misâfir-i ‘azîz arasında geçen konuşmalara yer verilmiştir. Bu konuşmaların sonunda alacağımız mesajı kendine hitap ederek vermiştir.

“İmdi benim rûhum bilgil ve âgâh olğıl ki tâ’ife-i nev‘-i insân belki cümle insân bu sükkân-ı kevn [ü] mekâna tenezzül itmekden murâd misâfir idüklerin ve taleb-i kemâl için irsâl olunduklarını bilüp girü vaţan-ı aşliyyesine rücû‘ itmek içündür.” (7b)

“İmdi benim ruhum” hitabıyla başlanan cümlede ahiret hayatı hatırlatılmıştır. Bu dünyaya gelirken insanların belli bir amaç doğrultusunda gönderildikleri vurgulanmıştır.

“ *‘Osmân* Hazretlerine radıyallâhü ‘anhüm buyururlar ki: asker-i İslâma bir miqdâr masraf lâzım olmuşdur pes mâlik olduğınız maldan fî-sebîlillâh birer miqdâr [29b] nesne getirüñ tâ kim mühim maşârifeye şarf olunsun didikde ‘ale’r-re’s ve’l-‘ayn diyüp her biri birer miqdâr nesne getürdiler. *Hazret-i Server* şallallâhu ‘aleyhi ve sellem *Hazret-i ‘Osmân’a* su’âl eyledi ki: “Sen ne miqdâr getürdün?” didi. Cümle mālından on biñ filorî getürdüm didi ve *Hazret-i ‘Ömer’e* su’âl eyledi ki: “Señ ne miqdâr getürdün?” didi. Cümle mālından nısfını getürdüm didi ve *Hazret-i Ebübekr’e* su’âl eyledi ki: “Nukûddan ve eşbâbdan ğayrı dîvârlarda olan ekşerleri bile çıkarup getürmişim” didi. *Hazret-i Server-i* ‘âlem şallallâhu ‘aleyhi ve sellem buyurdi ki: “Yâ ehl ü ‘iyâline ne bırağdın?” buyurdi: Cevâb-ı bâ-şavâb buyurdi ki ey benim rûhum bu hikâyeyi anuñcün baş eyledim ki sen dağı bu ‘azîzleriñ meşrebi üzere olasın tâ ki naşîb ıssı olasın ve dağı cemî‘-i esyâya ‘ibret ile bakup hâkâret birle nazar itmeyesin zîrâ kâmil olan cümleyi kâmil görür iyüce bağış gerekdir insânide tâ ki ol bağış seni âdem ide.” [30a]

Hiz. Osman buyurur: “Hiz. Muhammed, İslam ordusuna bir miktar masraf lazım olmuştur. Sahip olduğunuz maldan Allah yolunda harcanması için birer miktar getirin, dedi. Baş göz üstüne dediler ve mallarından getirmeye başladılar. Peygamber Hiz. Osman’a ne kadar getirdiğini sordu. Hiz. Osman bütün malından on bin altın para getirdiğini söyledi. Hiz. Ömer’e sordu. Hiz. Ömer bütün malının yarısını getirdiğini söyledi. Hiz. Ebubekir’e sordu. Hiz. Ebubekir tüm parasını ve duvarlardaki eşyaları bile

getirdiğini söyledi. Hz. Muhammed, ailesine ne bıraktığını sordu. Hz. Ebubekir, sevap bıraktığını söyledi.” Bu rivayeti anlattıktan sonra, “Ey benim ruhum” diyerek cümleye başlar. Bu hikâyeyi açmasının sebebi, bu değerli yol üzerinde olup faydadan payı almaktır. Bütün nesnelere ders alacak şekilde bakıp, küçük düşürecek gözle bakmamaktır. Tam olan bütün tam görür, iyi bakmak gerektir. İnsanı o bakış insan eder. Yazar bu rivayeti anlatarak Hz. Osman, Hz. Ömer ve Hz. Ebubekir’in gösterdiği davranışın önemine dikkat çeker.

“İmdi benim rûhum saña lâzım olan budur ki mîve mertebesine yetişmege cehd idesin yoğsa yaprak ve çiçek olmadan mîve olmak ihtimâli yokdur.”

“İmdi benim ruhum” hitabıyla insanın meyve mertebesine ulaşması için çalışıp çabalaması gerektiğini yoksa yaprak ve çiçek olmadan meyve olma ihtimalinin olmadığını anlatmıştır.

Örneklerden anlaşılıyor ki eserde insana kul olduğu hatırlatılmalı, kul dünyaya gelme amacını unutmamalı, ahiret hayatı için çalışmalıdır.

2.3.3. Seci Kullanımı:

Secî kelimesi sözlükte iki şeyin birbirine doğrularak düzgünleşmesi, birbirine benzer ve eşit duruma gelmesidir (Durmuş, 2009). Seci kullanımı eserde cümleleri süslemek için yapılmıştır. Cümlelerin içinde birbirini tekrarlayan seslerin olması cümlelerin vurgulayıcı olmasını sağlamıştır.

Klasik Türk Edebiyatı metinlerinde seci, noktalama işaretleri yerine geçmiştir. Eserde noktalama işaretleri olmadığı için secinin olması okumayı kolaylaştırıp, metnin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Kelimeler arasında vezin ve kafiye ortak olmasına göre seciler hâlî, âtıl, mütemâsil, musarra‘, mütevâzi, mutarra‘, müşattar ve murassa‘ olmak üzere ayrılır (Durmuş, 2009).

Mütevâzî Secî’: İki kelimedede vezin ve kafiye ortaklığına denir (Durmuş, 2009). Çalışmamızda yer alan mütevâzî seci örneklerinden bazıları şöyledir:

-hamd-ı nâ-**maḥdūd** u şenâ-yı ğayr-ı **mā’dūd** (1b)

-şenâ-yı ğayr-ı **mā’dūd** ol zât-ı bî-hem-tâ-yı **ma’būd** (1b)

-**bahānedir** ve ḥalk-ı ‘ālemi celb için bir kuru **efsānedir** (2b)

-bu devlet ile **behremend** ve bu sa‘adet ile **şöhrebend** olup (2b)

- nām ü **şān**ları hayr ile yād ve dār-ı ‘uqbāda rūḥ-ı **revān**ları (2b)
- bu **vākı’āt**dan ‘ibret-keşir ve bu **ḥādīsāt**dan naşihat-pezir olup (5b)
- ‘ālem-i **külliyāta** ve **cüz’iyyāta** ‘ālim olmağın (7b)
- ne **nesh** olmak be küllī **fesh** olursın (43b)

Mutarraf Seci’: Kelimelerde kafiye birliği olmasına denir (Durmuş, 2009).

“Mutarraf secide fâsılalarda vezin değil sadece kafiye birliği olur.” Çalışmamızda yer alan mutarraf seci örneklerinden bazıları şöyledir:

- bu varṭadan **ḥalāş** ve bu vesveseden **istihlāş** itmek (3a)
- dürer-i **nizām** ve güher-i **intizām** (5b)
- ārāste** ve bekāsı fenā ile **pīrāste**dir (5b)
- evşāf**-ı beşeriyetden kurtulsañ ya’nī ahlāk-ı zemīmeyi ahlāk-ı ḥamīdeye tebdil ve beşeriyetiñ melekıyyete taḥvıl eyleseñ daḥi evşāf Ḥaḳ’la **mevşūf** (11a)
- ‘**āşık** ile muşāḥabet eylese **ma’şūk** (24b)
- mütevāşıl** olasın şol muşāhib oldığın insān-ı kāmīl **vāşıl** (43a)

Murassa’ Seci’: Beyitteki son kelimelerin secili olmasına denir. Şiire de murassa denilmektedir (Durmuş, 2009). Çalışmamızda yer alan murassa seci örneklerinden bazıları şöyledir:

- her lebib-i ‘**ākile** ve her edīb-i **kāmīle** (5b)
- dār-ı **fenā** vü miḥen ve ġār-ı **belā** vü kayddır (5b)
- ḥayāt**la ser-efrāz oldu ki ‘ākıbet tündbād-ı **memāt**la şikeste (6a)
- nesneyi **şunmadan** alurdı ve her su’ālī **şormadan** bilürdi (8a)
- dürlü dürlü **nūrānī** vü **zulmānī** zincirler ile bağlamışlardır (9b)
- ḥāṭır-ı şerīfiñize **melāl** ve ṭab’-ı laṭīfiñize **kelāl** gelmesün (16b)

-*ḥayvānat*da beraberiz ve zeydi zerdālū ağacından [ayıran] te'ayyünleridir
*nebādāt*da (33b)

Klasik Türk Edebiyatı'nda çeşitli seci türleri vardır. *Mecmû'atü'n-Nesâyih* adlı eserde seci türlerinden mütevâzî seci, mutarraḥ seci, murassa' seci kullanılmıştır. Eserdeki seciler okuyucunun eseri rahat okumasına ve metnin akılda kalmasına katkı sağlamaktadır. Kırk beş varağın içinde üç çeşit seci tespit edilmiştir. Esere bütün bir şekilde baktığımız zaman seci kullanımına çok fazla yer verilmemiştir. Yazar, eserini okumasını istediği kesimler tarafından anlaşılır kılmak istemiştir.

2.3.4. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri

Sözlükte “izlenen yol” anlamına gelen üslup kelimesi edebiyatta kişilerin duygu ve düşüncelerini eserlerinde kullanma şeklidir. Üslup, yazarın eseri oluştururken gramer kurallarına uyma derecesi, söz sanatlarını kullanması, eserini oluştururken takındığı bireysel tavidir. Bu yüzden her yazarın kendine göre bir üslubu vardır. Eserler bir üslup üzerine kaleme alınmaktadır. Üslup yazara göre değiştiği için türe, döneme, edebiyat ekolüne göre farklılık göstermektedir. Üslubun çeşitleri vardır, bunlar: Sade, orta, lirik, övgü, ironi, ilmi, vb. Eserin biçimi ister manzum ister mensur olsun anlatımındaki estetik, üslubun karakterini oluşturur (Durmuş, 2012). Yazarın eserinde edebî sanatlardan ne kadar yararlandığı ve onları nasıl kullandığı da önemlidir.

İnşâ, Türk Edebiyatı'nda Arap ve Fars Edebiyatlarında dil bilimi, bir disiplin olan anlamların dışında güzel yazma sanatı olarak da karşılanmıştır. İnşâ kelimesi nesir kelimesi yerine de kullanılmıştır. İnşâ kelimesi mektup ve resmî metinlerin kurallarını ifade eder (Uzun, 2000). Nesirde estetik ön plandadır. Eserlerde edebî güzellik ve estetiği, kullanılan dil sağlamaktır. Kullanılan dil özenli olmalıdır (Durmuş, 2007).

Nesir türünün üç koldan geliştiği görülmüştür. Bunlar; Sade nesir, orta nesir, süslü nesirdir. Sade nesir, halkın konuştuğu dille yazılmış olan eserlerde görülür. Deyim ve klişeler kullanılır. Sade nesirle yazılan nesirlere örnek Kur'an-ı Kerim tefsirleri, hadis kitapları, halk hikâyeleri, fetihname, vb. eserlerdir. Orta nesir, yüksek zümrede yetişen yazarların çoğunluğu orta nesirle eserlerini kaleme almışlardır. Orta nesir kullananlar hünerlerini göstermeyi hedeflememişlerdir. Eserde anlatılmak istenen mesaja önem vermişlerdir. Eserde kullanılan tamlama sayısı yazardan yazara farklılık gösterir. Bazı yazarlar seci de kullanmıştır. Orta nesirle verilen eserlerin sayısı

fazladır. Dinî eserler, fetvalar, ahlak ve siyaset bölümüne giren diğer eserler, sefaretnameler orta nesirle kaleme alınmıştır. Süslü nesir, Divan edebiyatının genelinin kullandığı ve halkın anlamadığı yüksek zümrenin anladığı nesirdir. İnşâ, yazarlarının kendi hünerlerini gösterdiği alan hâline gelmiş, halktan kopulmuştur. Süslü ve yapmacıktır. Süslü nesirle yazanlara tezkireciler, tarihçiler örnek verilebilir (Ersin, 2020).

Mecmû'atü'n-Nesâyah adlı eseri üslup bakımından incelediğimizde eserde kullanılan eş anlamlı kelimeler, bazı kelimelerin anlamlarını açıklamak için yazılan kelimeler, eserin içinde bulunan üç türde seci kısımları, Farsça beyitler, Arapça kelimeler gibi unsurların olması eserin orta nesirle kaleme alındığını gösterir.

Mecmû'atü'n-Nesâyah adlı eser, “Hâzâ Mecmû'atü'n-neşâyah fî beyâni tûruku'l- 'aliyye” adlı Arapça tamlamalarla dolu olan bir eserdir. Yukarıda anlatıldığı üzere nasihatlerin toplanıp bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. İçinde ayet, hadis ve manzum parçalar olduğu için Arapça ve Farsça kelime bakımından zengindir. Eserin metni harekesizdir. Alıntılanan ayet, hadis ve manzum parçalara hareke konulmuştur. Eser manzum ve mensur kaleme alınmıştır. Mensur kısımlar manzum kısımlara göre daha fazladır. Mensur kısımların içinde seciler bulunmaktadır. Mensur kısımda secilerin olması okumada kolaylık ve ahenk oluşturmaktadır.

Eserde kısa okunması gereken kelimeye hareke koyarak uzun okumamız istenmiştir. Örneğin “dilim” kelimesini kısa okumamız gerekirken altına koyduğu uzatma işaretiyle dîlim şeklinde okumamız istenmiştir. Eserde bazı kelimelerin yazımında birlik yoktur. Kelimelerde kullanılan t/d yazımında te harfine şedde harekesi getirilerek şeddeli okumamız istenir. Cehtden, itdin, gizletdi vb. kelimeler bu duruma örnektir.

Müellif anlattığı nasihati vurgulamak, okuyucunun anlamasını kolaylaştırmak için içeriğini ayet, hadis ve manzum kısımlarla desteklemiştir. Eserde ayet, hadis ve manzum parçaların konuları eserin içeriğine uygun seçilmiştir. Arapça, Farsça ve Türkçe manzum parçalar kullanılmıştır.

MECMÛ'ATÜ'N-NESÂYİH METNİ

3.1. Eserin Nüsha Tavsifi

Katalog taramaları sonucunda *Mecmû'atü'n-Nesâyah* adlı eserin tek nüshasına ulaşılmıştır.

Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi'nde Demirbaş numarası 06 Hk 4099 numarada “Mecmû'a'u'n-Nesâ'ih” adıyla kayıtlı olan nüsha 45 varak olup 217×150 cm boyunda, 160×84 mm enindedir. Bütün sayfaları 15 satırdan oluşmaktadır. Taç-arslan filigranlı kâğıt türüne okunaklı bir şekilde nesih hatta yazılmış ve bazı kelimeleri harekelenmiştir. Yazmada müellif ya da müstensih adına tesadüf edilmemiştir. Eserin reddâdesi düzenli olarak verilmiştir.

Nüshada eser adı [1b] yüzünde kırmızı mürekkeple “Hâzâ Mecmû'atü'n-neşâyah fî beyâni tûruku'l- 'aliyye” olarak yazılmıştır. Nüshanın 45b sayfası kopuk olduğu için hâtime kısmı ve ferağ kaydı bulunmamaktadır.

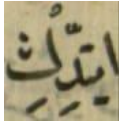
3.2. Metnin Kurulmasında İzlenen Yol

Bu çalışma, *Mecmû'atü'n-Nesâyah*'in bilinen tek nüshası olan Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi 06 Hk 4099 numarada kayıtlı olan nüshasının transkribe edilerek günümüz harflerine aktarılmasına dayanmaktadır. Eserin ikinci bir nüshası bulunmamaktadır. Metnin yazımında Devra Font adlı transkripsiyon fontu kullanılmıştır. Metni yazarken anlam karışıklığını önlemek amacıyla büyük küçük harf kullanımına ve noktalama işareti kullanımına özen gösterilmiştir. Eserde geçen peygamberler, din ve devlet büyükleri, tarihî şahsiyetler, yazar ve eser adları italik olarak yazılmıştır. Ayrıca metinde geçen ayetlerin mealı ve hangi surede geçtiği bilgisi ile yine metinde yer alan hadis iktibaslarının anlamı dipnotta verilmiştir. Ayrıca eserde yer alan manzumelerden tespit edebildiklerimizin hangi şaire ait olduğu ve hangi eserden alındığı bilgisi dipnotlar aracılığıyla verilmiş, şayet manzumenin orijinali ile

metindeki hâli arasında farklılıklar mevcut ise manzumelerin asıl eserde geçen hâllerine de yer verilmiştir.

Metinde okunuşundan emin olmadığımız ifadelerin yanına soru işareti konulmuştur. Metne vezin veya anlam gereği eklediğimiz kelime veya ekler [] köşeli parantez işareti içerisinde verilmiştir. Metinde nüshanın orijinalinde kırmızı mürekkeple yazılan kelimeler bold olarak gösterilmiştir. Eserde varak numaralarını belirtmek için [] köşeli parantez kullanılmış ve sayfa numaraları bold olarak verilmiştir.

Farsça kelimelerde bulunan vâv-ı ma'dûleler “~” şeklinde gösterilmiştir. Eserde metnin aslına dâhil olmayan, çoğu kez metindeki bir kelimeyi açıklamak için satır altına veya kenarına yazılan ibareler dipnotta belirtilmiştir. Metinde, bir harfin noktasının unutulmasından ya da benzer harflerin birbiri yerine kullanılmasından kaynaklanan yanlış yazımlarda, kelimenin sözlükteki yazımına riayet edilmiştir. Eserde daha çok Klasik dönemde yuvarlak okunuşları tercih edilen bazı eklerin dar okunuşlarının tercih edildiği ve bu tercihinin hareke ile gösterildiği tespit edilmiştir. Bu gibi durumlarda ekin yazımında müstensihinin tercihinine riayet edilmiştir. Örneğin XVI. yüzyıl ve öncesi metinlerde yuvarlak hâli tercih edilirken 2. tekil şahıs ekinin dar okunuşunun tercih edilmesi gerektiği metinde “itdiñ” kelimesinin harekesi ile belirtilmiştir.

(3b)

Arapça ve Farsça kelimelerdeki ön-son ek edatların yazımında “İsmail Ünver’in Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” başlıklı makalesindeki kurallara uyulmaya çalışılmıştır.

3.3. Transkripsiyon Alfabeti

ا (ā)	a, ā	ص	ʃ
ا (ā)	a, e, ɪ, i, u, ü	ض	ž, ɖ
ب	b, p	ط	ɬ
پ	p	ظ	ʒ
ت	t	ع	ʕ
ث	ʈ	غ	g̃
ج	c, ɟ	ف	f
چ	ɟ	ق	ḳ
ح	ħ	ك	k, g, (ñ)
خ	ħ	ك̣	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, ɖ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ʃ	ی	y, ɪ, i, ī
		ء	ʾ

3.4. Metin Transkripsiyonu

[1b] *Hāzā Mecmū'atü'n-neşāyih* fî beyāni *ṭurukū'l- 'aliyye* ḥamd¹-ı nā-maḥdūd u *ṣenā-yı* ḡayr-ı ma'dūd ol *zāt-ı bī-hem-tā-yı*² ma'būd ḥazret-i *Rabbü'l- 'izzet* celle 'aẓametühu *zümre-i insānı* ḥüsn-i *fiṭrat*³ üzre ibdā'⁴ idüp "ve *rafa'nā ba'dahum fevka ba'din derecātin*"⁵ feḥvāsınca ba'z-ı 'ibādını ba'zından faẓl [u] kemāl ile mümtāz ve ba'z-ı 'abidini ba'zından 'izz ü cāh ile ser-firāz idüp nicesin *Hüdā-yı*⁶ ḡarrā-yı "*veleḳad kerramnā benī ādem*"⁷ āḡāḥ kılmışdır ve şıla-ı şalavāt-ı zākiyāt ol vāl-i vilāyet maṭla'-ı şārre-i celālet mesned-nişin-i serā'ir-i iştifā⁸ a'nī *Muḥammed Muṣṭafā*⁹ şallallāhu 'aleyhi ve sellem ki mebde-i 'ālem ü güzīde-i benī ādemdir ve daḡı āl ü aşḡābı üzerine olsun ki ṭaraf-ı evāmīr-i Rabbāniyye ve lücceyn-i menāhic-i sübhāniyye dirler. **Emmā ba'd** bu *Risāle-i Mecmū'atü'n-neşāyih* nām kitābın taḡrīrine bā'ış ve taṣṭīrine sebeb-i ḡadīş olmuştur ki ṭālib-i ma'rifet-i esmā vü şifāt [2a] ve 'āşık-ı şamediiyyet-i ḡazret-i *zāt 'arīf-i kirdḡar* u 'ābid-i perverdigār olan *yār-ı 'azīz Defterdār Ḥasan Çelebi* cānib-i *Rūmdan* şehir-i *Koşantiniyede* bir nice zamān şohbet-i rūḡānī idüp ḡaḡāyık-ı eşyā-yı ilāḡı ve deḡāyık-ı nā-mütenāḡiden münāsebet birle muşāḡabet olunup kābiliyyet ve isti'dādı miḡdārınca ṭālib-i Ḥaḡ ve 'āşık-ı cemāl-i muṭlaḡ olup niyyet-i şaḡīḡa ile ṭarīḡ-i fuḡarāya duḡūl ve himmet-i ḡaviyye ile makām-ı aşlına vuşūl murād idüp kemāl-i mertebede bezl-i himmet ve derūn-ı dilden 'azīmet itmiş iken ittifāḡan ḡüḡm-i ilāḡı ve emr-i *Rabbānī* ile bu faḡīre sefer-i beytu'llāḡ ve ziyāret-i dergāḡ-ı sa'ādet-penāḡ şallallāhu 'aleyhi ve sellem vāḡı' olup ol *yār-ı şādıḡdan* bir nice zamān

¹ iẓḡār-ı minnet ü ta'dad-ı ni'met: ḡamd kelimesini açıklamak için bu ibareler derkenarda verilmiştir.

² vaḡdehu lā şerīke lehu: bī-hem-tā-yı kelimesini açıklamak için bu ibareler derkenarda verilmiştir.

³ ḡılḡat kelimesinin eş anlamı fiṭrāt kelimesi derkenarda verilmiştir.

⁴ icād kelimesinin eş anlamı ibdā' kelimesi satır altında verilmiştir.

⁵ Zuhuf Suresi, 32.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Rabbinin rahmetini onlar mı paylaşıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır." (Karaman ve ark., 2012)

⁶ *hüdā* kelimesinin imlası sözlükten farklı yazılmıştır.

⁷ İsrā Suresi, 70.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Biz, hakikaten insanoḡlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; yine onları, yarattıklarımızın birçoḡundan cidden üstün kıldık." (Karaman ve ark., 2012)

⁸ ḡālīş kelimesinin eş anlamı iştifā kelimesi satır altında verilmiştir.

⁹ ve muḡtar kelimesinin eş anlamı Muṣṭafā satırın altında verilmiştir.

dür ve hıfz u hırâsetlerinden mehcür olmağla ol t̤alib-i şadıkıñ kalb-i şeriflerine dağdağ-i nefsanî ve vesvese-i şeytânî yol bulup hıtb idüp dir ki: “Hey ‘azîz bu kadar zamandır ki [2b] tarîk-i fuqarâda hîdmet idüp ve cân [u] dilden ta‘ât u ‘ibâdet idersin ahlâ netîce hâşıl eylemedeñ. Nitekim rivâyet iderler: Ba‘z-ı kimesnelerden havârîk-ı ‘adât belki nice dürlü kerâmât zühür idermiş fi’l-haķîķa didikleri gibi şahîh imiş ise muķarrerdir. Senden daħi zühûra gelürdi. Hemân bu bir olmaz bahânedir ve halk-ı ‘âlemi celb için bir kuru efsânedir. **Pes** bu t̤alî‘iñ mekr [ü] efsûnuna aldanup eski tarîkden şaşma zirâ akrân u emsâlîñ olan yârânîñ kimi beg kimi vezîr el-hâşıl her biri ‘âlemde bî-naẓîr şâhib-i sa‘âdet çerâķları yakup devr-i kıyâmete dek nâm ü şânları hayr ile yâd ve dâr-ı ‘uķbâda rûh-ı revânları bunların du‘â-yı hayr ile şâd olup sa‘âdet-i dü-cihânîye mâlik huzûr itmişlerdir. **İmdi** sen-daħi eski tarîķine rücû‘ eyleyüp bu devlet ile behremend ve bu sa‘âdet ile şöhibend olup sa‘âdet-i ebediyyeye vâşıl ol.” [3a] deyü vesvese virdikde bu fakîr daħi târîh-i nebeviyye ve hicret-i *Muṣṭafâviyyenîñ* toķuz yüz toķsan rebî‘ülevvelîñ on ikinci gicesi muķâbele-i beytu’llâhu’l a‘zam ve taht-ı mîzâb-ı haķîm-i mükerremde murâķıb olup mütevecih iken hâtif-i ğaybdan münâdî-i ‘inâyet-i nâgehânî¹⁰ vâķi‘ olup hâlâ medîne-i *Mısrda* ol¹¹ yâr-ı ğayr-ı bezmiñ bu gûne hâķırası ve bu yüzden vesveseye tâbi‘ olup muẓtaribü’l-bâl¹² ve müşevveşü’l-aḥvâl oldıĝı i‘lâm olıcaķ ğayret-i ilâhî cûş u hurûş¹³ eyleyüp ol t̤alib-i şadıkı bu varṭadan ḥalâş ve bu vesveseden istiḥlâş itmek için dest-i tazarru‘ dergâh-ı bî-niyâza getürüp niyâz u münâcât kırup ve destür [u] recâ idüp ‘arz-ı ḥâcet kıldım ve hazret-i feyyâz-ı lâ-yezâlîñ feyzine¹⁴ muntaẓır oldım. Kalb-i ḥasteye¹⁵ ve dil-i şikesteye hâtif-i ğaybdan nidâ ve bî-cihetden şadâ irdi ki: “Ey yâr-ı¹⁶ müşfik ve ey dildâr-ı muvâfık ol ‘âşık-ı bî-çâre ve şadık-ı [3b] ğamḥ âre kulumuñ vesvesesiniñ ref‘ ve bu maķûle hâķırasın def‘ eyle” diyü icâzet olıcaķ bu fakîr [ü] haķîr-i keşîrû’t-taķşîr daħi rûy-ı cânı türâb-ı

¹⁰ der-‘aķab: bu kelime eserin içinde satır altında verilmiştir.

¹¹ ‘izz ü ‘azîm: bu ibareler derkenarda verilmiştir.

¹² güçlük ile tolu: bu ibareler eserin içinde satır altında verilmiştir.

¹³ kaynamak: cûş u hurûş ibarelerinin altında verilmiştir.

¹⁴ nûrına: bu kelime derkenarda verilmiştir.

¹⁵ ḥaste kelimesinin imlası sözlükten farklı yazılmıştır.

¹⁶ ey dost kelimesinin eş anlamı ey yâr satır altında verilmiştir.

menziline koyup secde-i şükri edā kılup cānib-i *Hakdan* istid'ā ve ervāh-ı enbiyādan şefā'at [ü] recā ve revān-ı evliyā'ullāhdan himmet-i istimdād temennī kıldım. Huşūşā *Hazret-i Seyh-i Ekber'in* kıddesallāhu sırruḥu rūḥ-ı pür-fütūḥlarına himmet ārzū idüp makşūda şürū' olındı. Ğavvāş-ı fikret göñül baḥrine müstağrak olup şadef-i ḳalbden derd-i ḥaḳīḳat-ı esrār ve ḥazīne-i cāndan cevāhir-i envār iḥrāc idüp deste-i beyāna ve ṭabaḳ-ı 'ayāna koyup ol ṭālib-i derdmende şerbet-i şāfī ve 'āşık-ı müstemenden maraḫ-ı baṭnına kāfī olmak için buṭūndan zūhūra gelüp yazıldı. Ol sulṭān-ı bārgāh-ı ezel ve feyyāz-ı bustān-ı lem-yezelden mutaḫarri' u me'mūldır ki ve mütevaḳḳı' u mes'ul olan bu risāleniñ mefhūmıyla 'āmil olduğda ṭarīḳ-i Ḥaḳda kāmil olup [4a] zümre-i evliyāya dāḥil ve fırḳa-i aşfiyāya vāşıl olasın in-şā'allāhu te'ālā

Nazm:¹⁷

[Mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün]

Şıgındım saña şāh-ı lem-yezelsin

Şıfâtıñdır ebed zāt-ı ezelsin

'Ademden on sekiz biñ 'ālem itdiñ

*Dü 'ālem içre ādemī hem ekrem itdiñ*¹⁸

Yaratdıñ ḥāk ü ḥasdan kân-ı ekrem

İdüben cümleden anı mükerrerem

Varaḳ kıldıñ ma'ārif defterine

Şadef itdiñ me'ānī cevherine

¹⁷ Nazım şekli mesnevidir.

¹⁸ Mısranın vezni problemlidir.

‘Anāşır içre cūduñ oldı nāşır

Ulaşdı cān iline cism-i kâşır

Zehī insān ki insān-ı Hüdādır

Enīsī olmayan Haḫdan cūdādır

Bu ādemdir şifâtı zāta mir’āt

[4b] Hüdā anda қоmışdır sırr-ı āyāt

Zehī ḫayy ins ü cinn ü cānaverden

Mu‘āyene ṭarīḫ oldı şuverden

Haḫīkat ḫūrına ḫulle mecāzı

Geyürdi remz ile gizletdi rāzı

‘Arūs-ı ‘āşḫa cāna perde kıldı

Anı bu perdede perverde kıldı¹⁹

Kināyāt ile örtdi sırr-ı āyāt

Bu āyāta naḫar kıl bul hidāyāt

Şifāt-ı zātınıñ yoḫdır mişāli

¹⁹ merzūk eyledi kelimesinin eş anlamı perverde kelimesi satır altında verilmiştir.

Rücū‘-ı hāl kıl ҡo ҡıl ü ҡālī

Şalāt olsun nebiyy-i Muştafāya

Selām ol āl [ü] aşhāb-ı şafāya

Mu‘īn ol ben za‘īf-i derdmende

Hidāyet eylegil bu müstemende

[5a] Emīn tut gönlüm u dilim ğalaṭdan

Berī kıl ‘aqlım u cānım saḥaṭdan

Baṇa hem-bāz kıl enbāz-ı rāzı²⁰

Ḥaḳīḳat ideyim rāz-ı mecāzı

‘İnāyet isteyüp Ḥaḳdan bu sözi

Beyān idüp ‘ayān ҡılam rumūzı

Ḥaḳāyık derdine mühr ur u mihr it

Deḳāyık burcuna necm-i sipihr it

Bu esrārıñ kināyatını taṣrīḥ

İdeyin tā ki zulmet bula tavzīḥ

²⁰ rāzı kelimesinin imlası sözlükten farklı yazılmıştır.

İşit işte eger var ise fehmiñ

Naşihat ide tā ki gide vehmiñ

Bu sırdan yazalım biz saña menşūr

Gehī manzūm olsun gāh menşūr

imdi girü maqşūda şürü‘ idelim in-şā‘allāhu te‘ālā [5b] **pes** öyle olsa şimden girü zuhūra gelecek dürer-i nizām ve güher-i intizām ve hitāb-ı müstetāb her lebīb-i ‘ākile ve her edīb-i kāmile mestūr u hafī degildir ki bu dünyā-yı denī dār-ı fenā vü miñen ve ğār-ı belā vü kayddır. Sürürü şürūra münkażī cevri şübūra mü’eddīdir ğınāsı ‘anā ile ārāste ve beķāsı fenā ile pīrāstedir. İķbāl[i] idbāre ibşarı inzāre rehīn hayātı memāte maķrūn każāsı każā ile meşhūndır. Görmez misin ki gül-‘izārı ve gül-‘izārıñ āhiri zār ve gülnāre dīzārıñıñ soñı nārdır. Ni‘amı ni‘metden lezzeti lezzetden devleti lettden maķlūbdır. Ekşeri mağrūrdır ve germ-i bīkr rāğıbı memkūrdır. Huşūşā helālınıñ mālī hisābdır ve harāmınıñ mālī ‘azābdır. **İmdi** erbāb-ı ‘aql u kiyāset ve aşhāb-ı fikr ü firāset bu maħabbet-serā-yı bī-sebātıñ aħvāl[ni] tefekkür ve zevāl-i intikālī[ni] muşavver idüp bu vāķı‘atdan ‘ibret-keşir ve bu hādişātdan naşihat-pezir olup [6a] bildiler ki bu dehr-i ber-kayd bezminde kime aķdāh-ı ifrāh u cām-ı merām müyesser oldu ki āhirü‘l-emr sāķī-i devr-i mihr piyāle-i ecelden zehr-āb-ı mergi kām-nā-kām içürmedi ve bu cihān-ı fānī bustānında ķanġı serv-i şehī-i hoş-reftār bārān-ı hayātla ser-efrāz oldu ki ‘ākıbet tūndbād-ı memātla şikeste olup ħor u zār ve ħāksār ķılmadı ve bu rüzġār-ı nā-pāydar ħücre sine ķanġı ‘arūs-ı ġarrā eklendi ki dāmānını dāmād-ı şafā elinden raķīb-i ġaddār almayup ‘arūs-ı māteme mübeddel olmadı. Ve bu zamāne-i pür-bahānede ķanġı mihr-i²¹ dilber-i ra‘nā ve zühre-cebīn-i²² civān-ı bī-hem-tā zuhūr itdi ki ķadd-i mevzūn u bālāsına serv-i ser-firāz-ı²³ bağ-ı cihān reşķ iderken nā-gāh bağbān-ı ħā’in dünyā deni-i bī-emān elinden zaħm-ķ̃ār olmayup dü-tā²⁴ olmadı ve

²¹ maħabbet: bu kelime mihr kelimesinin üstünde verilmiştir.

²² meşhūr yıldız alnı: zühre-i cebīn kelimesinin açıklaması satır altında verilmiştir.

²³ meşhūr ağaçdır: serv-i ser-firāz kelimesinin açıklaması satır altında verilmiştir.

²⁴ ķat ķat: bu ibareler derkenarda verilmiştir.

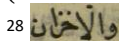
zülfi-i muṭarrāsı mübtelâlarıñ ḥāşıl-ı ‘ömri iken âyinedâr-ı dehr-i kaydla kesüp ḥāke şalmadı ve çeşme-i [6b] mesti ḥaṇçer-i müjgânla ceng-cüy-ı rezm-i ‘âşıkân iken âḥir keḥḥâl-i fenâ mîl-i cefâ çeküp nâ-bînâ eylemedi ve beden-i reşk-i sîmîni dîbâ vü ḥarîrden rencîde olurken kefen-i kirbâs libâs idüp ḳabriñ hücreinde ḥāḥ-nâ-ḥāḥ ihtiyâr-ı menzil itmedi ve ḳanğı *Süleymân* taḥtını²⁵ hevâ düşine getürdi ki ‘âḳıbet zîr ü zeber idüp yele virmedi ve niçe *İskender’in* mefâtiḥ-ı eḳālîm ayağına geldi-ki âḥir buña rehden teḥî-dest dönülmedi ve ḳanğı cem²⁶ [‘e] cām-ı cihân-nümâ müyesser oldu ki âyîne-i zindegânî pür-fütür u mükedder olmadı. Tamâm-ı kelâm oldur ki bu ‘âlem-i fenâ ser-be-ser ‘anâ vü pür-şür u şürür hiç ehl-i dāniş ü ehl-i rüşen-dil bir devr-i şādî görmedi ki şonuñda hezâr şeb-i ğam olmaya ve bir zevḳ [u] şafâ bulmadı ki aḥîrinde hezâr elem [olmaya]. **İmdi** benim rûḥum çünki aḥvâl-i cihân bu minvâl üzre cārî vü muḳarrerdir saña daḥi lâzım olan budur ki: “*kullu men ‘aleyhâ fân ve yebḳâ vechu rabbike* [7a] *zû’l-celâli ve’l-ikrām*”²⁷ mekânıñ vird-i zebân-ı cân idinüp bu köhne ḥarâbeniñ dîvârına isnâd ve birkaç gün rîş-ḥande itdügüne i’timâd itmeyüp ‘ömrüñ girân-bahâsını bu üslubla(?) nâ-çiz nesnelere şarf itmeyüp ‘ömrden fırsat ve ecelden mühlet oldukça evḳâtıñ ‘ibādâta şarf ve sâ’atîñ ṭā’ate maḥşûr idüp tenezzül itdüğüñ üzre girü ‘urûc eyleyüp seyr-i ilâhîyi tamâm eylesesin tâ ki mebde’ ü me’âdıñ bilesin tamâm itmez isende bârî bu yolda olası ve illâ [a]ḥzân²⁸-ı ebedî ve ḥırmân-ı sermedî muḳarrerdir. **İmdi** ey ‘azîz ḥâṭır-ı ‘âṭıra ve zāmîr-i münîre maḥfî olmaya ki be-dürüstî ve râstî ḥikmet-i *Rabbāniyye* ve ‘ināyet-i raḥmāniyye umûr-ı ruḥāniyeniñ ve cismāniyeniñ şüret-i insāniyyede imtizâcından umûr-ı ḥaḳîḳiyye ve ma’ârif-i yakīniyye ile zât-ı insāniyyeyi tekmîl idüp i’mâl-i sîne ile nefsi pāk eylemekdir öyle olsa ba’zı muḳademât zıkr [7b] olunmak gerekdir maḳşûd olan ma’lûm olup ṭālîb olan ‘âşık u râğıb bu risâleden sûdmend ola. **İmdi** benim rûḥum bilgil ve âğâḥ olğıl ki ṭā’ife-i nev’-i insân belki cümle insân bu sükkân-ı kevn

²⁵ taḥt kelimesinin imlası sözlükten farklı yazılmıştır.

²⁶ şāḥ: bu kelime metin içinde satır altında verilmiştir.

²⁷ Rahmân Suresi, 26.ve 27. ayetlere iktibasta bulunulmuştur. Ayetlerin tamamının anlamları şöyledir: “Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacak.” (Karaman ve ark., 2012)

²⁸ aḥzân kelimesinin imlası sözlükten farklı verilmiştir.

[ü] mekâna tenezzül itmekden murâd misâfir idüklerin ve taleb-i kemâl için irsâl olunduklarını bilüp girü vaṭan-ı aşliyyesine rücû' itmek içündür. Nitekim *Hazret-i Server-i Kâ'inat* 'aleyhi efḍalü's-şalavât lisân-ı *Hakdan* haber virüp buyurur: "*ḥalektü'l 'âleme li eclikum ve ḥalaktükum li eclî*"²⁹ ya'nî 'âlemi siziñ için ḥalk itdim ve sizi benim için ḥalk itdim eşyâ'dan cemî'-i maḥlûkât insâna yetişmege râğb olup insân *Allâhu Te'âlâ* hazretine vâsıl olmağa tâlibdir lâkin rûḥ-ı insânı cevâhir-i melâ'ike-i semâvîden olup ḡayet laṭîf olmağın 'âlem-i külliyâta ve cüz'iyâyta 'âlim olmağın 'âlem-i süflîden 'anâşır-ı erba'adan âlet virildi tâ ki taḥşîl-i ma'rifet [8a] ve tekmîl-i tarîkat idüp ḥakâyık-ı eşyâ'ya muṭṭalî' ola zîrâ kaçan ervâḥ-ı pertevî rûḥ-ı pāk-ı *Muḥammedî* vücûda geldi her biri 'âlem-i ervâḥda ve ol bezm-i ezelde ve kişver-i letâfetde ve civâr-ı kurb-ı ḥazret-i 'izzetde mu'ayyen maḳâmlarda karar kıldılar aḥvâlleri bu minvâl üzre güzër kılardı ki cihet-i kesâfetde nesne yoğ-idi müşâhede-i cemâlü'l-ve[c]hiyye mâni' olaydı ve hergiz ḥavâṭır-ı ḥutûr itmezdi ve her kâr-ı düşvâr âsân idi ve her maḥfî [vü] nihân 'ayân idi ve her menzile varmadın bilürdi ve her nesneyi şunmadan alurdi ve her su'âlî şormadan bilürdi ve her murâdı temenni itmeden edâ olurdi cemâl-i Hâk hergiz çeşminden mestûr olmazdı. **İmdi** ba'z[1] 'ârifler vardır ki 'âlem-i şehâdetde girü ve ol? 'âlem bulurlar ve lezzet-i ezeliyye ile mütelezziz olurlar belki daḡi merâtib-i 'âliyeye yetişürler 'âlem-i ervâḥda rûḥı ol maḳâmıñ ḡayâline irmişdir zîrâ 'âlem-i ecsâmda cem'iyet [8b]³⁰ vardır 'âlem-i ervâḥda rûḥ be-ḡayet letâfet üzre olmağın tecellî iktizâ eylediki âdemo mürekkeb ola rûḥ ile cismden rûḥı 'âlem-i 'ulvîden ve cismi 'âlem-i süflîdendir. **İmdi** bu muḳaddemâtı bildikden soñra ma'lûm ola ki nevî'-i insânı cümle üç kısımdır **evvelki** kısmı 'âlem-i şehâdetde misâfir idüklerin ve taleb-i kemâle meşḡûl olmayup taḥşîl-i kemâl itmediler bu kısma beyne'n-nâs 'avâm dirler bunlar şıḳvet-i baṭn u şıḳvet-i ferc ve maḡabbet-i evlâd u ensâble aldanup kendilere meşḡûl oldılar. **İmdi** lisân-ı ehlu'llâhda bu ta'ifeye büt-perest dirler zıkr olınan üç 'aded oldı lâkin bunlar: bütân-ı 'âlemdir. **İkinci** kısmı bu 'âlem-i süflîde misâfir idüklerin bildiler lâkin

²⁹Hadis-i şerifin anlamı şöyledir: "(Ey Muhammed), evreni (eşyayı) senin için yarattım." (Yılmaz, 2013)

³⁰ Kısım-ı evvel: bu ibareler derkenarda verilmiştir.

taḥṣīl-i kemāl itmediler anuñçün bu ṭa'ifeye beynen-nās ḥavāṣ dirler öyle olsa ol bütüñ biri arayış-ı zāhirdir ki büt-i ṣağīrdır ve biri maḥabbet-i mālđır büt-i kebīrdır ve biri maḥabbet-i cāhdır büt-i ekberdir. [9a] Bunlar daḥi üç 'aded büt ile aldanup kaldılar ve bu altı bütüñ ṣāhları dünyādır ve dünyā didikleri hemān bu altı budağdır. Ekseri ehl-i 'ālem gördük bu altı budağa mübtelā olur ve bağlanup kalmışlardır ve bir büt vardır ki aña maḥabbet-i nefis dirler ki cümlesinden büyükdür. Böyle olduĸda büt ḥesabda yedi oldu ve aḥvāl-i 'āleme nazar kılsañ görürsün ki nefsinde olan büt ḥatırası içün ol altı büte mübtelā olup büt-perestlik idersin. İmdi zıkr olunan altı bütü şımak³¹ āsāndır zirā murādāt-ı nefis içündür ammā maḥabbet-i nefis cümlesinden büyükdür sayması da müşkildir. Meger hidāyet-i Hāḡ olup mürşid-i kāmil nazārına yetişesin ḥuṣūsā nefis-i emmāre yedi başlu bir ejderhā ya'nī nefis-i emmāreniñ yedi şıfātı vardır cehenneminiñ de yedi ḡapusına muḡābil vāḡi' olmuşdur ve ol şıfātlara ıstılāḡ-ı meşāyiḡde şıfāt-ı [9b] nāriyye dirler: ol şıfātların biri kibrdır **ikincisi** 'ucubdur **üçüncisi** ḡazabdır **dördüncisi** ḡırşdır **beşincisi** kındır **altıncısı** şehvetdir **yedincisi** cehldir. Bu yedi ḡapunuñ miftāḡı dünyādır ve *Ḥazret-i Risālet* 'aleyhi's-selām buyurmuş ki: "ḡubbud-dünyā re'sü küllü ḡatī'etin."³² İmdi ey 'azīz ḡāyet pehlüvān gerekdir bu yedi başlu ejder ile ḡüreşe. İmdi zinhār mürşid-i kāmil etegin elden ḡoma tā ki dünyādan maḡrūm gitmeyesin zirā mürşid-i kāmil nefsininiñ cellādıdır. Bu iki ṭa'ife ki zıkr olundu mertebe-i ṭabī'atdedir insān mādām-ki mertebe-i ṭabī'iyyedir cehennemden ḡalāṣ olmak ihtimālī yokdur zirā ṭabī'at-ı zulmetleri içinde maḥabbet-i dünyā ve maḥabbet-i nefis münāsebet[iy]le dürlü dürlü nūrānī vü ḡulmānī zincirler ile bağlamışlardır zirā maḥabbet-i dünyāya ḡicāb-ı ḡulmānī dirler ve maḥabbet-i āḡirete ḡicāb-ı nūrānī dirler bu ikisi daḥi Hāḡḡa ḡicābdır. **Benim** rūḡum bu dünyā şüretā bir pākīze-i ḡabīḡa-i mekkāredir ve sekkāre bir 'avratdır yüzi niḡāblu dürlü dürlü [10a] libāslarla altın u incu ve lā'l ü yāḡūt ile müzeyyendir ve şıḡrī ḡubuḡı elindedir kendüni mekkāreliğle maḡbūbe gösterir her kim ki bunuñ mekri ve ḡilesine aldandı hemān siḡr ḡubuḡı ile

³¹ Kırmak: bu kelime şımak kelimesinin altında anlamını açıklamak için verilmiştir.

³² Hadis-i şerifin tamamının anlamı şöyledir: "(Aşırı) dünya sevgisi, bütün hataların başı; onu bırakmaksa bütün ibadetlerin temelidir." (Yılmaz, 2013)

çarpar kimin eşek ve kimin it ve kimin hıznır ve kimin meymün ve kimin arslan ve kaplan ve ‘akreb ve yılan ider ve’l-hāşıl-ı kelām cemī‘-i şıfāt-ı hayvānāt ile mevşūf ider ammā miskīn ādem oğulları bu sihrin te’sirinden mest olup kendi hāllerinden bī-haberlerdir. **Pes** eger bu hāletde iken hāzz-ı zamāniyye ile mülākāt olmaz ise ve hayāt ābın içürüp hayāt birle vücūdlarında olan mekrleri yumazlar ise şöyle bu hāl üzre olup kılsalar ol-zamān ki şubh-ı kıyāmet ola bu dünyānıñ ğafletten uyanalar feryād [u] āha düşüp çok peşimān olalar ammā fā’ide olmaya. **Ey benim** rūḥum mü’mīn karındaş vücūduñ tahtında sulṭān olmuş iken mağrūr olup ḥasret odıyla vedā’ kılup revān olmazdan muḳaddem [10b] cehd ile ‘ömr-i ‘azīzīñ ḳadrini bilüp *Ḥaḳ Te’ālānıñ* ‘ibādetine ḥarc eyleyüp dā’imā riyāzet ü mücāhede çeküp ma’rifetu’llāh hāşıl eylesesin nedāmet-i āḥir bī-fā’idedir bundan gidicek bir daḥi gelmezsin zīrā bu dünyā mezra’dır. Nitekim ḥadīs-i şerīfde vārid olmuşdur:” *ed-dünyā mezra’atü’l-āḥireti*”³³ diyü buyurulmuşdur. Eken biçer ekmeyen biçmez. Ve öyle tut ki ‘izzet-i dünyā tamāmet hāş oldu. Hiç zevḳ [ü] ‘işret ḳalmadı ki görmediñ āḥir-i vaktde ḥasretine durur mı? Ve her biri bir şekl-i ḳabīḥ üzre müşekkel olup ‘azab ḳılmasına deger mi? Ve eger sekiz cennet seniñ olıcaḳ cemālinden dūr oldıḡınıñ yerine durur mı? Nitekim *Ḥazret-i Server-i Kāinat* ‘aleyhi efḏālū’ş-şalavāt buyurdu:” *temūtüne ‘alā mā te’işüne ve tuḥşerüne alā mā temūtüne*”³⁴ ya’nī dirliḡiñ neniñ üzerine ise ölmeñiz daḥi anıñ üzerinedir ve kıyāmet gününde ḥaşrıñız daḥi anıñ üzerine olur. Zīrā tebdīl-i şūret ü taḥvīl-i sīret bunda olur ol ‘ālem-i beḳādır anda tebdīl ü taḥvīl olmaz [11a] illā meger bu dünyāda iken insān-ı kāmilden birine yetişüp saña ma’rifet ābın içirüp cemī‘-i vücūdunda olan mekrleri yuya ve eginine libās-ı pādīşāhı giyürdeki şıfāt-ı Ḥaḳdır nitekim buyurur:” *teḥallekū bi aḥlāḳı’llāhi*”³⁵ öyle olsa ḳaçan kim aḥlāḳu’llāh ile muttasıf olup evşāf-ı beşeriyetden ḳurtulsañ ya’nī aḥlāk-ı zemīmeyi aḥlāk-ı ḥamīdeye tebdīl ve beşeriyetiñ melekıyyete taḥvīl eylesen daḥi evşāf Ḥaḳ’la mevşūf olsañ ya’nī fenā’fi’llāh u beḳā’billāh olsañ ol-zamān ki şubh-ı kıyāmet ola kendi Ḥaḳ’la

³³Hadis-i şerīfin anlamı şöyledir: “Dünya ahiretin tarlasıdır.” (Yılmaz, 2013)

³⁴Hadis-i şerīfin anlamı şöyledir: “Nasıl yaşarsınız öyle ölürsünüz; nasıl ölürseniz öyle diriltilirsiniz.” (Yılmaz, 2013)

³⁵Hadis-i şerīfin anlamı şöyledir: “Allah’ın aḥlākı ile aḥlaklanınız.” (Yılmaz, 2013)

bākī alup Ha'dan ayrı iki cihānda nesne grmeyesin. Nitekim *Mamūd ebūsterī*'ni bu kelāmından fehm olunur

Beyt:

[Mefā'ılūn mefā'ılūn fe'ūlūn]

ıfātı terk ider isen ıfātı

Hemān tebdīl idersin zāta zāti

ve eger Ha'a īmān getürdükden-ora enbiyā vü evliyāyı seversin ve evliyāya himmetiyle ıfat-ı kabīhadan urtulsa ve ıfat-ı hūsneleri kendine i'ādet eylese [11b] āhir bu hāl üzerine lse ba'de'l-mevt kendini hūb-ı nūrānī maāmlarda ve aşrlarda bāçelerde ve gülzārlarda hem-obetin hūb-rū meleklerle ve ilmānlarla ve hūrilerle ola meelā bu dūnyāda ne-adar tavā eylese cennetde nurānī libāslarla mūzeyyen olursın ve bir midār bunda esrāra vāıf olmadan ise ol seyrler hūb-rū ve hūriler ile ola ve ne-midār farz-ı namāzlar ıldın ise aa göre laıf atlar binesin ve hūzūr-ı alb ile namāzları sūnnetlerie ri'āyet eyleyüp ılsa laıf ol anı eyeri ve oyanı ve 'abāsı vesā'ir libāsı cümle bī-mil ola ve eger namāzda Ha'dan ayrı hāırına gelmesen aa göre Burālar ve envā'-ı lāmiler Hadan tecellī eyleye ve eger 'ā-ı ilāhī gnlüne alebe eyleye ki Hadan ayrını ferāmu eylese Ha saa sākī olup nūrdan adelerle “*arāben ahūren*”³⁶ una idikde Haı tecellilerinden mest olup ayrı grmeyesin. Eger bu dūnyāda [12a] gnūlden ma'rifetullāh ırmaı adı ise anda kk altından sūd ırmaı aa ve Hadan ayrı unutup ıfāt-ı Ha ile mevūf olduda tatı altında āb-ı hayāt aa ve bundan fikr itdii hāāyık-ı eyā' anda cevāhir-i lāl ü yāūt ola. **İmdi** bu didigimiz ıfātlar ile muttaıf olsa her ne kim görürsin nūrdan maāmlar ola ve Hadan ayrı fānī görüp kendini Hala bākī gresin. **İmdi** benim rūhum hāır bā āfil mebā³⁷

³⁶ İnsan suresi, 21.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Üzerlerinde yeil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir iki iirir.” (Karaman ve ark., 2012)

³⁷ Anlamı: “Her tehlikeden aınmak isteyen, gafletten uzak durmalıdır.” (Güven, 2006)

Beyt:

[Fâ'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fâ'lün]

Ġâfil olma gözün aç 'âlem-i kübrâsın señ

Sidre vü levh ü kalem 'arş-ı mu'allâsın señ

bu fırsat degmede ele girmez ve bu devlete herkes iremez nitekim dimişlerdir:

Beyt:

[Fâ'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fa'lün]

İns ü cin emriñe rām olsa Süleymān-mānend

Dükeli dürrini bahş itse saña kûlzüm-i heft

şakın aldanma beķası yokdurur bu fenā'-i mülkiyyetdir her ne ki var āmed [ü] reft girü sözimize gelelim. Tā'ife-i benī ādemiñ üçüncü kısmı [12b] şol 'azizlerdir kim 'âlem-i ervāḥdan 'âlem-i ecsāda taḥşil-i kemāl ve tekmil-i şer'atı ve merātib-i a'lā için tenezzül itdikleriñ *Ḥazret-i Resûlullāh* şallallāhu 'aleyhi ve sellem efendimiz ḥazretleriniñ şer'-i şerifini icrāsı ve i'māli mûcibince a'māle mültezim olup hevā-yı nefse ve iğvā-yı şeyṭāna aldan[may]up ve ṭarīk-i meşāyiḥe sülûk eyleyüp taḥşil-i ma'rifet ve tekmil-i ṭarīkat idüp "*ḥubbu'l-vaṭanı mine'l-īmāni*"³⁸ olan vaṭan-ı aslīsine rücū' eyleyüp ḥālīş ü muḥlişlerden rāzilerden ve şākirlerden ve mü'minlerden ve mütevekkillerden ve müttakilerden ve velilerden "*elā inne evlīyāallāhi lā ḥavfun 'aleyhim velā hum yaḥzenûn*"³⁹ zümresine mülḥak olup devlet ü sa'adet-i sermediyyeye vāşıl olmuşlardır. Nitekim *Kur'ân-ı Kerîminde* bu üç ṭā'ifeniñ ḥaḳḳında buyurur: "*ve minhum zālîmun li nefsihi ve minhum muḳteşidun ve minhum sābiḳun bilḥayrāti*."⁴⁰ İmdi ey ṭalib-i şādık u zāt-ı aḥadiyyete 'aşık bilgil ve āgāḥ olğil kim olsa maḥbûb-ı [13a] Ḥaḳḳ ve mir'ât-ı

³⁸ Hadis-i şerifin anlamı şöyledir: "Vatan sevgisi, imandandır." (Yılmaz, 2013)

³⁹ Yûnus suresi, 62.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Bilesiniz ki Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de." (Karaman ve ark., 2012)

⁴⁰ Fâtır suresi, 32.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Sonra Kitab'ı, kullarımız arasından seçtiklerimize verdik. Onlardan (insanlardan) kimi kendisine zulmeder, kimi ortadadır, kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır. İşte büyük fazilet budur." (Karaman ve ark., 2012)

zāt-ı muṭlāk ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem buyurur:” *eş-şerī‘atü aḫvālī eṭ-ṭarīkatü ef‘ālī ve’l-ḥaḳīkatü aḫvālī ve’l-ma‘rifetü re’sü mālī*⁴¹ ya’nī şerī‘at benim kulumdur ṭarīkat fi’limdir ḥaḳīkat ḥālîmdir ma‘rifet sermāyemdir. **İmdi** ma‘lûm oldu ki ol ḥazretiñ mücerred ḳavliyle ‘āmil olan ‘ulemā’ zāhirden olur pes aşıl bu ṭā’ifeden kerāmāt ve ḥavārık-ı ‘ādāt zuhûr eylemez lâkin dünyānıñ ‘imāreti bu ṭā’ife iledir. Fe-emmā hem ḳavliyle hem fi’liyle ‘āmil olan zümre-i meşāyihden olup ihlās ile ṭā‘at ve i’tikād ile ‘ibādāt eyledikde ḥavārık-ı ‘ādāt degil belki niçe dürlü kerāmāt zuhûr eylemek muḳarrerdur velâkin bülend-meşreb olan ‘azîzler ḥaḳīkat-i aşliyyelerine vâşıl olup ḥavārık-ı ‘ādāta degil belki beynen-nās ma‘rifet olan kerāmete iltifāt itmeyüp ancak ma‘rifet-i ilāhî ve esrār-ı nâ-mütenāhîye mālîk olup bu gûne teklifâtıdan bu ḥalk añladığı taşarrufâtıdan **[13b]** iğmāz-ı ‘ayn idüp kerāmāt ile muḳayyed olmazlar zîrâ ma‘rifet taşarrufa mâni’dir aña binā’en *Ḥaḳ Sübhānehu* ve te‘ālâ Ḳur‘ân-ı ‘azîminde buyurur:” *yâ eyyuhe’l-lezîne âmenu’t-teḳullāhe ve kûnû me‘a’s-şâdiḳîn*⁴² *vebteğû ileyhi’l vesîlete ve câhidû fî sebîlihi le‘allekum tufliḥun*⁴³ vesîle-i ṭaleb eyle demekdir ḳavmen mücâhede eyle daḥî dirler zîrâ netîce-i mücâhede budur ki evvel taşarruf aḫvālîni añlar olur ba‘de zuhûr eyler olur taşarrufı kemāl şanur soñra ma‘ârif ehliyle ihtilâṭ eyleyüp dâ’ire-i ma‘rifete düşdükde taşarrufı elinden bırağur meşāyihden *Ebu’s-Su‘ûd* dirler bir ‘azîz var imiş *Ḥazret-i Şeyh-i Ekber* kuddise sırruhu *Fûşûş’unda*⁴⁴ faşş-ı mülkiyyetde yazar ki *Ebu’s-Su‘ûd Efendi* ki on beş senedir ki *Ḥaḳ Te‘ālâ* taşarrufı baña i’tâ eyledi ben taşarrufı ihtiyārımla elden bıraḳdım dir. *Ḥazret-i Şeyh* eydür:”*Ḥaḳ benden taşarrufı bî-ihtiyār aldı biz ma‘rifeti ḳabûl eyledik ya’nî ihtiyārımız ile terk eylemedik.*” dir. Belki kemāl-i **[14a]** ma‘rifetden ötüri terk eyledik. Bu ‘azîziñ kelāmında nükte vardır. Fefhem zîrâ ma‘rifet taşarrufı iḳtiżâ eylemez bi-hükmi’l-ihtiyār belki kemāl-i ma‘rifet şāhibini taşarrufdan men‘ ider pes bu ma’nâ ehl-i ‘âlem bildiginiñ ḥilâfıdır. **İmdi** benim rûḥum

⁴¹ Hadis-i şerifin anlamı şöyledir: “Şeriat sözlerim, tarikat işlerim, hakikat hallerim, marifet ana sermayemdir.” (Yılmaz, 2013)

⁴² Tevbe suresi, 119. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve doğrularla beraber olun.” (Karaman ve ark., 2012)

⁴³ Mâide suresi, 35. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Ey iman edenler! Allah’tan korkun. O’na yaklaştırmaya yol arayın ve yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.” (Karaman ve ark., 2012)

⁴⁴ Muhyiddin İbnü’l Arabî’nin, *Fusûsü’l-hikem* ve *husûsü’l-kilem* adlı eseridir.

sözün muhaşşalı budur ki: kişiniñ i'tikâdı kemâline muvâfık ve âyât u eḥādise muṭâbık gerekdir. Zirâ şol kimseler âyât [u] eḥādisiñ ma'nâsına ve daḥi bunlarıñ nice mertebe remz ü imâsına muṭṭalı' olup 'âlim-i 'âmilden belki bir mürşid-i kâminden öğrenmesine ol kimesneleriñ ḥazret-i Ḥaḳ ve 'âlem ḥuşuşunda i'tikâdları nokşân üzerinedir. **İmdi** rûḥum rûz-be-rûz teraḳḳide olmañız lâzımdır zirâ *Ḥazret-i Server-i Kâ'inât* 'aleyhi efdalü's-şalavât buyurur:" *meni'stevâ yevmâhu fe-hüve maḡbûnün*"⁴⁵ ya'nî iki günü beraber olsa o kimse maḡbûndur ya'nî demek olur ki her kim 'ilm-i şerîfi okumada olmayup iki gününü taḥşîlsiz geçürse ve dînine müte'allık ve ehem [14b] ü elzem olan mesâ'il-i şer'iyeyi öğrenmese ol kimse dîninde za'ıfdir lâzım gelen 'ömrünüñ günlerinden iki günü beraber itmek gerekmez yevmen-fe-yevmen 'ilmini ziyâde eylemek gerek ve tazarru' daḥi ziyâde gerekdir zirâ *Ḥazret-i Server-i Kâ'inât* her zamân du'âsında "*allâhümme zidnî 'ilman*"⁴⁶ dir idi. Taşarrufan dimezdi zirâ ma'rifet taşarrufı mâni'dir "*inneke lâ tehdî men aḥbete velâkinnallâhe yehdî men yeşâ'u*"⁴⁷ âyeti *Ḥazret-i Resûlullâh* şallallâhu 'aleyhi ve sellem taşarrufundan ya'nî mu'cize göstermek câ'iz idi ammâ bu kavm-i münkirîne teferruḳ u inkâr gelmedi illâ *Ḳur'ân-ı Kerîm* nâzil oldu ve beyyine gösterildikten soñra teferruḳ geldi. Nitekim *Kelâm-ı Mecîdinde* buyurur:" *ve mâ teferraḳa 'llezîne ütû'l-kitâbe illâ min ba'di mâ câet humu'l-beyyineh*."⁴⁸ **Pes** imdi şol kimseniñ ki ḥissî başîresi ḡâlibdir ma'ḳûlâtı idrâk itmesi nokşândır. **İmdi** ol kimseniñ yanında taşarruf ḥiss-i başar ile idrâk olunur ve hem [15a] hiss-i başarı ḡâlib kimesne istiḥsân idüp tâbi' olurlar ḥavâriḳ-ı 'ādât daḥi ne idigi ma'lûmuñ olsun meşelâ icâd-ı ma'dûm ve i'dâm-ı mevcûd ve izḥâr-ı emr-i mestûr ve ihfâ'-ı emr-i zâhir ve az vaḳtde mesâfe-i ba'idi kaṭ' itmek ve emr-i ḡâ'ibiyyeye muṭṭalı' olup ḥaber virmek gibidir ve bir zamânda emkine-i muḥtelifede ḥâzır olmak ve ihyâ'-ı mevti ve emâte-i ihyâ

⁴⁵ Hadis-i şerîfin anlamı şöyledir: "İki günü birbirine eşit olan kimse aldanmıştır." (Yılmaz, 2013)

⁴⁶ Tâhâ suresi, 114.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir:" Gerçek hükümdar olan Allah, yücedir. Sana O'nun vahyi tamamlanmazdan önce Kur'an'ı (okumakta) acele etme ve "Rabbim benim ilmimi arttır"de." (Karaman ve ark., 2012)

⁴⁷ Kasas suresi, 56.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "(Resûlüm !) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilâkis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir." (Karaman ve ark., 2012)

⁴⁸ Beyyine suresi, 4.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Kendilerine hitap verilenler ancak o açık delil (Peygamber) kendilerine geldikten sonra ayrılığa düştüler." (Karaman ve ark., 2012)

ve şuda ve hevāda yürimek ve istimā‘-i kelimāt-ı hayvānāt itmek gibi ve daḥi bunların emsālī nesneler her ne ki var ise ve‘l-hāşıl çünki *Ḥazret-i Ḥaḳ Sübhānehu* ve te‘ālā kullarından birini kendi kudret-i kāmilesine mazhar eylese ol kimesne heyūlā‘-i ‘ālemde ne vech-ile dilerse taşarruf eyler ammā ḥaḳīkatde ol taşarruf ve te‘sir Ḥaḳkındır hemān ol kimesnede zāhir olur ve ol şahş ortada degildir. Nitekim *Maḥmūd-i Şebüsterī Gülşen-i Rāz’ında*⁴⁹ dimişdir

Mısra:

Kerāmet ādemī rā ne ānki ıztırār est

*Belki ū rā neşib-i ihtiyār est*⁵⁰

Pes imdi zıkr olunan kerāmetin birisi [15b] bir kimesnede zuhūr eylese ol kimesne gerek şer‘-i şerīfe muteşerri‘ ola gerek olmaya ‘avām-ı nās mā-beyninde ol kerāmet ‘add olunur zīrā ṭā‘ife-i ‘avām mekr ū istidrāc ne idigin bilmezler hemān şüret-i taşarrufda her ne görseler kemāl şanurlar ammā havāş yanında kerāmet şol ‘ināyet-i ilāhiyyedir dirler ki: ol ‘ināyet-i ilāhiyye şāhiblerine tevfiḳ ū kuvvet bağışlaya ḥattā anıñla ‘avā‘id-i nefsleriñ şarf ideler ammā şol ‘avām-ı ehl-i istidrāc ki memkūr olmuşdur ol kerāmet-i şūrīde anlarıñla müşārikdir. Nitekim *Bāyezīd-i Bisṭāmī* Ḥazretlerinden rivāyet iderler ki: bir gün bir kişiyi *Bāyezīd* yanında medḥ eylediler ki şuda yürür batmaz imiş. *Bāyezīd* daḥi eyitdi ki balıḳ daḥi şuda yürür batmaz ve gökde uçar seng daḥi gökde uçar buyurmuş. Ve dimiş ki: bir anda *Mekkeye* varır ve gelür eytmış ki şeyṭān daḥi bir anda varır ve gelür. Nitekim denmişdir:

Mısra:

Eger ber hevā perī megesī bāşī

Eger ber āb revī ḥasen bāşī

⁴⁹ Gülşen-i Rāz, Muhammed Şebüsterī’nin tasavvufi mesnevisidir. (Sevgi, 1996)

⁵⁰Kerāmet ādemī rī ıztırār est

Ne zān kŭ rā neşib-i ihtiyār est

Anlamı: Keramet insan için zorunluluktur. Onun için iradenin nasibi değildir.

Dil be dest [16a] ār tā kesī bāšī⁵¹

ve biri dađı budur ki ol kerāmet şūretinde vāķi⁵² olan hāriķ-ı ‘ādet muhtemeldir ki ‘amelleriniñ hāzzı ola ve andan ‘ivaż virilmiş ola zīrā hāzzıñ maħalli dār-ı āhiretdir. İmdi kaçan cezā-yı a‘mālden biri bu dār-ı dünyāda hāşıl itse biz andan havf ideriz ki nā-gāh hāzz-ı ‘ilmimiz ola deyü taħķiķ bu huşūşda iħbār vārid olmuşdur. Fe-emmā ehlu’llāh yanında ki kerāmetiñ ecelli ve a‘zamu tāt ile mütelezziz eylemekdir keşretde ve halvetde dađı her nefesde hāzır olup *Allāh’ı* zikr kerāmetdendir dađı vāridāt⁵² olup inşirāh hāşıl olduķça vaķār⁵³ ve sükūnet ziyāde olup edeb ve hayā üzre olmak kerāmetdir ve cemī⁵⁴-i aħvāle *Allāh’dan* rāzı olmak kerāmetdir yoħsa mücerred hāriķ-ı ‘ādet⁵⁴ zuhūr eylemek kerāmet degildir zīrā taşarruf ehli maħcūb olur ma‘rifet-i eşyānıñ her neniñ üzerine ise anı haķiķatle bilmiş ve görmüşdür maħcūb şānında *Hāķ Te‘ālā Kur‘ān-ı Keriminde* buyurur: “*innehum lemahcūbūn şumme innehum [16b] lesālū’l-cahim*”⁵⁵ ve ma‘rifet ehli şānında buyurur: “*kul hel yestevī’leżine ya’lemūne velleżine lā ya’lemun*”⁵⁶ “*ulā’ike humul muflihun*”⁵⁷ “*humu’l-muhtedun*”⁵⁸ “*lā havfun aleyhim velā hum yaħzenun*”⁵⁹ “*inne ibādī leyse leke aleyhim sultān*”⁶⁰ “ve ‘alleme ādeme’l-esmā’e kullehā

⁵¹ Anlamı: Eğer havada uçarsan sinek olursun, suda yürürsen çöp olursun, gönül elde et ki insan olasıñ.

⁵² kalbe toĝāñ mükāşefāt:bu ifade vāridāt kelimesini açıklamak için kelimenin altında verilmiştir.

⁵³ tabiāt-ı ‘ārifiyye: bu ibareler derkenarda verilmiştir.

⁵⁴ hāvāriķ bu kelime eserin içinde derkenarda verilmiştir.

⁵⁵ Mutaffifin suresi, 15. ve 16.ayetlere iktibasta bulunulmuştur. Tamamının anlamı şöyledir: “ Oysa gerçekten Rabbi onu görüyordu. Hayır! Şafaĝa, geceye ve ondan basan karanlıĝa, dolunay olmuş aya yemin ederim ki, halden hale geçersiniz.” (Karaman ve ark., 2012)

⁵⁶ Zümer suresi, 9.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “ Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkarcı gibi) midir? (Resūlüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur ? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür.” (Karaman ve ark., 2012)

⁵⁷ Bakara suresi, 5.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “İşte onlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de ancak onlardır.”(Karaman ve ark., 2012)

⁵⁸ Bakara suresi, 157.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir:” İşte Rablerinden baĝışlamalar ve rahmet hep onlarıdır. Ve doğru yolu bulanlar da onlardır.” (Karaman ve ark., 2012)

⁵⁹ Yunus suresi, 62.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Bilesiniz ki, Allah’ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de.” (Karaman ve ark., 2012)

⁶⁰ İsra suresi, 65.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Şurası muhakkak ki, benim (ihlâslı) kullarım üzerinde senin hiçbir aĝırlıĝın olmayacaktır. (Onları) koruyucu olarak Rabbin yeter.” (Karaman ve ark., 2012)

*summe ‘araḍahum ‘ale’l-melāiketihī*⁶¹ ve nice bunun gibi āyāt buyurulmuştur. **Pes** imdi bu tafşili anıñ içün eyledim ki taşarrufa mā’il olan zümreden olasin

Mısra:

Ma’rifet saña mübārekdir

Lāyık olmaz o sikkeye her zer

imdi ey benim rūḥum ḥārık⁶²-ı ‘ādet ḥuşuşunda ḥātır-ı şerīfiñize melāl ve ṭab‘-ı laṭifiñize kelāl gelmesün vücūd-ı insāniyyede ne keyfiyyetle zāhir ve ne ṭarık-ıle bāhirdir tafşil-i temşil ideyim tā ki anıñ taḥşilinde muṣṭaribü’l-bāl olup elem çekmeyesin. Meşelā bu ‘ālemi mīve virir şecereye teşbīh idüp temşil itmişlerdir. Felek-i aṭlās ki ‘arş nāmıyla müsemmādır ol şeceriñ zemīnidir kürsī [ve] sāķidir(?) heft [17a] āsmān budāķlarıdır ḥayvānāt çiçekleridir insān mīvesidir. **Pes** imdi bāğbān ağacı dikmezdi mīve ümīdi olmasa nitekim ḥadīş-i ḳudsīde buyurur: “*levlāke levlāke le-mā ḥalaḳtü’l eflāke*”⁶³ öyle olsa vücūd-ı insāniyyeniñ yaprağı ḥavārık-ı ‘ādāt ve çiçeği kerāmāt mertebesidir. **Pes** imdi bu iki mertebede ḳalup mīve mertebesine varamaz iseñ tekrār senden bir şecer daḫi ḥāşıl olmaz çiçek [ve] ḥām mīve yere düşse fānī olur ve andan bir nesne ḥāşıl olmaz. **İmdi** eger insān-ı nāķış daḫi esfelde ḳalup cānını ṭabī‘at-ı zulmetden ḳurtarmaz ise ḥayvāndan beterdır “*ulā’ike ke’l-en‘āmi bel hum eḳdallu*”⁶⁴ bunlarıñ ḥaḳķında vārid olmuştur. **İmdi** benim rūḥum saña lāzım olan budur ki mīve mertebesine yetişmege cehd idesin yoḫsa yapraķ ve çiçek olmadan mīve olmak ihtimāli yoķdur. Bu mişālden murād budur ki: insān-ı kāmil olmağa ṭālib gerekdir ki şecerede mīve mertebesidir yoḫsa ḥavārık-ı [17b] ‘ādāt vaḳtinde dilesen ve dilemeseñ elbette zuhūr ider öyle olsa bir nesne

⁶¹ Bakara suresi, 31.ayete ıktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamının anlamı şöyledir: “Allah Âdem’e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları önce meleklerle arzedip :Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi.” (Karaman ve ark., 2012)

⁶² ḥavārık kelimesinin imlası sözlükten farklı derkenarda verilmiştir.

⁶³ Hadis-i şerifin tamamının anlamı şöyledir: “Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ey Muhammed), felekleri yaratmazdım.” (Yılmaz, 2013)

⁶⁴ A’raf suresi, 179.ayete ıktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “And olsun, biz cinler ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar; gözleri vardır, onlarla göremezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkınlırlar. İşte asıl gafiller onlardır.” (Karaman ve ark., 2012)

ki taleb ile zuhūr ide ve huşūle gele anıñ huşūle gelmesine ıztırāb çekmek ‘aķıllar işi degildir. **İmdi** ey benim rūḥum bu daḥi ma‘lūmuñ olsun ki *Ḥazret-i Server-i Ka’ināt* şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem buyurur:” *men aḥlasa lillāhi erba’ine*⁶⁵ *sabāḥān zahara[t] yenābiü’l-ḥikmete min ḳalbihi ve lisānihi*”⁶⁶ ya’nī bir kimesne *Ḥaḳ Te‘ālā* ḥazretine ḥāliş ve muḥliş oldığı ḥālde kırk şabāḥ ‘ibādet eylese gönülden ve dilinden ḥikmet çeşmeleri cārī ola. **İmdi** enbiyānıñ sözi şādıķdır kırk gün kırk yıldır ki ‘ibādet idersin eger şimdiye degin maḳşūduñ ḥāşıl olmadıysa ‘ameliñ taḳlīdīdir ve riyādır eger ‘amelinde ḥulūş olaydı bī-şübhe *Ḥazret-i Resūllāh* şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellemiñ buyurduğu zuhūra gelürdi. **İmdi** ma‘lūm oldu ki ḳabāḥat bizdedir hemān muḳtezā-yı çāresine bakmak gerek zirā cānib-i Ḥaḳdan vechen mine’l-vücūh [18a] buḥul yoḳdur. Nitekim ḥadīs-i ḳudsīde buyurur:” *men etāni şibren eteytūhū zirā’an ve men etāni zirā’an eteytūhū bā’an*⁶⁷” ilā-āḥiri’l-ḥadīs ya’nī her kim baña bir ḳarış gelse ben aña bir zirā’ gelürüm ve baña bir zirā’ gelene bir ḳulaç gelürüm dir zirā maḥabbetiñ evveli ol cānibde vāḳi’ olmuşdur. Nitekim *Kelām-ı Mecīdinde* buyurur:” *yuhıbbū[ne]lhum ve yuhıbbūnehu*”⁶⁸ evvel ol sevdi ba’de biz sevdik lākin sevdigimiz ve cān u gönülden maḥabbetimiziñ ‘alāmeti budur ki rızāsında olmaz iseñ maḥabbetimizde kāzib olmuş oluruz. **İmdi** benim rūḥum inşāf ile nazar eyle gör ḡayre şormaḡa ḥācet degildir hemān her kişı kendüyi ḥūb bilür ve bu daḥi ma‘lūm ola ki evvelā oldığıñ maḳām ne maḳāmdır bilmek gerekdir. Meşelā ehl-i dūnyā arasında mıdır? Yoḡsa ne dā’irededir anıñ kendini bilmeyince ve nerden gelüp nereye gidersin bilmezsin *min eyne ilā eyne* diseler *mine’l-ilmi ile’l-ilmi* diyemezsin [18b] bu bir vechdir ki kezālık dā’ire-i ḳalbiñ ve dā’ire-i nefsiñ dā’ire-i seb‘asından veyā sırrıñ veyā aḳlıñ her ḳanḡı dā’irede iseñ bilmek gereksin melā’ike-i kirām saña

⁶⁵ Kırḳā: bu kelime eserin derkenarında verilmiştir.

⁶⁶ Hadis-i şerifin anlamı şöyledir:”Kim ki Allah kırk sabah ḥulus ile dua ederse o kişinin kalbinden diline hikmet gözleri açılır.” (Alpay ve Varlı, 2013)

⁶⁷ Hadis-i şerifin anlamı şöyledir: “Bana bir ḳarış gelene(yaklaşana), ben bir adım varırım(yaklaşırım).” (Yılmaz, 2013)

⁶⁸ Mâide suresi 54. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Bugün size temiz ve iyi şeyler helāl kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin (Yahudi, Hristiyan, vb.nin) yiyeceği size helāldir, sizin yiyeceğiniz de onlara helāldir. Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz şartıyla, namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helāldir. Kim (İslāmî hükümlere) inanmayı kabul etmezse onun ameli boşa gitmiştir. O, ahirette de ziyana uğrayanlardandır.” (Karaman ve ark., 2012)

secde eyleyince melâ'ike saña daħi secde eylediginiñ sırrın bilmek gereksin melâ'ike-i kirām saña secde eyleyince melâ'ike-i esfel ne mertebede alur bilmek gereksin hiçbir yemiş ve bir ni'met yokdur ki tamām yetişe daħi seniñ ıdañ olmaa tazarru' eylemeye eger bu mertebe szler řahiħ olmasa “*lead alanā'l-insāne fī aħseni takvīm*”⁶⁹ ve daħi “*alea'llāhu ādeme 'alā řūretiħi*”⁷⁰ řahiħ mi olurdu fefhem *in kāne zā fehmin*⁷¹. **İmdi** ey benim rūħum saña lāzım olan budur ki: evvel i'tikādiyāt grp bilesin **ikinci** 'amelliyyāt bilp 'amel idesin meřelā fıkhiyyātdan bir kitābı iyce oumak kifāyet ider **nci** 'ilm-i ahlādır ahlā-ı zemīme ki mhlikātdır yuyup gideresin ahlā-ı amīde ki mnciyyātdır muttasıf olasın **drdnci** 'ilm ki netīce-i 'ulūmdur mřāhededir [19a] ve mkāřefedir ve 'ulūm-ı aāyık ve deāyıkdır alk ile aıñ irtibātından baħř ider ař'ab-ı řarīdır ayet g 'ilimdir biñ řab'da bir řab' murād idinp ardına dşmez bir ma'cūndur ki arınca urşaı gtrmez blend-meşreb yolıdır. **Pes** imdi bilmek gerekdir ki aıñ ve 'ālemiñ ve ādemiñ icmāl-i āricisi ne řarī iledir zīrā bu ıñ ma'rifeti birbirine merbtdır byle olıca gerekdir ki aat-i insāniyye zhr eyleye bundan hezār keşfler ve kerāmetler zhrınıñ vechi ma'lm olur. **İmdi** bu adar ma'lmdur ki en ednāsı kāfir arısıdır musaħħar eyler ve řayy-ı mekān sihriyle bir kpe binp Rmdan bir gicede Hinde varır ve gelr ma'a hāzā kfrine menāfi' degildir egeri esbābladır ve esbābla olana kerāmet dimezler sihrdir hele esbābla kpe binp *Hinde* gitmege ednā-yı nās olan byle olıca a'lādan o nesne zhra gelr. **İmdi** benim rūħum zıkr olunan  mertebeniñ irtibātından⁷² bir mdār [19b] beyān idelim anı daħi bilesin in-řā'allāhu te'ālā

Beyt:

[Fā'ilātn fā'ilātn fā'iln]

Bilmek istersen miřālin 'ālemiñ

⁶⁹ Tn suresi 4.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şyledir: “ İncire, zeytine, Sina daına ve şu emn beldeye yemin ederim ki, biz insanı en gzel biimde yarattık. Sonra onu aşaıların aşaısına indirdik.”(Karaman ve ark., 2012)

⁷⁰ Hadis-i şerifin anlamı şyledir: “Allah, Ādem'i(insanı) kendi kılıında yarattı.” (Yılmaz, 2013)

⁷¹ Anlamı: Eer o anlayış sahibiye.

⁷² İrtibā: bu kelime metin iinde derkenarda verilmiştir.

Hem daḥi Ḥaḳḳıñ daḥi hem âdemiñ

Toḥm[1] sen Ḥaḳ menziline ḳo ṣehâ

Aġaç olması nazîri ‘âlemiñ

Mîvesi sensin eyâ şâḥib-naẓar

Arturigör durma imdi sen demiñ

zirâ mîve nüsha-i aṣl-ı şecerdir nitekim *Mevlânâ Rûmî* buyurur:

Beyt:

Ey nüsha-i nâme ilâhî ki tûyî

Ve ber âyine-i cemâl-i şâyî‘ ki tûyî

Bîrûn ze-to nîst her ki der ‘âlem hest

Ez ḥôd be-ṭaleb her ân-çi ḥ ‘ahi ki tûyî⁷³

ya‘nî bunuñ ma‘nâsı bu beyt ifâde ider ki:

Beyt:

[Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

Ey ki kıldı seni nüsha-nâmesinde ol ilâh

Hem cemâliñ görmege manẓar idindi gâh gâh

Her ne kim ‘âlemde var sende ḳamu mevcûd durur

⁷³ Mevlânâ’nın Fîhi Mâh Fîh adlı eserine iktibasta bulunmuştur. “Tercüme:Ey insan, sen nâme-i ilâhının nüshasısn. Cemâl-i şâhinin âyinesi sensin. Âlemde her ne varsa, senden hâriç değildir. Dilediğin herşeyi kendinde ara;zîrâ hepsi sensin.” (Konuk, 2018)

*Sende kim bulasın kılmadıñ sen āh āh*⁷⁴

nitekim *Haḡ Te'ālā* buyurur:” *veleḡad kerramnā benī ādeme ve ḡamelnāhum* [20a] *fī'l-berri ve'l-baḡri ve razaknāhum mine'ḡ-ḡayyibāti ve faḡḡalnāhum 'alā keḡşirin mimmen ḡalaḡnā tafḡḡilan*”⁷⁵ ya'nī taḡḡik ādem oḡlanını biz mu'azzez ve mükerrrem kıldık ve kerāmetler virdik ol aḡsen-i şūret ki aḡsen-i taḡvīimde yaratdık ve aḡsen kıldık ve kerāmetler virdik ki isti'dādı ḡābil olup ya'nī benim vaḡyimi ḡamūl olur sūlūkunda Haḡla mükāleme üç ḡarīḡ üzerinedir. Nitekim *Cenāb-ı Haḡ Naḡm-ı Celīlinde* buyurur:” *mā kāne libeḡşerin en yukellimehu'llāhu illā vaḡyen ev min verā'ī ḡicābin ev yursile rasūlen*”⁷⁶

Meḡnevī:

[Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

Sedd-i bāb it ḡaḡ'-ı esbāb it ḡehā

Vāhibü'l-faḡl ile otur mūntehā

Saḡa sırrından ire feyḡ-i ilāh

Hem seniñle söyler olur pādiḡāh

ve daḡi seniñ ḡaḡḡında buyurmuşdur:” *ve seḡḡara lekum mā fī's-semāvāti vemā fī'l-arḡi cemī'an*”⁷⁷ ḡāşıl-ı kelām getüri 'ālemden murād ādemdir

Beyt:

[Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilün fe'ülün]

⁷⁴ Mısranın vezni problemlidir.

⁷⁵ İsrâ suresi, 70.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Biz, hakikaten insanoḡlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları,(çeşitli nakil vasıtaları ile)karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoḡundan cidden üstün kıldık.” (Karaman ve ark., 2012)

⁷⁶ Şûrâ suresi, 51.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “ Allah bir insanla ancak vaḡiy yoluyla veya perde arkasından konuşur, yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediḡini vaḡyeder. O yücedir, hakīmdir.” (Karaman ve ark., 2012)

⁷⁷ Cāsiye suresi, 13.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini, kendi katından (bir lütfu olmak üzere) size boyun eğdirmiştir. Elbette bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır.”(Karaman ve ark., 2012)

Maḫşūd-ı cihānsın bulābildinse [20b] maḫşad

Āyīne-i cānsın silebildinse pāsı

Beyt:

[Mefâ'ılün mefâ'ılün fe'ülün]

Maḥabbet ḥaḫ olanda ben sen olmaz

Esīr-i māl ü ferzend ü zen olmaz

Dü-âlemde ferāğat itmeyince

Kemāhī cümle eşyā rüşen olmaz

imdi benim rūḥum mā'lūmuñ olsun

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

Her ki çekmez dāmen-i dünyādan el

Bil ki taḥkīḫ oldurur bil hem aḍall

Terk itmeyen dū-kevnin varını

Lāyık-ı dīdār olmaz mā-ḥaşal

İşret istersen ḫo dünyā devletin

Tīz olur anuñ 'azīzi⁷⁸

Var iken naḫş-ı cemāl-i lā-yezāl

⁷⁸ Mısranın sonu eksiktir.

Şûret-i dīvāre aldanma sehel

Şanup şaķın aldanma dehriñ ālına⁷⁹

Mekri çok bir pîrezendir ol çepel

Yap bekā mülkünde kaşr-ı bî-kuşûr

‘Ömr bünyādına irmeden hâlel

Hârsız bitmez çü gül hâr⁸⁰ bâğda

Nîşsiz olur degil şâfî ‘asel

N’ideyim ben Hakkı demekden n’olur

Hakk’a lâyıķ sende yokdurur ‘amel

Hırmen-i ‘ömrüñ dükendi dānesi

Hâşılıñ hırş u hevā tûl-ı emel

H’âb-ı ğafletden [21a] ‘azîzim aç gözüñ

Mest ü bî-hôd itmeden cām-ı ecel

Lâf-ı ‘aşķ olmaz güzâf⁸¹ ey bü’l-heves

⁷⁹ Mısranın vezni problemlidir.

⁸⁰ hâr: bitmez hâr olarak metinde verilmiştir.

⁸¹ güzâfi olarak metinde verilmiştir.

Terk-i cān itmek gerek bārī eḳall

zīrā bunda iştibāh yokdur ki nitekim buyurur

Beyt:

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

Devlet-i dünyāya her kim virdi dil

Sen anı yağma delü dīvāne bil

‘Āḳil itmez devlet-i dünyāya meyl

Fikri ‘uḳbā devletidir muttaşıl

Āşinā olmaḳ dilersen Ḥaḳḳ ile

Ġayret eyle var ḡayrıdan kesil

Bulmaḳ istersen ḡayāt-ı cāvidān⁸²

Ölmeden ölmege sa‘y it öl diril

imdi benim rūḡum bu daḡi muḳarrerdir ki

Beyt:

[Fâ'ilâtü fâ'ilâtün fâ'ilün]

Her ki bunda āşinā-yı Ḥaḳ degil

Her sözi bâḡıldır anıñ ḡaḳ degil

Dost dīdārınıñ olmaz lāyıḳı

⁸²Mısranın vezni problemli olduğu için metin tamiri yapılmıştır.

Eşk-i çeşmi her kimiñ ırmağ değil

Ṭālib-i dünyāda bir kes görmedim

Bī-temeyyüz cāhil ü⁸³ aḥmak değil

Pādişāh oldur ki dā'im zevk için

Guşsa deryāsına müstağrak değil

Bendesidir⁸⁴

Kimse mülkine anıñ ortağ değil

İden itdiren [21b] ḥabībim oldur ki diye aña mā-ḥaṣal⁸⁵

Raḥmet-i Ḥaḳdan ümīdiñ kesme kim

Bāb-ı Ḥaḳ meftūḥ durur muğlak değil

imdi itdigim naşihat ile ‘āmil olursan ḥ[ā]riḳ-i ‘ādetde daḥi kāmīl olursın fe-
emmā şāḥib-i kerāmet oldıḡıñ taḳdīrce daḥi izḥār-ı kerāmet evliyāya
memnū’dur ḥāriḳ-i ‘ādet zāḥir eylemek enbiyā’dan ḡayrıda mu‘teber degildir
zīrā kim nitekim enbiyāya izḥār farz oldıḡı gibi evliyāya sırrı farzdır meger
istidrāc olmak ihtimālī vardır bu ‘āleme gelmeden murād ma’rifetullāh ve
‘ibādetullāhdır “*vemā ḥalaḳtu’l-cinne vel-inse illā liya’budun*”⁸⁶ ey liya’rufūn
ya’nī ma’rifete gelendir taşarrufa gelmeyendir. Meşelā eger bir kimse bir

⁸³ Bī-temeyyüz cāhil ü aḥmak: Metinde bī-temeyyüz ü cāhil aḥmak cāhil ü aḥmak olarak verilmiştir.

⁸⁴ Mısranın sonu eksiktir.

⁸⁵ Mecmū‘ātü’n-Nesâyiḥ adlı eserde “İden itdiren [21a] ḥabībim oldur ki diye aña mā-ḥaṣal” cümlesi beyitlerin içinde geçtiḡi halde “değil”redifine ve vezne uyan bir cümle değildir.

⁸⁶ Zariyat suresi, 56.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”(Karaman ve ark., 2012)

bağçeye girse cemī'an bağçeniñ ağacı ve budağı ve çiçeği ve mīvesi çağrışup: es-selāmu 'aleyke yā veliyyu'llāh diseler bu kişi bunuñ mekre uğradı ve maḥcūb kıldı aḥsen-i isti'dādı bunu isterdi ki kemāl-i mülāḥaza eylediği kemāle yetiştirir evvelen ki bālīg oldu cimā' [22a] lezzetiñ kemāl-i zıddı mübāşeret eyledi bir zamāndan soñra gördi ki māl-dār olmak artıktır māl cem'ine mübāşeret eyledi bā'de gördi ki beglik şıfat-ı kudretidir beg olmak dā'iyesi düşer bu kerre māni' olmazsa pādişāh olur pādişāh ol kadar yeryüzini cümleten alır muḳābele ider kimse kalmayacak da'vā-yı rubūbiyyet ider *Fir'avn* kimse kalmayacak da'vā-yı rubūbiyyet ider *Fir'avn* ve *Nemrūd* ve *Şeddād* gibi. **İmdi** ma'rifetullāha sülūk eyleyen kimsede bu şıfat ve bu da'vā olmaz zirā' ma'rifet şāhibi 'übūdiyyetden bahş ider. Bu daḥi ma'lūmuñ olsun ki vakt olur bir kimse şer'-i nebevīsi olmaz andan ḥāriḳ-i 'ādāt zuhūr ider bu bir velīdir diyu ḥalk ardına düşerler ise maṭlūbları bir emr-i mümkün olur ma'a-hāzā ki “*men heceret ilallāh verasūlihi kāne ecruhu 'alellāhi*”⁸⁷ nitekim buyurulmuştur: *Lā terḥal min kūrihi fe-tekun ke'l-ḥimāri'r-reḥāi yedūdu ve lā yenḳaṭi'u*⁸⁸ ya'nī demek olur ki bir kimse zāhiren ve bāṭinen maḳşūd idendiği Allāh olmasa [22b]⁸⁹ veyā *Allāh* için olmasa degirmen ḳatırı gibidir biñ yıl muḳaddem zıkr olundu “*men istevā yevmāhu fe-hüve maḡbūnūn*.”⁹⁰ **İmdi** egerçi bu ḥadīs-i şerifiñ maẓmūnı yukarıda zıkr olunmuştur fe-emma bir mā'nāsı budur ki: meşelā rūḥuñ 'ālem-i ervāḥda iken cemāl-i Ḥaḳ hergiz çeşminden mestūr degil idi ve müşāheden mā-'adā 'irfānuñ daḥi var idi zirā 'irfānuñ olmasa “*elestü birabbikum*”⁹¹ ḥiṭāb olduğda belī diyemezdik öyle olsa ma'lūm oldu ki bu 'āleme gelmeden murād ervāḥda olan ma'rifetden bu 'ālem-i şehādetde olan ma'rifetiñ daḥi ziyāde ola bu 'āleme geleli ḥod evvel bildigin de bilmez olmuşsin. **İmdi** eger 'ālem-i ervāḥda olan ma'rifetden bu 'ālem-i

⁸⁷ Nisâ suresi, 100.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek bir çok güzel yer ve bolluk (imkân)bulur. Kim Allah ve Resûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah'a düşer. Allah da çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.” (Karaman ve ark., 2012)

⁸⁸ Anlamı: Onun beldesinden gitme yoksa dönüp duran düz tabanlı eşek gibi olursun!

⁸⁹ naşihāt:bu kelime sayfanın başında verilmiştir.

⁹⁰ Hadis-i şerifin anlamı şöyledir: “İki günü birbirine eşit olan kimse aldanmıştır.”(Yılmaz, 2013)

⁹¹ A'râf suresi, 172.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Âdem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim?(Onlar da), evet(buna) şahit olduk, dediler.”(Karaman ve ark., 2012)

şehâdetde olan ma'rifetiñ ve müşâhedeñ beraber olacağ olursa mağbünsin fe-keyfe evvelki ma'rifetden daği tenezzülde olasın var aña göre eyle mağbündan mağbunsın. **İmdi** benim 'azîzim saña naşîhatım [23a] budur ki: tarîk-i ma'rifeti ve tarîk-i 'aşkı elinden kıomayasın zîrâ " *tenzîlen*"⁹² *haqîqaten* evvel nüzûl iden 'aşkı ilâhîden nitekim buyurdılar ki: bu 'âlemiñ zühûrına bâ'is olan 'aşk ve mağabbetdir. Nitekim hadîs-i kıudsîde buyurur: " *küntü kenzen mahfiyyen fe aħbebtu en u'refe fe-ħalaqtü'l-ħalka li[en]-u'refe*"⁹³ lâkin 'aşk ve mağabbeti mağalline şarf itmeyen iki cihânda ħüsrân içinde mübtelâdır ne'ûzu bi'llâh te'âlâ. **İmdi** benim rûhum bu sa'âdet her kışıye virilmez zîrâ sa'âdetden mağabbet ħâşıl olur ve mağabbetden ru'yet ħâşıl olur. **İmdi** bu sa'âdet 'alâmet-i mağabbet oldur ki mağbûbı çok zıkr idesin ve *Ĥüdâ* mağabbetiñ 'alâmeti budur ki ġayrı mağbûblarıñ terk idüp mağabbet-i *Ĥüdâyı* ihtiyâr eylesesin eger itmez iseñ henüz mağabbet-i *Ĥüdâ* ġâlib olmuş olur degildir zîrâ ferzend ve mâl u câh ve hayât u vañan ve mülk ü emlâk cümlesi mağbûblardır. **Pes** [23b] evvelâ bu mağbûbları terk idüp *Ĥüdâyâ* mağabbet ile şavm [u] şalât ve zekât ihtiyâr eyle soñra kendinde ġör ki eger mağabbet-i ġayr *Ĥüdânıñ* mağabbetine ġâlib ise bil ki *Ĥüdâ* ile daği ziyâde münâsebetiñ yokdur ammâ eger bu makâmda ħâtırına ġelürse ki *Ĥazret-i Muħammed* 'aleyhi's-selâm buyurur ki dünyâda baña üç nesne mağbûbdur nitekim buyurmuşdur: " *ehabbu illa min dünyâküm şalesu'l-tıbbu ve'n-nisâu ve kıurretun aynî [fi's]-şalât*"⁹⁴ ve daği bir yerde buyurmuş ki: " *Yâ Âişe seniñ mağabbetiñ baña ġalbimde ip üzerindeki düğüm gibidir*" pes **imdi** eger su'al idüp dirsensin ki bu mağabbet nice olur ki *Ĥüdâ* mağabbetiniñ ġayrıdır cevâb 'alâ-tarîkü's-şavâb budur ki bu mağabbet mağabbet-i aşlı degildir belki mağabbet-i *Ĥüdâ* ecilli çündür zîrâ bir yerde daği buyurur ki: " *Eger ben Ĥüdâdan ġayrı dost tutmak câ'iz olaydı Ebu Bekri dost ittiħâz iderdim.*" Ma'lûm oldu ki tabî'iyet ile olan mağabbet kemâl-i 'aşkı nokşân [24a] virmez meşelâ bir 'âlim ki kâğıd u divid ve kıalem sever aña diñilmez ki 'ilmi sevmez.

⁹² Tâhâ suresi, 4 ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "(Kur'an)yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından peyderpey indirilmiştir." (Karaman ve ark., 2012)

⁹³ Hadis-i şerifin anlamı şöyledir: "Ben, gizli bir hazine idim, bilinmeyi diledim, bunun için (beni bilmeleri için) yaratıkları yarattım." (Yılmaz, 2013)

⁹⁴ Hadis-i şerifin anlamı şöyledir: "Dünyanızdan bana üç şey sevdirdildi: Kadınlar, güzel koku, gözümün nuru namaz." (Özel, 2018)

Pes imdi maḥbûb bir gerekdir eger ğayrı nesneler anıñ içün maḥbûb olursa zarar itmez her kişi *Hüdâyı* seve lâzımdır ki resûlün daḥi seve ve şeyḥi daḥi seve ki Ḥaḳla kendü mâ-beyninde bir vesîledir ve kendi ‘ömrün daḥi seve ki sebeb-i beḳadır ve tã’ife-i nisâ’ daḥi seve ki bâ’ış-i naḳd-i nesl-i insândır ki murâd *Allâhdır* ve daḥi zer ü sîmi ve nân u âbı vesâ’ir levâzımı cümle seve ki beḳâ-yı nev’ taḥşîl-i ḥayât u kuvvet anıñladır eger anları maḥbûb-ı aşl idine şekk yoḳdur ki cümlesi ḥicâb-ı râhdır. Nitekim meşelâ *Rûmî* buyurmuşdur

Beyt:

[Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün]

Ey berâder tu heman endîşeî

Mâbakî tu ustuhân u rîşeî

Ger gul est [endîşe-i tu gulşenî]

[Ver buved hârî] tu hîme-i gulşenî⁹⁵

ve daḥi *Molâ Rûmî’niñ* ciger-pâre[si] *Sulṭân Veled* buyurur

Beyt:

[Mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilün fâ’]

Ger [der heves-i] loḳmâ-i nânî nânî

Ver [der] taleb-i gevher-i kânî kânî

În nükte-i remz eger be-[dânî]

Her çîz ki der custen ânî ânî⁹⁶

⁹⁵ Mevlânâ’nın Mesnevî adlı eserine iktibasta bulunulmuştur. Tercüme:

“Kardeşim sen sadece bir düşüncesin
Kemik ile kıldır senin geri kalanın

Düşüncen gül ise, sen gül bahçesisin

Dikensen sen, külhanda bir odunsun” (Kanar, 2013)

⁹⁶ Sultan Veled’in Rebâbnâme adlı eserine iktibasta bulunulmuştur. Meali: Eğer bir lokma hevesinde isen, ekmeksin! Maden cevherine talipsen, madensin. Bu işaretin gizlediği sırrı biliyorsan, anlarsın ki, her şeye talip isen , osun!”(Eroğlu, 2011)

imdi benim rūḥum sen daḥi gör ‘ibret [24b] ve başîret birle ḳalbiñe nazar eyle ḥālā reviş [u] reftārîñ ne ṭarîḳ üzredir eger sen nefsinîñ ḡaraẓîñ görüp bilmez iseñ insân-ı kâmil şoḥbetinden iseñ anıñla muşāḥabet eyle ki aña ây[î]ne düşesin ve ol saña ây[î]ne olur ol vaḳt bâṭında her ne var ise âyîñede müşāḥede idersin ve aña göre ‘ilâcını ḳılursın. **Pes** imdi benim rūḥum ṭâlib-i Ḥaḳ olana insân-ı kâmil birle muşāḥabet eylemek ehem [ü] mühimâtdandır belki farzdır ve ṭâlib daḥi üç kısımdır: **biri** ‘âşîḳ-meşreb **ikinci** muḥibb-meşreb **üçüncü** takliddir. **İmdi** kaçan muḳallid ‘âşîḳ ile muşāḥabet eylese maḥabbet olur ve maḥabbet ‘âşîḳ ile muşāḥabet eylese ‘âşîḳ olur ve ‘âşîḳ ‘âşîḳ ile muşāḥabet eylese ma‘şûḳ olur. **İmdi** benim rūḥum derdmend olmak dileseñ iste ve şāḥib-i derdi bul şöyle kim ‘âşîḳ ile şoḥbet eylemek cemî‘an ‘amellerden efdaldır zîrâ a‘mâl-i şâliḥa sebeb-i [25a] cennet ve ‘âşîḳ ile muşāḥabet sebeb-i vişâl-i Ḥaḳdır ammâ nihâyet mertebede bu iki şıfatdan ṭaşra olmak ‘alâmet-i şekâvetdir. **İmdi** her kim ki raḥmet ve rāḥat dilese bu şıfatları kendüye ‘âdet eyleyüp muttaşîf ola ki ‘ilmdir ve ḥilmdir ve tevâzu‘ u meskenet ḥulḳ u maḥabbet raḥm u şefḳat lutf u kerem şabr u şükr seḥâvet ü mürüvvet ve tevekkül ü ḳanâ‘at ve şıyām u ḳıyām ve ‘adem-i maḥābbet-i ḡayr-ı Ḥaḳ.⁹⁷ **İmdi** her kim bu şıfatları kendüye ‘âdet eyleyüp muttaşîf olmak dilese insân-ı kâmil⁹⁸ birle muşāḥabet eylesün ki ḡayrı çâre ve dermân yokdur ve daḥi ma‘lûmuñ ola ki ṭâlib-i Ḥaḳ olan bir kâmil-vücûd kimseyi arayup ele getürdikde aşlâ muḥālefet itmemek gerekdir ve daḥi insân-ı kâмили aramak farzdır. Nitekim *Ḳur’ân-ı ‘Azîminde* buyurur: “*yâ eyyuhallezîne âmenû’t-teḳullāhe ve kūnū me‘aş-şâdîḳîn*”⁹⁹ “*vebtegū ileyhi’l-vesîlete ve cāhidū fî sebîlihi le‘allekum tuflihun*”¹⁰⁰ ya’nî muḥaşşalı budur ki benden yaña yol gösterir kimseyi [25b] isteñ diyü emr eyledi. **Pes** ma‘lûm oldu ki evvelâ ṭâlib-i Ḥaḳḳa lâzım olan budur ki bir ‘azîzi buldukda cemî‘an ḳalbini aña rabṭ eyleye ya’nî şeyḥ olan kimesneyi cemî‘

⁹⁷ bunları işâret ideyim: bu ibareler derkenarda bulunmaktadır. Bu ibareler mor mürekkeple yazılmıştır. Sayfadaki bazı ibarelerin üstünü mor mürekkeple çizmiştir. Derkenarda bunları işaretlediğini belirtmiştir.

⁹⁸ mürşid-i ḥaḳîḳî: insân-ı kâmil kelimesinin eş anlamı satır altında verilmiştir.

⁹⁹ Tevbe suresi, 119. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve doğrularla beraber olun.” (Karaman ve ark., 2012)

¹⁰⁰ Maide suresi, 35. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Ey iman edenler! Allah’tan korkun. O’na yaklaşmaya yol arayın ve yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.” (Karaman ve ark., 2012)

sevdiklerinden ziyāde sevip kavline ve fi'line kat'an i'tirāz eylemeyesin ve sen kendi vicdānında şalāh üzerine olasın ki "*hamle'l-mü'min 'ale's-şalāh*"¹⁰¹ dır ve daği şeyhine 'ibretle bakmak gerekdir zīrā *bağ bakışuñ al işiñ* dimişlerdir ve daği şeyh ile dervişin irādeti bir gerekdir zīrā şeyh kendi irādetini Allāh iradetine uydurmuşdur. Nitekim bir gün *Hazret-i Server-i Enbiyā* şallallāhu 'aleyhi ve selleme *Ebū Tālib* ayıtdı: "*Yā Muḥammed Rabb'īñ seniñ du'ānı tiz kabul ider.*" *Hazret-i Muḥammed* 'aleyhi's-selām buyurur ki: "*Seniñ daği tiz kabul eyler. Yā 'ammī eger irādetiñ Haḳ irādetine mūvāfık gelürse sen daği haḳ olup du'āñ maḳbūl olursın.*" didi. Zīrā kendi irādetiyle yürüyene tarīkat eri dimezler ve daği mümkün olduğça zikr-i devām birle nefy-i ḥavātır eyleye zīrā nefy-i ḥavātırda [26a] selāmet-i ḳalb vardır. Nitekim *Ḳur'ān-ı Kerīm*'inde buyurur: "*yevme lā yenfe'u mālun velā benūn illā men etallāh biḳalbin selimin*"¹⁰² ve dā'imā abdest üzre olmak gerekdir ve tevbe daği lāzımdır zīrā aña *Naẓm-ı Celīl*inde "*innallāhe yuḥibbu't-tevvābīne ve yuḥibbu'l-muteṭahhirin*"¹⁰³ ve daği şamt lāzımdır eger lisān şāmit olduğu gibi ḳalb daği şāmit ola ve tecelliyāt-ı ilāhī ḥāşıl olursa cemī' eşyā seniñle tekellüm eyleye ve daği mümkün olduğu mikdār tecerrüd ve açlık lāzımdır. Nitekim *Hazret-i Mūsā* 'aleyhi's-selāma buyurur: "*tecerra*"¹⁰⁴ "*terānī*"¹⁰⁵ tecerrud teşil ulaşmak dilerseñ yimekten kesil ḥāşıl-ı kelām cümleye cāmi'dir nitekim buyurur: Şamt¹⁰⁶ ve cū¹⁰⁷ ve şehir-i¹⁰⁸ 'uzlet ve zikr-i ber-devām rabṭ-ı ḳalb-i şeyh bā-

¹⁰¹ Bu sözün anlamı şöyledir: "Mü'minin görevi hayra yormaktır." (Yücer, 2017)

¹⁰² Şuarā suresi, 88.ve 89.ayetlere iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "O gün, ne mal fayda verir ne de evlāt. Ancak Allah'a kalb-i selīm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur)." (Karaman ve ark., 2012)

¹⁰³ Bakara suresi, 222.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O, bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki, Allah tevbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever." (Karaman ve ark., 2012)

¹⁰⁴ İbrahim suresi 17. Ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Onu yudumlamaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecek ve ona her yandan ölüm gelecek, oysa o ölecek değildir (ki azaptan kurulsun). Bundan ötede şiddetli bir azap vardır." (Karaman ve ark., 2012)

¹⁰⁵ A'raf suresi 143. Ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tur'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim ben inanların ilkiyim." (Karaman ve ark., 2012)

¹⁰⁶ Şamt kelimesinin eş anlamı şıyam kelimesi üstüne yazılmıştır.

¹⁰⁷ Cū kelimesinin eş anlamı açlık kelimesi üstüne yazılmıştır.

¹⁰⁸ Şehir kelimesinin eş anlamı belde kelimesi üstüne yazılmıştır.

nefy-i hâtır-ı yâr devâm i'tirâz terk idüben hem vuzû' ola müdâm. Fe-emmâ benim rûhum **imdi** bu 'aşrîñ iktizâsı budur ki insân-ı kâmil etegin elden kıomayup şohbetinden eksik olmayasın. Nitekim yukaruda zıkr olundu riyâzet-ı şâkkanıñ zamânı gitmişdir hâlâ halk olan kemâl [26b] ve isti'dâdınñ kâbiliyyet zühûrınıñ zamânıdır lâkin insânıñ kâbiliyyet zühûrı her neye tâlib ise Hâk hazreti anı virir zîrâ 'ilm ma'lûma tâbi'dir ma'nâsı budur ki eger su'al iderseñ ki: Nâsıñ ekşeri *Muđill* cânibinde yürür öyle olsa isti'dâdları bunu mı tâlib idi? dirseñ cevâb-ı bâ-şavâb öyle dir. Lâkin kâbiliyyet ü isti'dâdımız *Hâdî* midir? Yoğsa tâlib-i *Muđill* mıdır? Mechûl olduğı ecilden mükellef olduñ. **İmdi** bize lâzım olan budur ki 'übüdiyetiñ hükmüñ virüp mücâhede üzre olalım zîrâ bi-hasebi'z-zâhir mücâhedeniñ fâ'idesi budur ki: *Muđill* cânibini sevindirüp *Hâdî* cânibiñi zühûr itdirir. Zîrâ insân olanıñ kalbi aqarşu gibidir her ne cânibine yularlarsañ ol cânibe yer eyler. **İmdi** bir kimesne mevt-i irâd ile ölmek dilese gerekdir hayât-ı ebedîyi ola hayât-ı ebediyi bulmak ise *Muđill* cânibini¹⁰⁹ sevindirmek ile olur ve kalbe anıñ içün kalb dirler ki: iki cânibine münkalib olur. [27a] **İmdi** benim rûhum vücûdda kalb birdir. Nitekim *Hâk Te'âlâ* buyurur: "mâ ce'alallâhu liraculin min kalbeyni fî cevfi." ¹¹⁰ **Pes** imdi kalbiñ bir olıcak saña lâzım olan budur ki ol bir kalbini ancağ cenâb-ı vâhid-i zû'l-celâle rabt idesin yoğsa dimediler ol bir kalbi yüz pâre idesin ve her pâresini bir makşûd ardınca âvâre idesin ve bunu dağı tahkîk bil ki haqîkat-i insâniyyeyi bil haqîkatdır. **Pes** bu ulı haqîkatdan çok hilâf-ı 'âdet nesneler zühûr eylese gerekdir hâşşaten ki insân olduğı sebebden fe-emmâ hâşşa-i İslâm degil meşelâ be-tırîk-i icmâl-i keşf beş kısmdır: **biri** keşf-i kûbürdür **ikinci** cüzdir **üçüncü** keşf-i melekdir **dördüncü** keşf-i zamîrdür **beşinci** keşf-i ilâhîden gayrısı hâşşa-i İslâm degildir. **Pes** hâşşa-i İslâm nedir aramak gerekdir zîrâ mu'teber olan keşf-i ilâhîdir ki hâşşa-i İslâmdır şer'-i şerîf ile müzeyyen olandan zühûr ider ya'nî eşyâ neniñ üzerine [27b] ise anıñ üzerine aňlar *Fahr-i Âlem* şallallâhu te'âlâ 'aleyh dir idi: "rabbi erine'l-eşyâ'e ke-mâ hiye" ¹¹¹ ya'nî

¹⁰⁹ cânibini: Metinde cânibiniñ olarak verilmiştir.

¹¹⁰ Ahzâb suresi, 4. ayete ictibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Allah, bir adamın içinde iki kalp yaratmadığı gibi, "zihâr" yaptığımız eşlerinizi de analarınız yerinde tutmadı ve evlâtlıklarını da öz oğullarınız olarak tanımadı. Bunlar sizin ağızlarınıza geliveren sözlerden ibarettir. Allah ise gerçeği söyler ve doğru yolla O erıştırır." (Karaman ve ark., 2012)

¹¹¹ Hadis-i şerifin anlamı şöyledir: "Rabbi, bize varlıkları olduğu gibi göster." (Yılmaz, 2013)

eşyâ her neniñ üzerine ise anıñ üzerine göreyim yâñlış görmeyeyim lisân-ı isti'dâd eydür böyle görmek müyesser olduğda lisân-ı zâhir dañi mütercim olur anuñçün lisân-ı zâhir ile "*ihdinâ ş-sırâta'l-mustaķim*"¹¹² dir zîrâ lisân-ı isti'dâdımız istikâmet ister ya'nî şifât-ı hamîde ile yol göster demek olur bunda bir hoş fâ'ide vardır. Meşelâ lisân-ı 'abd kaçan "*ihdinâ ş-sırâte'l-mustaķim*"¹¹³ dir. Lisân-ı rubûbiyyet eydir ki nisbet-i cemî' sırat-ı müstaķimdir zîrâ toğrı cehenneme vâşıl olur ya'nî şifât-ı kahrıma mazhar olursa doğrı cehenneme gider ve eger luţfuma mazhar olur doğrı cennete gider zîrâ "*ve ila'llâhi turceu'l-umûr*"¹¹⁴ "*ve ila'llâhi'l-maşîr*"¹¹⁵ buyurılıp zîrâ ki ismü'z-zât el-müstecmi'-i cemî'ü'l-şifâtdır "*yuğillu men yeşâu' ve yehdî men [28a] yeşâu*"¹¹⁶ dır. Kimi şifât-ı luţfa ve kimi şifât-ı kähra gider zîrâ "*ve mâ min dâbbetin illâ huve âhizun bi naşiyetihâ inne rabbî 'ala şirâtim mustaķim*"¹¹⁷ pes bu ma'nâya nisbet istikâmet mu'teber degildir zîrâ cehennemlik olmasın dañi ister. İmdi lisân-ı rubûbiyyet eydir bu iki ma'nâdan kaçğı istikâmetdir ve lisân-ı rubûbiyyet eydir ki "*şirâta'l-lezîne en'ânte 'aleyhim*"¹¹⁸ ya'nî şol hidâyet ile ki anlara in'âm eylemişsin dir ve lisân-ı rubûbiyyet dañi eydir ki in'âmımdan hâric kim var ki in'âm eylediğñ şirâtı ihsân eyle dirsın ki mü'min ve gebr ve tersâ¹¹⁹ vazîfe-hordârımdır ki cümleye şâmildir lisân-ı 'übüddiyyet eydir "*ğayri'l-mağđubi 'aleyhim velâ'd-đâllin*"¹²⁰ ya'nî Yehûd ve Naşrânîniñ

¹¹² Fatiha suresi, 6.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Bize doğru yolu göster."(Karaman ve ark., 2012)

¹¹³ Fatiha suresi, 6.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Bize doğru yolu göster."(Karaman ve ark., 2012)

¹¹⁴ Ali İmran suresi, 109.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. İşler, dönüp dolaşp Allah'a varır."(Karaman ve ark., 2012)

¹¹⁵ Nur suresi, 42.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır; dönüş de ancak O'nadır."(Karaman ve ark., 2012)

¹¹⁶ Fâtır suresi, 8.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer)mi? Allah dilediğini sapıklığa yöneltir, dilediğini doğru yola iletir. O halde onlar için üzülererek kendini helâk etme. Allah onların ne yaptıklarını biliyor."(Karaman ve ark., 2012)

¹¹⁷ Hud suresi, 56.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Ben benim de Rabbiniz, sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayandım. Çünkü yürüyen hiçbir varlık yoktur ki O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbiniz dosdoğru yoldadır."(Karaman ve ark., 2012)

¹¹⁸ Fatiha suresi, 7.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğın kimselerin yolunu; gazaba uğramışların ve sapmışların yoluna değıl!"(Karaman ve ark., 2012)

¹¹⁹ ve dañi naşârâ mecüsî keferesi: gebr ve tersâ kelimelerinin anlamı satır altında verilmiştir.

¹²⁰ Fatiha suresi, 7.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğın kimselerin yolunu; gazaba uğramışların ve sapmışların yoluna değıl!"(Karaman ve ark., 2012)

ğayr-ı mün‘im olan kullarına göster ve irşād eyle dimekdir. İmdi benim rūḥum anuñçün sūre-i Fātiḥa namāzda farz oldu. Pes Fātiḥa okudukda bu mülāḥaza ile tilāvet eylemekdir ki giderek netīcesi zūhūr eyleye ve daḥi [28b] dīn-i Muḥammedīde fırāk-ı dālle zūhūr eylesine Ḥazret-i Server-i Kā’ināt ‘aleyhi’s-selām ‘ālim oldığı ecilden bu ḥadīṣ-i şerīf vāḳi’ oldu:”[se]tferīku ümmeti şalis ve seb’in fırkatın küllehum fi’n-nāri illā vāḥidetun.”¹²¹ İmdi ümmet-i Muḥammed eger müşrike nisbet cemī’an hidāyet ehlidir lākin birbirine nisbet ba’zısı bademiñ dış kabuğı meşābesindedir ve ba’zı ol içindeki süd meşābesinde ve ba’zısı ol süd içinde yağ meşābesinde ve ba’zısı ol yağ içindeki nār meşābesinde ba’zısı ol nār içindeki nūr meşābesinde. İmdi bu cümle zıkr olunan bir bādemdir buradan “allāhu nūru’s-semavāti ve’l-arḍ”¹²² sırrı zāhir oldu yetmiş üç fırkanın yetmiş ikisi nārıdır biri nūrıdır “illā milleten vāḥidetun”¹²³ didügidir Ḥazret-i Faḥr-i Kā’ināt şallallāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ḥazretleri buyurur kavlen ve fi’len ve ḥālen ve ḥulken ve sīreten ve ḥaḳīqaten ittibā’ eyleñdir. Nitekim Kelām-ı Mecīdinde buyurur:”kul in kuntum tuḥibbūnallāhe fe’ttebi’ūnī yuḥbibkumullāhu [29a] ve yağfir lekum”¹²⁴ “ve men yuṭī’illāhe ve resūlehu feḳad”¹²⁵ “ḥudiye ilā şirāṭin musteḳim”¹²⁶ zīrā bir kimesneniñ bir kimesneye ittibā’ı olsa ol kişi ile ol cihetde müşterek olur ittibā’ı artık olduğça iştirākı ziyāde olur imtiyāzı eksik olduğça ma’nā cihetinden eḥadiyyete tābi’ şūretinden metbū’ zūhūr idüp

¹²¹ Hadis-i şerifin anlamı şöyledir: “Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan birisi hariç hepsi cennettedir.” (Kubat, 2013)

¹²² Nur suresi, 35.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir:“Allah göklerin ve yerin nûrudur. O’nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzeyen bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir.(Bu) nūr üstüne nûrdur. Allah, dilediği kimseyi nûruna erıştırir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.” (Karaman ve ark., 2012)

¹²³ Yûnus suresi, 19.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “İnsanlar sadece tek bir ümmetti, sonradan ayrılığa düştüler. Eğer (azabın ertelenmesi ile ilgili) Rabbinden bir söz (ezelî bir takdir) geçmemiş olsaydı, ayrılığa düştükleri konuda hemen aralarında hüküm verilirdi (Derhal azap iner ve işleri bitirilirdi).” (Karaman ve ark., 2012)

¹²⁴ Âli imran suresi, 31.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir:“(Resûlüm!) De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir.” (Karaman ve ark., 2012)

¹²⁵ Ahzab suresi, 71.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “(Böyle davranırsanız) Allah işlerinizi düzeltir ve günahlarınızı bağışlar. Kim Allah ve Resûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur.” (Karaman ve ark., 2012)

¹²⁶ Âli imran suresi, 101.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Size Allah’ın âyetleri okunurken, üstelik Allah Resûlü de aranızda iken nasıl inkâra saparsınız? Her kim Allah’a bağlanırsa kesinlikle doğru yola iletilmiştir.”(Karaman ve ark., 2012)

*"laħmuke laħmī"*¹²⁷ vechi zāhir olur yukaruda zıkr olunan ḥadīs-i şerīfīñ maẓmūnıyla müteḥakkıķ olur ki: *"eş-şerī'atü aķvālī ve ef'ālī"*¹²⁸ ile'l-aḥirü'l-ḥadīs . İmdi biri olanda biri olur iki olanda iki olur üç olanda üç olur dördi olanda dördi hıç olanda hıç olur. İmdi benim rūḥum kişide himmet gerekdir kaç'-ı merātib daḥi himmete göre olur. Nitekim rivāyet olunur *Ḥazret-i Server-i Kā'ināt* 'aleyhi's-şalavāt *Ebūbekr* ve *Ömer* ve *Osmān* Ḥazretlerine raḍiyallāhü 'anhüm buyururlar ki: asker-i İslāma bir miķdār maşraf lāzım olmuşdur pes mālīk oldıḡıñız mālдан fī-sebīlillāh birer miķdār [29b] nesne getürüñ tā kim mühim maşārifeye şarf olunsun didikde *'ale'r-re's ve'l-ayn*¹²⁹ diyüp her biri birer miķdār nesne getürdiler. *Ḥazret-i Server* şallallāhu 'aleyhi ve sellem *Ḥazret-i Osmān'a* su'al eyledi ki: "Sen ne miķdār getürdün?" didi. Cümle mālımdan on biñ filorī getürdüm didi ve *Ḥazret-i Ömer'e* su'al eyledi ki: "Señ ne miķdār getürdüñ?" didi. Cümle mālımdan nışfını getürdüm didi ve *Ḥazret-i Ebūbekr'e* su'al eyledi ki: "Nuķūddan ve eşbābdan ḡayrı dīvārlarda olan ekşerleri bile çıkarup getürmişim" didi. *Ḥazret-i Server-i'*ālem şallallāhu 'aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Yā ehl ü 'iyāline ne bıraķdıñ?" buyurdu: Cevāb-ı bā-şavāb buyurdu ki ey benim rūḥum bu ḥikāyeyi anuñçün baş eyledim ki sen daḥi bu 'azīzleriñ meşrebi üzere olasın tā ki naşīb ıssı olasın **ve daḥi** cemī'-i esyāya 'ibret ile baķup ḥaķāret birle nażar itmeyesin zīrā kāmīl olan cümleyi kāmīl görür iyüce baķış gerekdir insānīde tā ki [30a] ol baķış seni ādem ide. İmdi kişide meşreb-i ālī gerekdir zīrā ednā-meşreb olan kimesne cüz'ıyyāta mültefit olur cüz'ıyyāta mültefit olan külliyyātdan maḥrūmdur ve hem bülend-meşreb dā'imā şalāḥa meyl idüp mebde' cānibine nażar eyler ammā denī-meşreb da'imā maḥlūķātıñ cüz'ıyyātına mültefit olup ve 'uyūbuna nażar idüp esfele baķar nisbe vü izāfete nāzır olup tevḥīdden maḥrūm olur. Nitekim seyyidü't-ṭā'ife *Ḥazret-i Cüneyd-i Baḡdādī* buyurur: *"et-tevhīdü isķāṭü'l-izāfāt"*¹³⁰ dir. Zīrā bülend-meşreb dā'imā vaḥdete baķar iķtizā itdikçe vaḥdet içre keşrete baķar denī-meşreb dā'imā keşrete baķar vaḥdetden

¹²⁷ Hadis-i şerifin tamamının anlamı şöyledir: "Etin etimdir, cismin cismimdir, kanın kanımdır, ruhun ruhumdur." (Yılmaz, 2013)

¹²⁸ Hadis-i şerifin tamamının anlamı şöyledir: "Şeriat sözlerim, tarikat işlerim, hakikat hallerim, marifet anasermayemdir." (Yılmaz, 2013)

¹²⁹ Anlamı: "Başım gözüm üstüne." (Duman, 2012)

¹³⁰ Anlamı: "tevhîd, izâfetleri iskât etmektir." (Bulut ve Özdemir, 2021)

mahrûmdur. İmdi ey benim rûhum sözümüz tâlibe ve ehl-i kulûbadır ve siz tâlib-i kulûbdansız diyü bu risâle yazıldı tâ ki tedârik üzere olup aña göre ‘amel idesin. Nitekim hadîs-i şerîfde buyurur:”*men ‘amile bimâ ‘alime verraşuhallâhu [bi]mâ lem ya’lem*”¹³¹ ve daği buyurur ki *Ḥaḳ Te‘âlâ [30b] Naẓm-ı Kerîminde: “vetteḳüllâhe ve yu‘allimukum*”¹³² ya’nî seniñ şânıñ taḳvâ olsa şānullāh ta’lîm olunur ve bu ma’nâ bunı gösterdi ki ‘âbid-i Ḥaḳ olup ‘ilmiyle ‘amel eyleyene ve müttakî olana *Ḥazret-i Ḥaḳ Sübhānehu* ve te‘âlâ mu‘allim olurmuş. Nitekim *Ḥazret-i Hızır* ‘aleyhi’s-selām “ve ‘allemnāhu min ledunnā ilman”¹³³ didi ya’nî eşyâyı bildirüp ḥaḳıḳat-i eşyānıñ üzerine ise anıñ üzerine añlar olur imiş meşâḳḳatsiz Ḥaḳḳa ‘âbid olup ‘âbd-i Şekûr olanlardan olur imiş ‘ibâdet ṭabî‘at olup miḥnet ve meşâḳḳat ḳalmaz olur ‘ibâdet-i ‘abd muṭṭı‘ıñ minḳârınıñ mu‘allimi yuvası olur bu aṣl muvâfıḳ emriñ meşâḳḳati olmaz Ḥaḳ murâdı ve ḳul murâdı birbirine muvâfıḳ olduḳda daği du‘âsı tîz ḳabul olur. Nitekim *Ebû Tâlib* hikâyeti yukarıda geçmiştir ve ‘avâm ile ḥavâşıñ bir farkı daği budur ki: ṭâ‘ife-i ‘avâm irâdetini Ḥaḳ irâdetine uydurmadı ḥavâş ise uydurdu [31a] ve bi’l-cümle cemî‘-i mücâhededen ğaraḳ budur ki sâlik irâdetini Ḥaḳ irâdetine uydıra meşelâ ‘avâm-ı ğafil şabâḥlar olsa bugün n’eyleyelim diyü tefekkür eyler ve ḥavâş ise şabâḥlar olsa bugün cenâb-ı feyyâz-ı muṭlak görelim n’eyler diyü intizâr-ı luṭf-ı ilâhîde olur ancak bu maḳâma maḳâm-ı iḥsân dirler Allāhı görür gibi ‘ibâdet eylesin. Nitekim hadîs-i şerîfde vâḳı‘ olmuşdur:”*va’bud rabbeke ke-enneke terāhu fe-innehu*

¹³¹ Hadis-i şerifin anlamı şöyledir: “Bildigi ile amel eden kimseye Allah, bilmediğini de öğretir.” (Işık,2010)

¹³² Bakara suresi, 282.ayete ıktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre içinde birbirinize borçlandığınız vakit onu yazın. Bir kâtip onu aranızda adeletle yazsın. Hiçbir kâtip Allah’ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın;(her şeyi olduğu gibi) yazsın. Üzerinde hak olan kimse (borçlu)olan da yazdırsın, Rabbinden korksın ve borcunu asla eksik yazdırmassın. Şayet borçlu sefih veya akli zayıf veya kendisi söyleyip yazdıramayacak durumda ise, velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile -biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- kadın (olsun). Çağırıldıkları vakit şahitler gelmezlik etmesin. Büyük veya küçük, vâdesine kadar hiçbir şeyi yazmaktan sakın üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah nezdinde daha adaletli, şehadet için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha uygundur. Ancak aranızda yapıp bitirdiğiniz peşin bir ticaret olursa, bu durum farklıdır. Bu durumda onu yazmamanızda sizin için bir sakınca yoktur. (Genellikle) alışveriş yaptığınızda şahit tutun. Ne yazan, ne de şahit zarara uğratılsın. Eğer bunu yaparsanız (zarar verirseniz) şüphe yok ki bu, sizin yoldan çıkmanız demektir. Allah’tan korkun. Allah size gerekli olanı öğretiyor. Allah her şeyi bilmektedir.”(Karaman ve ark., 2012)

¹³³ Kehf suresi, 65.ayete ıktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Derken kullarımızdan bir kul buldular ki, ona katımızdan bir rahmet (vahiy ve peygamberlik) vermiş, yine ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik.” (Karaman ve ark., 2012)

*yerāke*¹³⁴ ve daḥi giderek ittibā‘-ı *Resūlullāh* ile mā-bihi‘l-iştirāk ḡālib olup mā-bihi‘l-imtiyāz gider ḡōñūl ḡōzi açılır ḥicāb-ı ekvān bir bilür cemī‘-i ef‘ālī Ḥaḳdan görür olursun kaçan ef‘ālī birleseñ daḥi şıfātı birleseñ zātı daḥi birle olursun. Meşelā birde Ḥaḳkıñ Muḥītligi şıfatıñ görürsin zīrā bāridir yābisdir rūḥ ise ḥārdır ve raḥbdır noḳsāndır ve şuda şıfat-ı¹³⁵ *Muḥyī’sin* görürsin ki ve “*mine‘l-mā’i külle şey’in hayyin*”¹³⁶ [31b] āşārıdır ve nārda da ḳābızlıḡı şıfatıñ görürsin ve hem mu‘ayyendir yemek pişürür ve hem seni şovukda ısıdır ve daḥi nebādātta *Rezzāḳ* ismin in tecellisin ḡālib görürsin bu üslub üzre nazar idebilürsin vasf-ı Ḥaḳdan ḥāric bir şey yokdur. Meşelā sābıkan olan diyārımızda kāfiriñ nihāyeti yokdur behresine ne-ḳadar mu‘āvenetleri olup bāḡlar ve bāḡçeler çapalayup ḥandaḳ ḳazarlar. **İmdi** ma‘lūm ola ki Ḥaḳkıñ ya‘nī şıfatıñ zuhūrıdır *Muḍill* isminiñ meżāhiridir *Hādī* isminiñ meżāhirine zıddır ḡālib olduḡı yirde zıddiyet aḥḳāmıñ gösterirler mü‘minlerden kimesneyi bulsalar öldirirler taḳāzā-i esmā’ zıddındır. **İmdi** vaḳt olur evşāf-ı Ḥaḳkı her şeyde müşāhede eylemesi hücum ider ḡayrı görmez olur. Nitekim *Yūnus Emre* eydir:

Mısra

Yitürdim Yūsufı Ken‘ān ilinde

*Yūsufı buldım Ken‘ān bulunmaz*¹³⁷

ya‘nī Ḥaḳkıñ [32a] ḥaḳkı bilmege geldi görmege gelmedi idi bu kerre gördüğü kimi ecsāmdır ve kimi eflākdır ve ‘anāşırdır ve mevālīd ya‘nī ma‘deniyyāt ve nebātāt ve kimi ḥayvānāt ve kimi insāndır her birine su‘āl eyledikde hiçbirisi Tañrı’yı gördüm dimez yitürdüm *Yūsufı* Ken‘ān bu kerreyi sülūk iderek ve mücāhede iderek ve mu‘allemullāh olarak evşāf-ı Ḥaḳkı görmege başladı. Bu

¹³⁴ Hadis-i şerifin anlamı şöyledir:“ Allah’a sanki O’nu görüyormuş gibi ibadet et; sen O’nu görmesen de şüphesiz O seni görmektedir.” (Tatlı, 2005)

¹³⁵ şıfat: Metinde şıfat olarak verilmiştir.

¹³⁶ Enbiya suresi, 30. ayete ıktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir:“ İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir halde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanamazlar mı?” (Karaman ve ark., 2012)

¹³⁷ Bu beyit Yunus Emre’nin Divanı’nda şu şekilde geçmektedir:

Yitürdüm Yusuf’um Ken’an elinde

Yusuf’um bulundu, Ken’an bulunmaz
şeklinde bulunmaktadır. (Toprak, 2006)
Şiir 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır.

kerre eydür ya bunuñ şu neresidir bu *Muhyî* şıfâtıdır ancağ nebâtât bunuñ neresidir bunda *Rezzâk* ancağ ğâlibdir *Yûsufî* bulur Ken‘ânı bulmaz ol maħcûb idi soñra ehlullâhdan oldı dañi göñlü mebd‘den idi bağ şol ağaçdan aşl-ı toħm olan çekirdegi müşâhede eyledikde cemî‘-i eşyâda Hakkı müşâhede eyler ğâh maħall-i zuhûr görür soñra vaşf-ı Hakkı görür soñra imkânını görür ğâh ma‘ahu görür. Nitekim çehâr-yâr-ı bâ-şafâdan rivâyet olunur: “*mā raeytü şey‘en illallâh qablehu ev ba‘dehu ev ma‘ahu evfîhi*.”¹³⁸¹³⁹ İmdi benim rûhum pehlivânlık [32b] bu¹⁴⁰ deñlü degildir ki Hâzret-i Hakkı bir biliş bilesin ki ğâh ğâh unudasın “*vezkur rabbeke izâ nesîte*”¹⁴¹ buyurur ya’nî âyetden olasın belki pehlivânlık budur ki yer iken ve içerken ve gülerken ve oynarken ve yatarken ve uyurken göñlünü bir nefes Hakkdan ayırmayup ğâfil olmayasın öyle olsa bu ma’nâyı isteyen kimse mürşid-i kâmil etegin elden kıomaya ki dâ’imâ nazar-ı şerîfinde meyyit ğassâl elinde nice teslim ise sen dañi mürşid-i kâmil elinde kendini mürşide teslim eyleyüp ve etegin elden kıomayup bundan evvel bu mertebeye sâlik olanlar bunuñla mâlik olmuşlardır. *Şeyh-i Ekber* Hâzretlerinden mervîdir: “Bir risâle elime girdi tafşîl eylemişlerdir. *Server-i Enbiyâ* şallallâhu ‘aleyhi ve sellem her ayda ve her haftada ve her günde ya şark cānibine veyâ ğarb cānibine veyâ cenûba veyâ şimâle ne-mikdâr yürürdi ve ne-mikdâr adım atardı ve ne işlerdi cemî‘-i ‘ömriniñ evvelinden ahirine dek yazmışlar ve tafşîl eylemişler. *Server-i Enbiyâya* ittibâ‘ olsun ol [33a] günde ve ol ayda ne-mikdâr adım atdıysa cemî‘ân adımladım ve ne işlediyse işledim elimden geldiği kadar takşîrât itmedim.” diyü buyurur. İmdi ol ‘azîz anuñçün kümmel-i evliyâdan olup hâtemü’l-velâyeti’l-Muhammediyye olmuşdur rağiyallâhü ‘anh ve dañi *Bâyezîd-i Bisâtâmî* Hâzretlerinden mervîdir ki “otuz yıldır ki ben Hakk ile kelimât iderim halk beni halk ile şanurlar ve kendilerle söyleşirim.” dir imiş. Bunuñ ma’nası budur

¹³⁸ Hadis-i şerîfin tamamının anlamı şöyledir: “Allah’tan başka önce veya sonra, (âlemin) içinde veya dışında başka bir şey görmedim.” (Yücer, 2005)

¹³⁹ ol şebden soñra/ yâhûd ol şey ile kudreti ve ‘ilmî ihâta eylemiş/ dañi ol şey hıfz ider idi/ ol şeyden mukaddem habâb hakkıñ kudretini müşâhde eyledim/ hakkı bilmiş: bu ibareler hadisin açıklaması olup derkenarda verilmiştir.

¹⁴⁰ pehlivânlık tafşîl-i beyânı: bu ibareler derkenarda verilmiştir.

¹⁴¹ Kehf suresi, 24. ayete ıktıbastâ bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Allah’ın dilemesine bağlamadıkça (inşâallah demedikçe) hiçbir şey için “Bunu yarın yapacağım” deme. Bunu unuttuğun takdirde Allah’ı an ve “Umarım Rabbim beni doğruya bundan daha yakın olan bir yola iletir.” de.” (Karaman ve ark., 2012)

ki keşret içre vahdet-i Hakkı görme ki melek işidir anıñ için ol ‘azîziñ sözüne kimesne inkâr itmez kıddesallâhu sırrahû'l-‘azîz nitekim buyurulmuşdur:

Ve fî küllü şey’in lehu âyetün tedullu

*‘Âle’llâhi vâhidun ‘alâ ennehu ‘aynuhu*¹⁴²

Beyt:

Berg-i dirhtân-ı sebz der nezer-i huşyâr

*Her varaķı defterist ma’rifet-i kirdgâr*¹⁴³

bu iki beytiñ ma’nası budur ki: keşret içre vahdet ve vahdet içre keşret gerekdir. Nitekim *Şeyh-i Ekber* hazretleri *Futûhât-ı Mekkiye*’niñ evvelinde¹⁴⁴ [33b] eydür: “*subhâne men ħalaķa’l-eşyâe ve hüve aynuhâ*”¹⁴⁵ ve daħi ekser kitâblarında buyurur: te’ayyün ve teşahhuş yakındır. Meşelâ anı birbirinden ayıran te’ayyünleridir ve teşahhuşlarıdır. İnsânlıkda biriz ve daħi Zeydi feresden ayıran te’ayyünleridir hayvânatda beraberiz ve Zeydi zerdâlû ağacından [ayıran] te’ayyünleridir nebâdâtta biriz kezâlik insân[ı] ħacerden ve mederden ayıran te’ayyünleridir cismiyyetde biriz ve daħi insânı melekden ve felekden ayıran te’ayyünleridir ve teşahhuşlarıdır cevheriyyetde biriz cevherle ırz vücûdda birdir ‘indü’l-‘aql birbirine muğâyirdir vücûd cemî’a şâmildir vücûddan aźhar şey’ yokdur ammâ ba’zı kimesneler Hakkâ vücûd ıtlâķ oldığına daħl u ta’aruz iderler ve dirler ki Hakkâ vücûd ıtlâķ eyleyince vücûddan ħâric nesne yokdur öyle olunca cemî-i kâzûrât ve mühmelât didüğün şeyde ħâşâ Hakk bulunmak lâzım gelür dirler cevâb budur ki evvel vücûd mertebesiyle ħazâ’l-vücûd mertebesi deryâ mertebesidir cemî-i eşcârıñ [34a] ve nebâtiñ ħayâtı ve kuvveti şudandır “*lâ ħavle ve lâ-ķuvvete illâ*

¹⁴² Anlamı: “Muhakkak ki her şeyde, O’nun (Cenâb-ı Hakk’ın) birliğine delalet eden bir işaret vardır.” (Köroğlu ve Tan, 2022)

¹⁴³ Anlamı: Akıl sahipleri nezdinde yeşil ağaçların her yaprağı Allah’ın marifet defteridir.

¹⁴⁴ burası güzeldir: bu ibareler derkenarda verilmiştir.

¹⁴⁵ Muhyiddin İbnü’l-Arabî’nin *Fütûhat-ı Mekkiye* adlı eserinde geçmektedir. Anlamı: “Eşyayı meydana getireni zikrederim. O eşyanın aynıdır.” (Alpay ve Varlı, 2013)

bi'llāhi'l-aliyyi'l-azīmi"¹⁴⁶ ma'nāsıdır " *ve mine'l-mā'i külle şey'in hayyın*"¹⁴⁷
ağacın çirkinden şuya necāset gelür i'tirāz-i küllidir. Nitekim maḥdūm-ı sāmī
Hazret-i Molla Cāmī Levāyih'inde ḥaḳīḳati rubā'ī olup bu maḥalle münāsib
olduğu eelden yazıldı:

Beyt:

[Mef'ülü mefā'ilün mefā'ilü fe'ül]

Hem-sāye vü hem-nişin ü hem-reh hem[e] ü'st

Der-delğ-i gedā vü [der]-aṭlas-i şeh hem[e] ü'st

*Der-encümen-i fevḳ u nihān-ı cān-ı cemī' ferdā ü'st*¹⁴⁸

[Billāhi heme ü'st] şümme billāhi heme ü'st^{149 150}

lākin bu beytiñ alt yanında gine buyurur

Beyt:

[Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilün fā']

Ey borde gümān ki şāḥib-i taḥḳīḳī

V'ender-şıfat-ı şıdḳ u yaḳīn şıddīḳī

Her mertebe ez-vücūd ḥükmī dār[ed]

¹⁴⁶ Hadisi-i şerifin anlamı şöyledir:“ (Her türlü) kuvvet ve kudret ancak yüce ve ulu Allah'tadır.” (Yılmaz,2013)

¹⁴⁷ Enbiya suresi, 30.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir:“ İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir halde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı?” (Karaman ve ark., 2012)

¹⁴⁸ Molla Cāmī'nin Levāyih adlı eserindeki mısranın eserdeki yazılışıdır: “ Der-encümen-i farḳ u nihān-ḥāne-i cem” (Açıl, 2020)

¹⁴⁹ Molla Cāmī'nin Levāyih alı eserindeki rubaisinin okunuşunda Berat Açıl'ın, “Tosyevî'nin Tercemetü'l-Levāyih'i ve Tercüme Stratejisi” adlı makalesinden yararlanılmıştır (Açıl, 2020).

¹⁵⁰ Molla Cāmī'nin Levāyih adlı eserine iktibasta bulunulmuştur.

“ Komşu, arkadaş, yoldaş hepsi O,
Dilencinin paçavrasında ve şâhın atlasındaki hep O,
Fark cemiyetinde ve cem' halvethânesinde,
Yemin olsun ki hep O, hem de hep O.” (Karacan, 2015)

imdi benim rūḥum vücūduñ merâtibi vardır ba‘z-ı kitāb okumağla bilünür nesne degildir bil ki naẓar-ı mürşid-i kāmilde terbiye olup ta‘līm ile ḥāşıl olur nesnedir. **İmdi** ma‘lūm ola ki vücūd iki ma‘nāya ıtlāk olunur **evvelkisi** [34b] vücūd-ı ‘ademe muḳabildir Ḥaḳḳa muḳābil şey’ yokdur öyle olunca bâṭıl-ı muṭlāk olur bâṭıl-ı muṭlāk ise ‘ademdir meşelā şeyṭāna bâṭıl dimezsın belki bâṭıl nesebi dirsın. *Muḍill* isminiñ mazḥar-ı *Hādī* muḳabildir zīrā Ḥaḳ Te‘ālā “*yudillu men yeşā’u ve yehdī men yeşā’u*”¹⁵⁴ dır ve daḥi benim rūḥum başiret birle eşyāya naẓar eyleseñ görürsın ki her şey’ da‘vā-yı rubūbiyyet gibidir kimi cesede ve kimi nesebe ve kimi mālına ve cāhına ve kimi ‘ibādetine ve kimi ma‘rifetine intisāb eyleyüp anıñla kendine bir varlık virmişdir ki hiç kimesneyi gözü görmez ke-enne kendüden ğayrı kimesne yokdur kendüde olan kemālâtı görür ğayrıyı görmez evvelā melā’ikeyi gör ki “*etec’alu fihā men yufsidu fihā ve yesfiku’d-dimā’e ve naḥnu nusebbihu biḥamdike ve nuḳaddisu leke*”¹⁵⁵ didiler evvelā i‘tirāz iden melā’ike oldu. **İmdi** benim rūḥum ola ki siz Ḥaḳḳa mu‘terizinden olmayasız zīrā ki kendü [35a] nefsine cānib-i Ḥaḳdan ne vāķi’ olursa rāzī olmak gereksın ki mu‘terizinden olmayasın ḥuṣūşan ğayra i‘tirāz itmek hemān Ḥaḳḳa i‘tirāz itmekdir cümle şeyde görinendir nūr-ı zāt aña mir’at oldu cümle kā’ināt cümle zerrāt-ı cihān *Manşūr*-var hep *Ene’l-Ḥaḳ*¹⁵⁶

¹⁵¹Mecmû‘atü’n-Nesâyiḥ adlı eserde mısra “Ve ger” diye başlamaktadır. Ancak Molla Câmi’nin Levâyiḥ adlı eserinde “ger” diye başlamaktadır. Vezin uygunluğu açısından “ger”tercih edilmiştir. (Açıl,2020)

¹⁵² Molla Câmi’nin Levâyiḥ alı eserindeki rubaisinin okunuşunda Berat Açıl’ın “Tosyevî’nin Tercemetü’l-Levâyiḥ’i ve Tercüme Stratejisi” adlı makalesinden yararlanılmıştır. (Açıl, 2020)

¹⁵³ Molla Câmi’nin Levâyiḥ adlı eserine ıktibasta bulunmuştur.

“Ey kendini tahkik sâhibi sanan,

Sıdk sıfatında ve yakinde siddik sanan,

Varlığın her mertebesinde bir hüküm vardır,

Mertebeleri iyi koru da zındık olmayasın.” (Karacan, 2015)

¹⁵⁴ Fâtır suresi, 8.ayete ıktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer) mi? Allah dilediğini sapıklığa yöneltir, dilediğini doğru yola iletir. O halde onlar için üzülererek kendini helâk etme. Allah onların ne yaptıklarını biliyor.” (Karaman ve ark., 2012)

¹⁵⁵ Bakara suresi, 30.ayete ıktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir:“Hatırla ki Rabbın melekleri: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi.Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek birini mi yaratacaksın? Dediler. Allah da onlara: Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim,dedi.” (Karaman ve ark., 2012)

¹⁵⁶ Ene’l Hakk anlamı şöyledir:“Ben Hakk’ım. Hallâc’a ait bir sözdür.” (Uludağ, 2012)

çağırırlar âşikâr ammâ hikmet görmededir ehlullâhıñ ğâyır¹⁵⁷ cemî‘ kim varup kendi kendileriñ kemâliñ görmekdedir ğayırñ kemâlî gözünde degildir kendi nokşanıñ görmez ve kendi kemâliñ görmede ‘ayn-ı rubûbiyyet olmaqdadır ma‘a-hâzâ ki ‘ârife maflûb olan ‘übûdiyyetde muhaqqak olmak ancak haq rubûbiyyet ile kâ‘im olmaqdır ‘übûdiyyetde muhaqqak olmak evşâf-ı rubûbiyyeti celb eyler bundan ötürüdür ki kelimât-ı selefde vâkı‘ oldı zîrâ ki “*Men idde‘ â el-ulûhiyyete*¹⁵⁸ *huve şâdıkun fî da‘vâhu*¹⁵⁹” demişlerdir. Nitekim ba‘z-ı meşâyihden mervîdir enâne yedun dimekden lisân-ı *Zeyd* degildir diyen lisân ya‘nî *Zeyddir* [35b] zîrâ hadîs-i şerîfde *Resûl-i Ekrem* şallallâhu ‘aleyhi ve sellem buyurmuşdur: “*küntü lehu sema‘an ve [lisânen] ve yeden*”¹⁶⁰ didigi ben aña kulâk ve lisân ve el olurum dir öyle olsa ene‘l-Hağ diyen lisân-ı Hağ olurmuş lâkin istiğrâk mağallinde vâkı‘ olur bir hâldir ki netîce-i nevâfildir her vaktin dinilmez şıfat-ı beşeriyyetiñ hükmi zamânında dise kâzibdir ehl-i tarîk yanında belki kâfirdir zîrâ da‘va-i bî-mu‘ayyendir bir mişâl daği temşîl idelim. Meşelâ kâfir evinde olan güneş ben güneşim dise gerçektir kâfir evi olmak güneşlige keder virmez ise de olur bu ma‘naya güneşim diyen güneşdir kâfir evi degildir ammâ kâfir evi şüretinde zühûr eylediği bu eşhâşa çok muğallağ virir şimşek pertevi kâfir bağını ve bağçesini daği terbiye ider Hağğa yalnız *Hâdî* dimezsın bil ki Hağ “*yuğillu men yeşâ‘u ve yehdî men yeşâ‘u*”¹⁶¹ dır gebr ve tersâ vazîfe-ğordâr aşı-ı toğm-ı cemî‘-i zemîne birağdı (?) ve yaprağla [36a] ve çiçek ile ve ağaç mîvesiyle bile oluncaya kadar ve bu söylenen sözler güzel yaraşur lâkin bu sözleri işitmege bu kulakdan ğayrı bir

¹⁵⁷ Ğayrı kelimesinden derkenara doğru çizgi çıkarıp bu ibareleri yazmıştır: meşelâ ‘avâm ve cühelâ-yı nâsdan olanları gibi.

¹⁵⁸ Ulûhiyyete kelimesinden derkenara doğru çizgi çıkarıp bu ibareleri yazmıştır: cenâb-ı hağkı birleme de dili ile ikrâr ve qalbi ile hağğa‘l-yağın taşdığ idüp o ikrârda şâbit-qadem olup ila mâ-lâ nihâye şevk-i ilâhî qalbinde dem-be-dem müzdâd olmada olursa ol kimse mü‘min-i kâmilidir ve esbâb-ı ‘ibâdete lâzım gelen evâmîr-i ilâhî ve ilâhîyi gözedirse ol kimesne cenâb-ı hağkı ikrâr itmede da‘vâsında şâdıq[dır].

¹⁵⁹ Anlamı: İlahlık iddiasında bulunan kimse, iddiasında doğru söylemektedir.

¹⁶⁰ Hadîs-i şerîfin tamamının anlamı şöyledir: “Kulum nâfile (farz ve vacibin dışında kalan) ibadetlerle bana yaklaşmayı sürdürürse, sonuç onu severim; sevince de işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum.” (Yılmaz, 2013)

¹⁶¹ Fâtır suresi, 8. ayete ıktıbasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer) mi? Allah dilediğini sapıklığa yöneltir, dilediğini doğru yola iletir. O halde onlar için üzülererek kendini helâk etme. Allah onların ne yaptıklarını biliyor.” (Karaman ve ark., 2012)

kulağ daği taḥṣīl itmek gerekdir ve bunu ḥakīkatle görmege bu gözden ğayrı bir göz daği gerekdir.

Pend:

Oḳuyana yeryüzi cümle sebaḳ

Gözlerin var ise sen daği baḳ

Nitekim *Emīrū 'l-Mü'minīn 'Alī ibn-i Ebū Ṭalīb* kerremallāhu vecheh bu gözi taḥṣīl eylediği eelden dimişdir: "lev kuṣife 'l-ġiṭā mā[lem] ez dedtu yaḳīnen"¹⁶² diyü buyurdu. Ya'nī egerçi perde keşf olsa ben ziyāde olmazdım yaḳīn yünden muḥaṣṣalı dimek olur ki ḥaḳāyık-ı dünyāyı ve dekāyık-ı 'uḳbāyı ve aḥvāl-i mebde ve'l-me'ādı ve aḥvāl-i yevmü't-tenādı şol vechle idrāk eyle ki eger ḥicāb-ı dünyā açılup ve umūr-ı 'uḳbā 'arz olunup müşāhede eylesem ol müşāhede benim aḥvāl-i dünyā ve āḥireti idrākımda hiç yaḳīn ve ziyāde eylemezdi. **İmdi** benim rūḥum kişiye lāzım olan budur ki ḥayātda [36b] olduğunca dā'imā umūr-ı dünyāyı tedebbür ve aḥvāl-i āḥireti tefekkür ve aḥvāl-i yevm-i kıyāmeti tezekkür idüp taḥṣīl-i yaḳīn eyleye zīrā bu ma'nāya dimişlerdir.

Pend

[Ve] sevfe terā ize'n-cele 'l-ġubāru

*Eferesü[n] taḥteke em ḥimārun*¹⁶³

ve bunu mü'eyyed lisān-ı Fārsla denmişdir

Mısra

Bebīnī çü rüşen şeved īn ġubār

*Ki lāşe-i yā ber esb sevār*¹⁶⁴

¹⁶² Anlamı: "Gaybın perdesi açılrsa yakīnim artmaz. Hz.Ali'nin imanının ne kadar güçlü olduğunu vurgulayan bir sözdür." (Özyurt, 2021)

¹⁶³ Anlamı: "Bindiğin at mı yoksa eşek mi olduğu, toz kalktığında (ortalık durulduğunda) görülecektir (ortaya çıkacaktır)." (Köroğlu ve Tan, 2022)

¹⁶⁴ Anlamı: Şu toz aydınlandığı zaman bir leş mi yoksa atın üstünde mi görürsün.

ya'nî lisân-ı Türkî demek olur ki **el-ma'nâ**: Yakında görürsün ki toz gidicek bindigin ât mıdır yâhûd har-ı leng. Kıl keşâfatından cihânın it tedârik. Soñra olırsın vâlih ü deng. **İmdi** benim rûhum ğubâr-ı beşeriyyet ki 'ibretidir her ki hâlet-i nez' de ref' olunup ahvâl-i âhireti müşâhede eyleyüp kendisi hâkîkat-i aşliyyesinden haberdâr 'alem-i şehâdetde iken "*men 'arafe nefsehû fe-kad 'arafe rabbehû*"¹⁶⁵ ¹⁶⁶ sırrıyla mütehaqqık olup kemâl-i mertebede şafâ tahşîl idüp¹⁶⁷ ebedü'l-âbâd ol şafâ üzerine ber-çarar olur¹⁶⁸ [37a] ve illâ husrân-ı ebed hezâran 'azâba giriftâr olması muğarrerdır ve dañi benim rûhum şübheñin def'ine bir mişâl dañi idelim. Meşelâ vañt olur ki bir kimesneniñ şer'-i nebevîsi olmaz ya'nî namâz kılmaz oruç tutmaz fe-emmâ imânı ve taşdik-ı kalbiyesi vardır. Lâkin bir pula kâdir degildir kâdir olsa dañi ol gün hâk ile yeksân eyler. **İmdi** ol fenânın ve fañrın neticesi olsa gerek elbette keşf-i zamîri olur ba'zı ğâ'ib ma'nâ dilense cârî olur filân yere geldi yarın gelür demek gibi bilüp söyleme degil bî-ihtiyâr diline gelür olur. **İmdi** ol tecerrüdün ve 'adem-i alâkanın neticesidir zîrâ "*terkü'd-dünyâ re'sü küllü tã'atin*"¹⁶⁹ 'adem-i 'alâka tã'atin re'sidir mañmañ-ı nañar taşdikdir "*mâ câ'eye min 'indallâh*"¹⁷⁰ ğöñlüne ve ğözüne ğayret getürmedi "*kulillâhu şümme zerhum*"¹⁷¹ âyetiyle 'amil oldu bu mertebede olan kimesneler cennet-i a'mâle girmezler ise de cennet-i [37b] mîrâşa girerler velâkin bu dañi hünere degildir zîrâ mücerred hadîs-i şerîfde

¹⁶⁵ Hadis-i şerîfin anlamı şöyledir: "Kendini bileni kuşkusuz Rabbini de bilir." (Yılmaz, 2013)

¹⁶⁶ El-hadîs: ibaresi metin içinde hadisin üstünde verilmiştir.

¹⁶⁷ Eserde idüp kelimesi iki kere yazılmıştır.

¹⁶⁸ Bu makâm âyâklar kayacak makâma işâretidir ki mü'min-i muvañhid olan kimesne kenzi imânının dâ'imâ istiñkâm virecek esbâb kavîye ve tevfiğ-i Bârîye muvâfık gelecek vesîleleri aramakdır ve dañi i'tikâdında sâbit- kadem olmak lâzımdır ki âhirü'l-evkât kendiniñ dâr-ı âhirete intikâdımıza ve sekerât-ı mevtle hâlât-ı münâz'a-i rûh iderken 'acebâ hüsn-i hâtime mi müyesser olur yoñsa el-'iyâzu billâh sũ-i hâtime olur diyü dâr-ı fenâda kişi a'mâl şerrinden ğorñmakdır. Zîrâ sũ-i hâtime himâra teşbih ve hüsn-i hâtime aña binmege teşbih itmişler. Mevlâ-yı müte'âl hazreti cümlemizi sũ-i hâtimedenden maşûn u mañfûz eyleyüp hüsn-i hâtime ile memnûn ve behre-dâr eyleye. Âmin.: bu ibareler derkenarda verilmiştir.

¹⁶⁹ Hadis-i şerîfin anlamı şöyledir: "Dünya (hırsını) bırakmak, bütün ibadetlerin en başta gelenidir." (Yılmaz, 2013)

¹⁷⁰ "Âmennâ billahi be bi imâ câe min 'indillâh." Cümlemin anlamı: "Allah'a ve Allah katından gelen her şeye iman ettik." (Öğüt, 2007)

¹⁷¹ En'âm suresi, 91. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: " (Yahudiler) Allah'ı ğereğı gibi tanımadılar. Çünkü "Allah hiçbir beşere bir şey indirmedik" dediler. De ki: Öyle ise Musa'nın insanlara bir nûr ve hidayet olarak getirdiğı Kitab'ı kim indirdi? Siz onu kâğıtlara yazıp (istediğimizi) açıklıyor, çoğunu da gizliyorsunuz. Sizin de atalarınızın da bilemediğı şeyler (Kur'an'da) size öğretilmiştir. (Resûlüm) sen "Allah" de, sonra onları bırak, daldıkları bataklıkta oynayadursunlar!" (Karaman ve ark., 2012)

vāki' olmuşdur:" *ve hümā ḥarāmān 'ala ehlullāhi*"¹⁷² diriz ehlullāh olana cennet daḥi ḥarām olmuşdur ve daḥi dervīṣānıñ ba'zına rast geldik mest olup çağırırlar: "Hemān birdir hemān bir ya bu keşret nedendir?" diyü su'āl eyleseñ cevāba kâdir degildir nihāyet vücūduna vaḥdet ṭulū' eylemiş menşe-i keşreti añlayamamış tecerrüdün neticesi vaḥdet-i 'ilm getürmüş zīrā menşe'-i keşrete mürebbī gerekdir mücerred-i mürebbī daḥi fā'ide virmez belki yukarıda zikr olunan şerā'it ile olmak gerekdir tā ki aṣl-ı maḥṣūduñ olan zuhūra gele bu uşul üzre sulūk eyleyen kimseden mercūdur ki çok nesne zuhūr eyleye meşelā eger 'ilm ehli ise ya'nī 'ulemā'-i zāhirden ise ma'ārife mütē'allik nesne zuhūr eyler ma'arif daḥi iki kısımdır: bir kısmı eşyānıñ üzerine ise añlar olur "*rabbi erine'l-eşyāe ke-mā hiye*"¹⁷³ didigi gibi bu ma'nā [38a] buṭūnī cihetiniñ nūrāniyyeti ğālib olduğundan gelür bir 'ilm var ki zuhūr ciheti ğālibdir 'ulūm-ı zāhire göre 'ilm anıñ vücūdunda ğālib olur ki ikinci kısmı dānişmenden ḥālī budur geldik imdi ümmī ḥāline ammā ümmī olsa bu ma'kūle kimesne ekşeriyyā taşarruf ehli olur içine velvele girer çok taşarruflar eyler ve mükāşefeler gösterir ammā benim 'azīzim bu cümlesinden Allāhı bilmek gerekdir. Nitekim *Ḥazret-i Server-i Kā'ināt* şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem her zamānda du'āsında "*rabbi erine'l-eşyāe ke-mā hiye*"¹⁷⁴ ve daḥi "*rabbi zidnī 'ilman*"¹⁷⁵ dır idi. Zīrā Ḥaḳḳa ḥicāb olan cehldir 'ilm degildir. Nitekim demişlerdir:

Mısra'

*Tevhhemtu ḳadīmen enne Leylā tereḳḳa'at ve enne'l-lişāme 'indehā yemne'u'l-işmā fe-lāḥat va'llāhi şumme şāḥabe*¹⁷⁶

ya'nī zamān-ı ḳadīm idi ki 'ālemi Ḥaḳ yüzünde ḥicāb şanurdum va'llāhi şimdi lāyiḥ oldu ki görmemek bende imiş anda ḥicāb [38b] yoğunmuş başiret nūri

¹⁷² Hadis-i şerifin tamamının anlamı şöyledir: "Ahiret ehline dünya, dünya ehline ahiret haramdır. Allah ehline (dostuna) ise ikisi de haramdır." (Yılmaz, 2013)

¹⁷³ Hadis-i şerifin anlamı şöyledir: "Rabbim, bize varlıkları olduğu gibi göster." (Yılmaz, 2013)

¹⁷⁴ Hadis-i şerifin anlamı şöyledir: "Rabbim, bize varlıkları olduğu gibi göster." (Yılmaz, 2013)

¹⁷⁵ Tâ hâ suresi, 114. Ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Gerçek hükümdar olan Allah, yücedir. Sana O'nun vahyi tamamlanmazdan önce Kur'an'ı(okumakta) acele etme ve "Rabbim benim ilmimi arttır" de." (Karaman ve ark., 2012)

¹⁷⁶ Anlamı: Geçmişte Leyla'nın burka (bedenin her yerini örten kafesli çarşaf) giydiğini ve onun (bu) örtüsünün günahı engellediğini zannettim; ancak o ışık saçıyordu. Ama hayır! Allah'a and olsun ki o sonra (bana) yoldaş oldu. Gözlerimin, onun güzelliğinden dolayı kör olması dışında.

gelmemiş baṣīret nūrı geldikten ṣoñra ma'lūm oldu ki:" *fe eynemā tuvellū fe semme vechullāhi*"¹⁷⁷

Mısra

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

*Dīde-i Ḥaḡ mir'āt oldu çün cümle şıfāt*¹⁷⁸

Vechi var eylerse her yüzden tecellī aña zāt

imdi benim rūḡum her şey' nazarı iki dürlüdür. Meşelâ âyīneye bakmak iki dürlü olduğu biri cirm-i âyīne ve biri içindeki şüret-i cirm-i ġayrdır içindeki 'aynıdır

Mısra

[Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün]

Cihān ki âyīne-i māsivā-yı Mevlādır

İçinde ġāyr görünmez 'aceb temāşadır

bağabilene muvaḡḡid diriz *Ḥazret-i Ḥaḡḡıñ "fa'tebirū yā ulī'l-ebşār"*¹⁷⁹ didiği bu re'yi oḡsar ve bi'l-cümle dād-ı Ḥaḡdır

Mısra

Ḳābiliyyet şerṡ nīst^{180 181}

*Belki şerṡ-i Ḳābiliyyet dād-ı ūst*¹⁸²

¹⁷⁷ Bakara suresi, 115.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Doğru da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır. Şüphesiz Allah'ın rahmeti ve nimeti) geniştir, O her şeyi bilendir." (Karaman ve ark., 2012)

¹⁷⁸ Mısranın vezni problemlidir.

¹⁷⁹ Haşr suresi, 2.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Ehl-i kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (O'nun azabı), onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın." (Karaman ve ark., 2012)

¹⁸⁰ Ḳābiliyyet kimseye şart değildir/ Belki Ḥaḡḡın 'ināyetidir: bu ibareler metin içinde satır altında bulunmaktadır. Bu ibareler beytin tercümesidir.

¹⁸¹ İlk mısra eksiktir.

¹⁸² Anlamı: Kabiliyet şart değildir hatta kabiliyet şartı onun vergisidir, ihsanıdır.

“ve len tecide li-sunnetallāhi tebdīlan”¹⁸³ dır ‘ādetu’llāh şerā’i’ ile zuhūr ide gelmişdir bir şartıñ bir miqdār ikisi iki üç üç tamām tamām nākış nākış netice virir ādetu’llāh böyle ola gelmişdir. **İmdi** benim rūḥum gör sende bu şerā’i’den [39a] kaçı vardır aña göre ḥ[a]rīk-ı ‘ādet ve taşarruf ve kerāmet taleb eyle nitekim buyurmuşlardır:

Mısra

Renc bordem rūz o şeb ‘omrī derāz

*Tā şed zārī derī kerdend bāz*¹⁸⁴

yohsa ziyādece birkaç rek‘at namāz ve birkaç gün oruc tutmağla kalb-i şerifiñize vesvese gelmiş yok hay cümlesinden *Allāhı* bilmek yegdir. Dünyāda ki gülesin ve oynayasın ve yiyüp içesin hiçbir nefes Ḥakdan ayrılmayasın ḥadīs-i şerifiñ fehvāsın naşihat alasın “*terkü’d-dünyā re’sü külli[u] t̄ā’atin [ibādetin]*”¹⁸⁵ “ve hubbu’d-dünyā re’sü külli ma’şiyetin [ḥaṭī’etin]”¹⁸⁶ demek olur ki ya’nī küll-i t̄ā’ati ve ‘ibādeti *Ḥazret-i Resulullāh* şallallāhu ve sellem bir adama beñzetmişler imiş başı berk imiş köstegiñ çözmeyince yola girmez **ammā** mücerred kesik baş daḥi keferede yaramaz sā’ir a’zā-yı ḥabīsesiyle olmayınca bir yeri nokşān olsa elbette ol eksigi neticesin gösterir. **İmdi** benim rūḥum [39b] kemāl budur ki evvelā zāhiriñ şerī’at ile ṭarīkat ile ārāste ve bāṭınıñ ma’rifet ve ḥakīkat ile pīrāste idesin ve ḥazret-i Ḥakḥın rızāsından gayrı murādıñ gerekmez eger dünyevī ve eger uhrevī bir murādıñ olacak olursa ücret ile kulluk eylemiş olursın da’ire-i ḥavāşa düşmezsin. Ücret istemek ile nitekim fehm olunmuşdur. **İmdi** benim rūḥum ‘ibādet onda bir bilecek mes’ele vardır. Anı daḥi bildirelim tā ki ‘ibādete şurū’ eyledikde mütenebbih olup *Ḥaḥ Subḥānehu* ve te’ālāya bu minvāl üzre t̄ā’at ve ḥidmet eylesin ki evliyā’-i kümmelīn ve ‘ārifīn mertebesine vāşıl olasın. **Pes** imdi

¹⁸³ Fetih suresi, 23.ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Allah’ın ötedenberi süregelen kanunu budur. Allah’ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın.” (Karaman ve ark., 2012)

¹⁸⁴ Anlamı: Bir ömür boyunca gece gündüz dert çektim nihayet yüzlerce ağlama inleme ile bir kapı açtılar.

¹⁸⁵ Hadis-i şerifin anlamı şöyledir: “Dünya (hırsını) bırakmak, bütün ibadetlerin en başta gelenidir.” (Yılmaz, 2013)

¹⁸⁶ Hadis-i şerifin tamamının anlamı şöyledir: “(Aşırı) dünya sevgisi, bütün hataların başı; onu bırakmaksa bütün ibadetlerin temelidir.” (Yılmaz, 2013)

ma'lûmuñ¹⁸⁷ olsun ki hîdmet-i Hâk ve 'ibâdet-i fâ'il-i muṭlâk beyne'l-halk dörde münkaşımdır: **bir** kısmına 'âdet dirler **ikinci** kısmına 'ibâdet dirler **üçüncü** kısmına 'übüdiyyet dirler **dördüncü** kısmına 'ubûdet dirler. İmdi ma'lûm ola ki cümle 'ibâdullâh ol Rabb-i ilâh hâzretlerine zikr olunan [40a] dört kısım üzre 'ibâdet ve tâ'ate meşgûllerdir. Meşelâ tâ'ife-i 'avâm cümle kısmındandır *Hâk Te'âlâ* Hâzretine 'ibâdet üzre hîdmet ve tâ'at iderler ve 'âdet şol mertebeye dirler ki şavm u şalât ve hacc u zekâtıñ kitâbı kavli üzre ferâ'iz u vâcibât ve sünen u âdâb öğrenüp 'amel itmezler belki hemân taklîd-i maḥz mertebesinde qalmışlardır zîrâ namâz kılmayup oruc tutmak gerek hüküm oluna diyu halk korkusundan yatup kalkarlar. Nitekim 'ârife ma'lûmdur öyle olsa bu üslûp üzre olan 'ameliñ âhîretde aṣlâ neticesi olmaz belki 'amel itdikleri ile mu'azzeb olurlar ve 'ibâdet nâımıyla müsemmâ olan mertebeye mülâzemet ve müdâvemet eyleyen 'ulemâ'-i zâhir ve tâ'ife-i 'ubbâd u zühhâddan bunlar *Hâk Te'âlâ* Hâzretlerine ücret ile hîdmet iderler meşelâ itdikleri hîzmetiñ âhîretde neticesi ve şevâbın mülâhaza idüp mücâhede iderler şöyle kim kendülere [40b] yakîn hâşıl ola ki itdikleri 'ameliñ âhîretde nef'i yokdur hîdmetlerinden ferâğat iderlerdi. **Fe-emmâ** nef'i olduğu takdirce daḥi itdikleri hîzmetleri miqdârınca ücretleriñ alurlar zîrâ bu tâ'ife teslim ü rızâ' degillerdir teslim ve rıza'da olmayan kimesneler ücret ile hîdmet alurlar. **Fe-emmâ** tâ'ife-i havâş *Hâk Te'âlâ* Hâzretine 'übüdiyyet üzre hîdmet iderler meşelâ kendi menzillerini cehennemde görüp ismlerini levḥ-i maḥfûzda şekavet üzre müşâhede eyleseler zerre kadar hîdmetlerinden ve 'ibâdetlerinden noḡşân itmezler belki 'abd-ı maḥzız diyü kemâl-i teslim ü rıza'da olurlar. Nitekim rivâyet olunur: ehl-i keşf olan meşâyihden birini görür ki hacc itmek niyyetine iḥrâm bağlamış "*lebbeyk*¹⁸⁸ ve sa'deyk" didikde *lâ lebbeyke* hitâbı gelür misâfir-i 'azîz ta'accüb idüp levḥ-i maḥfûza nazar ider görür ki muḳîm olan 'azîziñ ismi levḥ-i maḥfûzda şakî yazılmış müteḥayyir olup bî-iḥtiyâr yanına gelüp selâm virüp [41a] dir ki: "Be hey kişi bu seniñ hâliñ nedir hiç ḥâlimden ḥaberiñ var mı? didikde. 'Azîz-i muḳîm: Elḥamdülli'llâh ḥâlimden şâkirim dimiş. Misâfir-i 'azîz dimiş ki: Şu gelen

¹⁸⁷ buradan bahşge girilecekdir: bu ibareler derkenarda verilmiştir.

¹⁸⁸ Anlamı: Emret!, buyur!.. (Mutçalı, 1995)

hıttābı işitmez misin? **Mukīm-i ‘azīz** kırk yıldır ki ben bu hıttābı işidirim demiş. Misāfir-i ‘azīz demiş ki: Ya kuru zahmet çekmeniñ fā’idesi nedir? ‘Azīz-i mukīm demiş ki: Ben seni abdāl gördüm, ben efendime cennetden ötürü mi veyā beni sa‘īd eylesün diyü mi hıdmet iderim? **İmdi** kul olana ancak kulluk yaraşur yohsa kul olana fođulluk yaraşmaz ki fođulluk ide. *Cenāb-ı Hāk* benim efendimdir gerek cennete idhāl eylesün gerek cehenneme idhāl eylesün iki cihānda baña bu sa‘ādet yeter ki efendimiñ rızā’sında olam dañi bir ğayrı kapu yokdur ki anıñ kapusın koyup ol kapuya varam, diyü cevāb virdikde misāfir olan ‘azīz görür ki levh-i maḥfūzda fi’l-hāl şekāveti sa‘ādete tebdīl olaydı. **İmdi** ‘ubūdiyyet bu mertebeye dirler ki benim rūḥum hiç olmadığı zamānda [41b] bārī kişi *Cenāb-ı Hākka* bu mertebe tāt ve ‘ibādet itmek gerekdir ki ḥālbuki bu dañi kemāl degildir. **Fe-emmā** ‘ubūdiyyet bu mertebeye dirler ki aḥaṣṣ-ı ḥavāşdan olan tāt’ife-i kümmelīn ve zümre-i ‘ārifīn u vāşılın *Hāk Te‘ālā* Hāzretine ol mertebede hıdmet ve ‘ibādet iderler ve ‘ubūdetiñ ma’nāsı budur ki tāt’ife-i sālikin sulūk iderek bir mertebeye varırlar ki vücūd-ı maḥaretleriñ ḥaḳīqate tebdīl idüp beşeriyetleriñ maḥv-ı muṭlak iken girü maḥve gelürler reviş ü reftārları *seyr-i fi’l-lāhda ma‘allāh* olup her ne işlerlerse Hāk ile işlerler meşelā işitmeleri Hākla ve görmeleri Hākla ve söylemeleri Hākla olur nitekim ḥadīs-i qudsī buña şāhiddir *ḳāle¹⁸⁹ Resūlullāh* şallallāhi te‘ālā ‘aleyhi ve sellem:” *lā-yezālū abdī yeteḳarrabu illa[ileyye] bi’n-nevāfili ḥattā uḥibbehū fe-izā aḥbebtü[hū] küntü sem‘ahū ve başarahu[ve lisānuhu] ve yeduhu ve riclehū fi yeşma‘u ve bī [42a] yebşuru ve bī yentişu ve bī yemşī¹⁹⁰* **İmdi** benim rūḥum senden istedikleri bu mertebedir bundan aşağısı cümle noḳşāndır zīrā kemāl bu mertebedir ve ḥaḳāyık-ı eşyāya ‘ittīlā bu mertebede ḥāşıl olur ve ḥaḳīqaten cemī‘-i ef‘āl bu mertebede Hākkiñ olur nihāyet yokdur vardır ki bu ef‘āl seniñ şüretinden zāhirdir lākin sen āletsin ol fā‘ildir.¹⁹¹ **İmdi** benim rūḥum bundan ğayrı çāre ve dermān yokdur ve dañi çok nesneden ḥaber virüp keşf-i esrār itmek mümkün idi ve lākin icāzet virmezler belki

¹⁸⁹ Anlamı: Söz, laf. (Mutçalı, 1995)

¹⁹⁰ Hadis-i şerifin tamamının anlamı şöyledir: “Kulum, nāfile (farz ve vacibin dışında kalan) ibadetlerle bana yaklaşmayı sürdürürse, sonuç onu severim; sevince de işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum.” (Yılmaz, 2013)

¹⁹¹ Cenāb-ı Hāk: bu ibareler metnin içinde satır altında bulunmaktadır. Ol fāil ile Allah’ı kastetmiştir.

*“kellimü’n-nāse ‘alā ḳadri ‘ukūlihîm”*¹⁹² buyurulmuşdur ve bunu mü’eyyed şāriḥ-i *Gülşen-i Rāz Muhāmməd el-Lāhicī* demiştir:

Beyt:

[Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün]

Men derîn reh çün ki geştem maḥv-ı ‘aşk

Bā ḥokm-i sırrî ‘aceb ez maḥv-ı ‘aşk

Ān ‘ecāyibhā ki der rāh-ı fenā dide-em

Key şerḥ-i ān bâşed revā

Şemme’î zān der beyān ger āverem

Perdehā-yi ‘aklhā rā ber derem

Nîst desûr ki [42b] rāz-ı şāh rā

*Meḥremān-ı ḥās guyend nezd-i bā gedā*¹⁹³

imdi benim rūḥum sen daḥi eger zümre-i evliyāya dāḥil ve furḳān-ı aşfiyāya vāşıl olasın.

Pend:

Āgāh ol kim kendini maḥv itmeyince ḡayb-ı hüviyyet vücūdını

Lāhūt içinde bulmadın sen şühūdını

¹⁹² Hadis-i şerifin anlamı şöyledir: “İnsanlarla akıllarının ereceği oranda konuşuruz.” (Yılmaz, 2013)

¹⁹³ Anlamı:

Ben bu yolda aşka daldığım için hükm-i sır ile aşktan dolayı

Fena yolunda gördüğüm gariplikleri nasıl anlatırım

Ondan bir parça açıklarsam

Akıl perdelerini yırtarım

Şahın sırrını dilencinin yanında söylemek için has arkadaşlara izin yoktur.

Kāşd eylegil şıfâtını sen mahv-ı zāt idüp

Ved¹⁹⁴ eyle tā ki bula vücūduñ vedūdını¹⁹⁵

İnsân odur ki bile nedir mebdē' vü me'ād¹⁹⁶

Zîrâ şorarlara anda olan bil 'ahdîñı

hâşıl-ı kelâm insândan şıfat-ı beşeriyye-i mezmûma gitmeyince zuhûr-ı sulţân-ı hâkîkat peydâ olup şâbit olmaz ve şıfât-ı beşeriyye-i mezmû[m] ki ğaflet ve şehvet ve maḥabbet-i âşâr-ı nefis ü hevâ ki maḥabbet-i ğayr-ı Hâkîdır öyle olsa muḳarrerdir ki cümle insân burada neler çekdiği beyân ve taleb-i me'âddan merci'e tahriş göstermegi 'ayân ider “*inne ilā [43a] rabbike'r-ruc'a*”¹⁹⁷ ğurbetinden şikâyet ve vaṭan-ı aşlîsiniñ cüdâlığından hikâyet ider.

Nitekim *Hâzret-i Mevlevî*

Beyt:

'Âşıkî-râ çün hikâyet mî-koned ez cüdâ hây

*Şikâyet mî-koned*¹⁹⁸

lâ-cerem sîne-i sūzân ve dil-i giryân şerha şerha firâk elinden ve cerâḥat-i ma'nevî zaḥmından kendi kendiye şikâyet ve hikâyet itmeden murâd ve izdiyâd-ı maḥabbet ve meveddet olduğundan ğaraż vaṭan-ı aşlîsine ric'atdır. **İmdi** sen daḥi ey tâlib-i 'irfân ve 'âşık-ı envâr-ı Sübhân cânân yoluna cân kurbân idüp ney gibi nâlân ve def gibi ser-gerdân olup birine dem-sâz ve hem-râz ola gör ki germiyyet-i hâlet birle maḥzar-ı maḥabbet olup yine lâhût-ı

¹⁹⁴ Ved kelimesinin eş anlamı maḥabbet kelimesi satır altında verilmiştir.

¹⁹⁵ Vedūdını kelimesinin eş anlamı muḥibini kelimesi satır altında verilmiştir.

¹⁹⁶ Me'ād kelimesinin eş anlamlı âḥiret kelimesi satır altında verilmiştir.

¹⁹⁷ Alak suresi, 8.ayete iktibasta bulunmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Gerçek şu ki, insan kendini kendine yeterli görerek azar. Kuşkusuz dönüş Rabbinedir.” (Karaman ve ark., 2012)

¹⁹⁸ Mevlânâ'nın Mesnevî adlı eserine iktibasta bulunmuştur.

Bışnov ez ney çün hikâyet mîkoned

Ez codâyihâ şikâyet mîkoned

Dinle neyi nasıl hikâye ediyor. Ayrılıklardan şikâyet ediyor. (Kanar, 2013)

a'lāya ve ḥazīre¹⁹⁹-i *Ḳuds-i Mevlāya* ki vaṭan-ı aṣlındır vāṣıl u mütevāṣıl olasin
şol muşāhib oldığıñ insān-ı kāmīl vāṣıl oldığı gibi

Beyt:

Hemneşin-i to ez to bih bāyed

Tā to rā 'akl o dīn beyfezāyid²⁰⁰

ya'nī [43b] hem-nişiniñ seniñ sebebinden yeg olmak gerekdir 'aklıñ ve dīniñ
ziyāde olsa eger muşāhibiñ 'avāmdan olursa sen daḥi anıñ mertebesine
tenezzül itmeñ muḳarrerdir. Nitekim *Mevlānā-yı Rūmī'niñ* bu kelāmından
fehm oluna ki

Pend

Bir laḫza 'avām ile muşāḥabet eyledim

Yedi gün 'aşḳ ḥammāmında oturdum

Henüz bürüdetim zā'il olmadı

"ḳul e'ūzu birrabbi'n-nās"²⁰¹ anlarıñ ḥaḳḳında nāzil oldı. Nitekim aña birden
vāḳi' olmuşdur.

[Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün]

'Avām ile oturma nesh olursın

Ne nesh olmak be-küllü fesh olursın

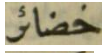
İmdi bundan ḳıyās ile gör ki *Ḥazret-i Mevlānā* böyle olıcaḳ sā'iriñ ḥālī ne ola.
Ammā insān-ı kāmīl ile muşāḥebet eyleseñ sen daḥi az zamānda insān-ı
kāmilden olursın. Zīrā insān-ı kāmīl cevher-i rūḥāniden 'ibāretdir ve laṭife-i
Rabbānīyeden işāretdir ne ān ki maḡlūb-ı tīre-i ḥākī ve maḥbūs-ı ṭumṭurāḳ-ı
eflākī ola insān-ı kāmīl bir şeh-bāz-ı bülend- [44a] pervāzdır ki anıñ cilve-sāzı

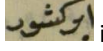
¹⁹⁹ Ḥazīre kelimesinin imlası sözlükten farklı yazılmıştır.

²⁰⁰ Anlamı: Senin aklını ve dinini arttırması için arkadaşının senden daha iyi olması lazım.

²⁰¹ Nas suresi, 1. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "De ki: İnsanların kalplerine vesvese sokan, (insan Allah'ı andığında) pusuya çekilen cin ve insan şeytanının şerrinden insanların Rabbine, insanların Melikine (mutlak sahip ve hakimine) insanların İlâhına sığınırım." (Karaman ve ark., 2012)

ḥazā'ir²⁰²-i Kuds cevelān u ṭayerān-ı mecālis-i ins olur ve heykel-i ulvīsin bāl-i ḥamiyyet-i himmet birle aşıyānına iletüp ḥāk-i suflīsine uymaz zīrā bilür ki cānib-i suflīsi beyza-ı zāğ u zağan kemter ve zerre-i nā-çizden aḥḳardır. **İmdi** vücūd-ı beşeriyyetiñ ḳabāḥati ve şifāt-ı mezmūmnun fezāḥatiñ añlar bilür hemān ḳabā'-i ḥaḳīḳāt ve cāme-i ṭarīḳat ile ārāste ve rūḥ-ı 'azīziñ kisvet-i fenādan pīrāste ḳılup şifātın zāta maḥv idüp maḥve irişür²⁰³ ve gūş-ı cānıñ ilhām-ı ilāhī ile māl ve çeşm-i 'irfānıñ cemāl-i tecelliyāt-ı nā-mütenāhī birle nūr-ı maḥz idüp ehl-i ḥāl olursın dest-i ḳudret-i Ḥaḳ birle dem-ā-dem mey-i vaḥdetden ke's-i Şamed[ā]niyyetden nūş idüp lezzet-i ins-i kibriyā-yı celāl 'alā-ṭarīḳü'l-kemāl ḥāşıl ider. **İmdi** benim rūḥum her kim ki bu ṭā'ifeniñ ḥālını taḥşil ve bu zümreniñ āḥvālını tekmil itmek dilese [44b] pūte-i maḥabbetde āteş-i belā ile yanmayınca vücūduñ zer-i ḥāliş idemez ve irādet-i dāmeniñ pīr-i muğāna²⁰⁴ teslīm idüp ve sırr-ı şevḳ u āşār-ı zevḳ bulmayınca pāy-ı ṭaleb rāh-ı maḥabbete gidemez ve vaṭan-ı aşlisine ric'at itmege yol bulmaz *Cenāb-ı Ḥaḳḳıñ* "yā eyyuhe'l-müddessir ḳum fe enzir"²⁰⁵ emrine mazḥar düşmez fe-emma *Ḥazret-i Vedūduñ* naḳd-i şuhūd ḥāşıl itdikden soñra 'ālem-i lāhūtdan 'ālem-i ceberūtdan 'ālem-i melekūta andan 'ālem-i mülke ve cümle-i maḥlūḳāta imdād ve ṭālibin ve sālīkīn irşād içün mürūr [u] 'ubūr ḥazīne-i 'ilm-i ednā ḳabīlinde merhūn ve ḥaḳāyık-ı ma'nevīye-i ilāhiyye fevā'idinde maḥzūn olup tuğyān-ı nefis ile pejmürde olan efsürdeleri ṭarīḳ-i Ḥaḳḳa getürüp irşād itmegele Ḥace²⁰⁶-i mebrūr ve sa'y-i meşḳūr ve her ferd da'iresine göre irşād ve esrār-ı nihān-ı ilāhiyyeyi ifşā itmege fehmine göre i'timād ider ve her bāb müteğallāk(?) ve müşkilātın [45a] fi'l

²⁰² ḥazā'ir kelimesinin imlası sözlükten farklı yazılmıştır.

²⁰³ irişür kelimesinin imlası sözlükten farklı yazılmıştır.

²⁰⁴ Pīr-i muğān kelimesinin altında mürşid kelimesi satır altında verilmiştir.

²⁰⁵ Müddessir suresi, 1,2. ayetlere iktibasta bulunulmuştur. Ayetlerin tamamının anlamları şöyledir: "Ey bürünüp sarıyan (Resūlüm)! Kalk, ve (insanları) uyar." (Karaman ve ark., 2012)

²⁰⁶ ḥace kelimesinin imlası sözlükten farklı yazılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

*Mecmû'atü'n-Nesâyi*h adlı tezin hazırlanma aşamasında nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analiz yöntemi ve yazma eserlerin günümüz Türkçesine aktarılmasında kullanılan “çeviri-yazı yöntemi” kullanılmıştır. Ayrıca mecmuada yer alan şiir sayıları, şiirlerde kullanılan aruz kalıplarının çeşitliliği gibi bazı nicel veriler ise “tasniflendirme yöntemi” kullanılmak suretiyle aktarılmıştır. Veri toplama yöntemi olarak ise kaynak taraması kullanılmıştır.

BULGULAR

Nasihatname türü Klasik Türk Edebiyatı'nda Fars Edebiyatı'nın etkisiyle ortaya çıkmış bir türdür. Feridüddin Attar'ın yazdığı *Pendname* adlı eserle birlikte nasihatname türüne olan ilgi artmıştır. XIII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar nasihatname türüyle ilgili eserler kaleme alınmıştır. Bu çalışmada XVI. yüzyılda yazılmış olan *Mecmû'atü'n-Nesâyi*h adlı eser transkribe edilmiştir. Mecmua hakkında genel bilgiler verilmiştir. Eser içindeki ayet, hadis ve manzum parçalar tespit edilmiştir.

TARTIŞMA

Mecmû'atü'n-Nesâyah adlı eserin içinde yer alan ayet ve hadisler tespit edilmiştir. Ayet ve hadislerin anlamları eserde verilmiştir. Ayetlerin Kur'an-ı Kerimde hangi surede ve kaçınıcı ayet olduğu tespit edilmiştir. Eserde geçen manzum parçaların vezinleri bulunarak eserde gösterilmiştir.

SONUÇ

Bu tez çalışmasında müellifinin adını tespit edemediğimiz *Mecmû'atü'n-Nesâyih* adlı eser, transkribe edildi. Bu sayede bir nasihatnâme mecmuası ortaya çıkartılarak edebiyat dünyasına tanıtıldı. Eserin giriş bölümünde yer alan bilgilerden hareketle bir tarikat büyüğü tarafından kaleme alındığı anlaşılan eser, müellifin hamisi ve müridi olduğu anlaşılan Kanuni Sultan Süleyman dönemi defterdarlarından Defterdar Hasan Çelebi'nin maneviyatını güçlendirmek, tasavvuf yolundaki merhalesini artırmak amacıyla 16. yüzyılda kaleme alınmıştır. Eserin Eski Türk Edebiyatının Klasik dönemi olarak adlandırılan bir yüzyılda nasihatname türünde kaleme alınmış oluşu önemini artırmaktadır.

İnsanın dünyaya gönderilme amacını unutmadan ahiret hayatı için çabalaması, dünyanın çeşitli hilelerine kanmaması gerektiği, kişilerin ömürlerini ibadetle geçirmelerinin önemi, evliya ve ermişler zümresine dâhil olabilmenin yolları, kötü ahlakın yerini iyi ahlakla değiştirmenin önemi, Müslümanların ilim konusunda bir günüyle diğer gününün aynı olmamasının gerekliliği vb. hususlarda yazılmış nasihatlerden oluşan eserin bilinen tek nüshası Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi 06 Hk 4099 numarada “Mecmû'a'u'n-Nesâ'ih” adıyla kayıtlıdır. 45 varaklık nüshanın 45b sayfası kopuk olduğu için eserin hâtime kısmı ve ferağ kaydı günümüze ulaşmamıştır. Çalışmamız bu tek bir nüsha üzerinden yürütülmüştür.

Tezin ilk bölümünde nasihat, nasihatname, mecmûa kavramları açıklanmış ayrıca nasihatname türünün önemine ve nasihatname türüyle kaleme alınan eserlere yer verilmiştir. Mensur olarak kaleme alınan eser, içerisinde Mahmûd Şebüsterî'nin *Gülşen-i Râz*'ı, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Mesnevî*'si ve *Fîhi Mâ Fih*'i, Sultan Veled'in *Rebâbnâme*'si, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *El Fütûhâtü'l-Mekkiye*'si ve *Fusûsü'l-Hikem* ve *Husûsü'l-Kilem*'i, Yunus Emre'nin *Divan*'ı, Molla Câmi'nin *Levâyih*'i, Muhammed Lâhîcî'nin *Mefâtihu'l-İcâz Fî Şerhi Gülşen-i Râz*'ından alınmış on dokuz manzume barındırmaktadır. *Mecmû'atü'n-Nesâyih* dini-tasavvufi mahiyette kaleme alınmış bir eser olduğu için eserde elli sekiz ayet, otuz hadis iktibasına da yer verilmiştir. Ayet ve hadislerin üstünün müstensihçe kırmızı mürekkeple çizildiği tespit edilmiştir. Eserde yer alan manzumeler, ayet ve hadis iktibasları nasihatlerin etkisini ve gücünü artırmak ayrıca söze güzellik katarak eseri tekdüzelikten kurtarmak amacıyla kullanılmıştır. Eserde ayrıca bazı kelimelerin daha iyi anlaşılması için satır altında veya derkenarda kelimelerin eş anlamlısına ya da açıklamasına yer verilmiştir. Konusu dinî-tasavvufi olan eser orta nesirle kaleme alınmıştır. Orta nesir kullanan yazar, vermek istediği mesaja önem vermiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde eserin genel özellikleri üzerinde durulmuştur. Eserin adı, yazarı, yazılış tarihi, yazılış sebebi, yazılış amacı, hitap kitlesi, muhteva özellikleri hakkında bilgi verilmiş; eserde adı geçen peygamberler, din büyükleri ve tarihî şahsiyetler ile yazar ve eser adları tanıtılmıştır. Ayrıca eserde yer alan ayet ve hadisler ile eserin dil ve üslup özellikleri verilmiştir. Tezin üçüncü bölümünde ise eserin nüsha tavsifi yapılmış, metnin kurulmasında izlenen yol açıklanmış ve eserin transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir.

ÖNERİLER

Bu tezde *Mecmû'atü'n-Nesâyi*h adlı 45 varaklı mecmua transkribe edilmiş ve eserin genel özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Üzerinde çalıştığımız mecmua gibi transkribe edilmeyen eserler bulunmaktadır. Bu mecmua ve eserlerin okunmasıyla dönemler hakkında ayrıntılı bilgiler elde edilmektedir. Dönemler hakkında daha fazla bilginin açığa çıkması için eserlerin transkribe edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Açıl, B. (2020). Tosyevî'nin tercemetü'l-levâyih'i ve tercüme stratejisi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 60(1), 1-55.

Ağarı, Ş. (2018). Tasavvufi metinleri ihtiva eden bir mecmua üzerine. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan Özel Sayısı, 594-613.DOI: 10.28981/hikmet.494856.

Ak, M. (2018). Osmanlı'nın son döneminde manzum bir nasihat-nâme: maksûd-ı nasihat. *Hadis ve Siyer Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 165-170.

Akgündüz, A. (1994). Ebüssuûd Efendi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10,365-371. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebussuud-efendi> adresinden erişildi.

Akün, Ö. F. (1994). Divan Edebiyatı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9, 389-427. <https://islamansiklopedisi.org.tr/divan-edebiyati> adresinden erişildi.

Alpay, S. ,Varlı. H. M. (2013). *Fütûhat-ı Mekkiye*. Çevik Matbaacılık. İstanbul.

Altınova, M. (2021). Müellifi bilinmeyen bir nasihatnâme: nasîhat ve ibret mine'd-dünyâ. *Journal of Turkish Language and Literature*, 7(2), 220-242.

Arpaguş, S. (2007). *Mevlânâ Celâleddin Rumi* (1207-1273). İstem, (10), 91-111.

Ateş, S. (1993). Cüneyd-i Bağdadi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8, 119-121. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cuneyd-i-bagdadi> adresinden erişildi.

Ay, Ü. (2015). 15-16. Yüzyıllar tarihî-menkıbevi mesnevîlerde İstanbul'a dair ayrıntılar. 307-308.

Batuk, C. (2006). Nemrud. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32, 554-555. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nemrud#1> adresinden erişildi.

Bulut, İ., & Özdemir, E. D. (2021). İskât-ı izâfât tevhîdîlî din ve tasavvufun en ince, en girift ve o nispette de tehlikeli, çetin noktası olan tevhîde dair bir tanım. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 233-234.

Canım, R. (1988). Pendnâmeler ve Türk edebiyatında benzer nitelikli öğüt kitapları. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 3, 153-160.

Çağrı, M. (2006). Nasihat. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32, 408-409. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nasihat> adresinden erişildi.

Çelebi, İ. (1998). Hızır. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17, 406-409. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hizir#1> adresinden erişildi.

Çelik, İ. (2001). Tasavvufi bir terim olarak fakr. *EKEV Akademi Dergisi*, 3 (2), 191-206.

Değirmençay, V. (2009). Sultan Veled. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37, 521-522. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sultan-veled> adresinden erişildi.

- Devellioğlu, F.** (2012). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Aydın Kitapevi. Ankara.
- Duman, M.** (2012). Arapça ve Farsça tamlamaların Türkçe cümleye katılma şekilleri. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 29, 35-66.
- Durmuş, İ.** (2007). Nesir. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33, 6-8. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nesir#1> adresinden erişildi.
- Durmuş, İ.** (2009). Seci. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36, 273-275. <https://islamansiklopedisi.org.tr/seci#1> adresinden erişildi.
- Durmuş, İ.** (2012). Üslûp. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42, 383-385. <https://islamansiklopedisi.org.tr/uslup#1> adresinden erişildi.
- Ersin, Y.** (2020). XII. ve XVI. Yüzyıllar arası eski Türk edebiyatı nesrine bir bakış. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 20. 77-90.
- Fayda, M.** (1989). Âişe. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2, 201-205. <https://islamansiklopedisi.org.tr/aise> adresinden erişildi.
- Fayda, M.** (1998). Hulefâ-yi Râşidîn. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18, 324-338. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hulefa-yi-rasidin> adresinden erişildi.
- Fayda, M.** (2020). Muhammed. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30, 406-421 <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhammed#1-hayati> adresinden erişildi.
- Güven, A. Z.** (2006). *Edirneli Nazmi'nin pendnamesi'nde ahlak ve eğitim unsurlarının tespiti ve incelenmesi* (Doctoral dissertation, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü). 135-136.
- Harman, Ö. F.** (1996). Firavun. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13, 121-122. <https://islamansiklopedisi.org.tr/suleyman#1> adresinden erişildi.
- Harman, Ö. F.** (2013). Yûsuf . *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44, 1-5. <https://islamansiklopedisi.org.tr/yusuf> adresinden erişildi.
- Harman, Ö. F.** (2020). Mûsâ. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31, 207-213. <https://islamansiklopedisi.org.tr/musa--peygamber> adresinden erişildi.
- Işık, Ş.** (2010). *Gazzâlî'nin İhyâ-u Ulûmi'd-dîn adlı eserinin "Kitâbü'l-ilim" kısmında geçen hadislerin tahriri ve değerlendirilmesi*. 118-119.
- Kalan, F.** (2017). *Nasihatnâmelerde çocuk (Osmanlı dönemi)*. (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).19-23.
- Kanar, M.** (2013). *Mesnevî-i Ma'nevî*. 1. Baskı. Ayrıntı Yayınları. İstanbul. (Cilt, 1-2-3)
- Kaplan, M.** (1990). *Hayriyye-i Nâbî* (inceleme-metin). Doktora Tezi. Ankara. 1-4.
- Karacan, M.** (2015). *Molla Câmînin Levâyih adlı eseri: inceleme-metin* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü). 184-185.
- Kaya, M.** (2000). İskender. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22, 555-557. <https://islamansiklopedisi.org.tr/iskender#1> adresinden erişildi.

- Keleş, R.** (2010). Türk edebiyatı'nda nasihat/advice in Turkish literature. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 183-209.
- Kılıç, M. E.** (1994). Ekberiyye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10, 544-545. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ekberiyye> adresinden erişildi.
- Kılıç, M. E.** (1999). İbnü'l-Arabi, Muhyiddin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20, 493-516. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibnul-arabi-muhyiddin#1> adresinden erişildi.
- Konuk, A. A.** (2018). Rûmî, M. C., & Fih, F. M. Haz.: Selçuk Eraydın, İz Yay. İstanbul.
- Köroğlu, N. S. ve Tan, M.** (2022). Hacı Pîrî efendi'nin intihâb-ı şerh-i mesnevî adlı eserindeki Arapça ibarelerin değerlendirilmesi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 8, 416-442.
- Kubat, M.** (2013). 73 Fırka hadisi'ni yeniden düşünmek. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 3 (2), 9, 45.
- Kurtuluş, R.** (2003). Lâhîcî Muhammed b. Yahyâ. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27, 53. <https://islamansiklopedisi.org.tr/lahici-muhammed-b-yahya> adresinden erişildi.
- Mengi, M.** (2007). Eski Türk edebiyatında nesir: gelişimi ve kaynakçası. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (10), 43-76.
- Mermer, A. vd.** (2016). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*. 13. Baskı. Akçağ Yayınları. Ankara.
- Mert, A.** (2020). Osmanlı imparatorluğu'nda defterdarlık ve günümüz yansımaları. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 194-212.
- Mutçalı, S.** (1995). *Arapça-Türkçe Sözlük*. Dağarcık Yayınları. İstanbul.
- Okumuş, S.** (2012). *Câm-ı Dil-Nüvâz Gülşen-i Râz Şerhi*. Birinci Baskı. İnsan Yayınları. İstanbul.
- Okumuş, Ö.** (1993). Câmî Abdurrahman. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7, 94-99. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cami-abdurrahman> adresinden erişildi.
- Öğüt, S.** (2007). 'Kur'an'ın tarihsel bir hitap oluş keyfiyeti' başlıklı yazı üzerine. *İslâmî İlimler Dergisi*, 2 (1), 221-244.
- Öngel, E.** (2023). *Klasik Türk edebiyatındaki nasihatnamelerde aile*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. 1-3.
- Öngören, R.** (2004). Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29, 441-448. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mevlana-celaleddin-i-rumi> adresinden erişildi.
- Özek, A., Karaman, H., Turgut, A., Çağrı, M., Dönmez, İ. K., ve Gümüş, S.** (2012). *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*. 10. Baskı. TDV. Yayınları. Ankara.
- Özel, İ.** (2018). *Kırk hadis*. TİYO Yayınları. İstanbul.

- Özyurt, G. M.** (2021). *Şeyh Âzerî-yi Tûsî-yi İsferyâînî divanı'nın tahlili*. Doktora Tezi. T.C. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. T. C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Fars Dili ve Edebiyatı (Ortak Doktora). 183-184.
- Pala, İ.** (2017). *Ansiklopedik Divan Şiiri*. Kapı Yayınları. İstanbul.
- Pala, İ.** (2006). Nasihatnâme. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32, 409-410. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nasihatname> adresinden erişildi.
- Redhouse, J. W.** (1968). *Redhouse Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük*. New Redhouse Turkish-English dictionary. (No Title).
- Sami, Ş.** (2010). *Kamus-ı Türkî*. Türk Dil Kurumu. Ankara.
- Sarıoğlu Çevik, A.** (2019). XVIII. Yüzyıl nasihatnâmelerinden levh-nâme ve Lutfiyyenin karşılaştırılması (Sosyal Bilimler Enstitüsü). 13-15.
- Sertkaya, O. F.** (1989). Ahmed Fakih. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2, 65-67. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-fakih> adresinden erişildi.
- Sevgi, H. A.** (1996). Gülşen-i Râz. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14, 253-254. <https://islamansiklopedisi.org.tr/gulsen-i-raz> adresinden erişildi.
- Süreyya, M.** (1996). *Sicill-i Osmanî*. II. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul.
- Şimşek, A.** (2020). Sami Arslan, Osmanlı'da bilginin dolaşımı-bilgiyi istinsahla çoğaltmak-İznik medresesi Süleymaniye medreseleri dönemi, Ketebe Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Aralık, 2020,323 s. *Tahkik İslami İlimler Araştırma ve Neşir Dergisi*, 3(2), 601-613.
- Tatçı, M.** (2013). Yunus Emre. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43, 600-606. <https://islamansiklopedisi.org.tr/yunus-emre> adresinden erişildi.
- Tatlı, B.** (2005). *Hadis Tekniği Açısından Cibrîl Hadisi ve İslâm Düşüncesine Yansımaları*. Doktora tezi. 176-177.
- Toprak, B.** (2006). *Yunus Emre Divanı*. Eskişehir Odunpazarı Belediyesi Yayınları. Eskişehir.
- Uludağ, S.** (2012). *Tasavvuf Terimler Sözlüğü*. Kabalcı Yayınları. İstanbul.
- Uludağ, S.** (1992). Bâyezid Bistami. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5, 238-241. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bayezid-i-bistami> adresinden erişildi.
- Uludağ, S.** (1997). *Hallâc-ı Mansûr*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 15, 377-381. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hallac-i-mansur> adresinden erişildi.
- Uludağ, S.** (2020). Muhammed. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 30, 406-421. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhammed#9-tasavvuf> adresinden erişildi.
- Uzun, M. İ.** (2000). İnşâ. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22, 338-339. <https://islamansiklopedisi.org.tr/insa--dil-edebiyat#3-turk-edebiyati> adresinden erişildi.
- Uzun, M. İ.** (2003). Mecmua. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28, 265-268. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mecmua> adresinden erişildi.

Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*. 1.Baskı. Kesit Yayınları. İstanbul.

Yücer, H. M. (2005). Tarikat geleneğinde salâvât-ı şerîfe ve Müstakimzâde'nin şerh-i evrâd-ı kâdirî adlı eseri. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 15, 267.

Yücer, H. M. (2017). Vahdet-i vücûd düşüncesini açıklamada halı sembolizmi ve Muhyiddin-i Rûmî'nin temsîl-i kâlîçe isimli risâlesi. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*. 199-278.

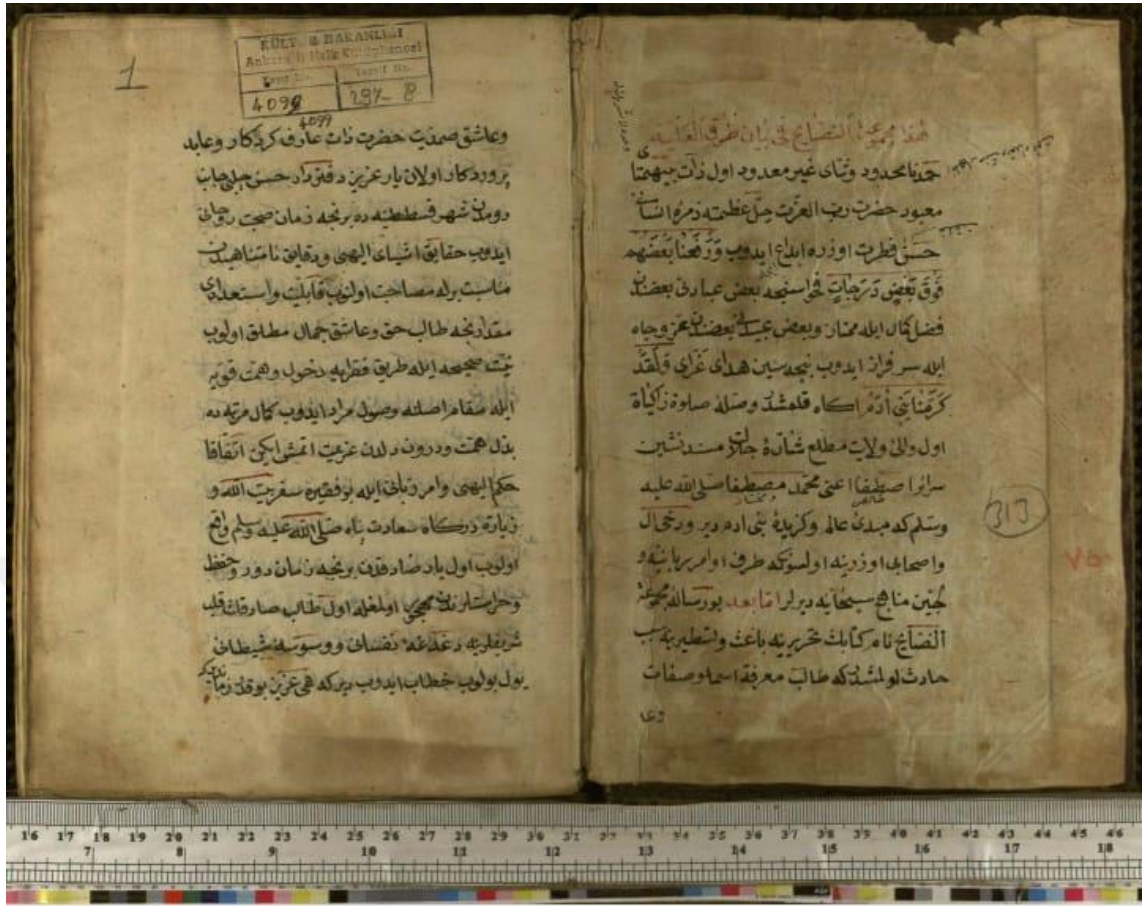
Kubbealti Lugati'ne <http://lugatim.com> , Erişim tarihi: 23.06.2023.

EKLER

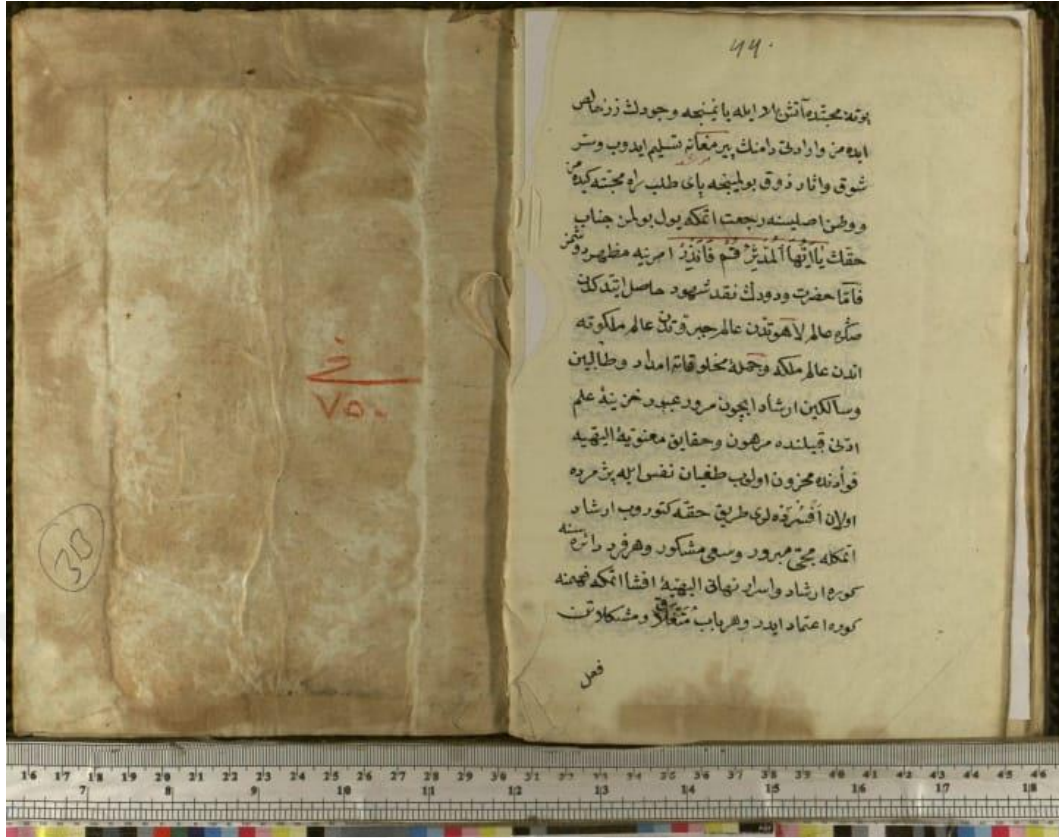
EK 1: Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi *Mecmû'atü'n-Nesâyah* iç ve dış kapak sayfaları

EK 2: Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi *Mecmû'atü'n-Nesâyih* 1b ve 2a sayfaları

EK 3: Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi *Mecmû'atü'n-Nesâyih* 2b ve 3a sayfaları

EK4: Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi *Mecmû'atü'n-Nesâyih* 44b ve 45a sayfaları

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Gamze DENİZ

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2021, Haliç Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
- **Yüksek Lisans:**